T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PLASTİK SANATLAR ANASANAT DALI

ALTERNATİF FOTOĞRAF ÜRETİM YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA FOTOGRAM

(SANATTA YETERLİK TEZİ)

ŞENİZ KABADAYI YUVARLAK

KOCAELİ

2014

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PLASTİK SANATLAR ANASANAT DALI

ALTERNATİF FOTOĞRAF ÜRETİM YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA FOTOGRAM

(SANATTA YETERLİK TEZİ)

ŞENİZ KABADAYI YUVARLAK

DANIŞMAN: PROF.DR. ÖZER KANBUROĞLU

KOCAELİ

2014

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PLASTİK SANATLAR ANASANAT DALI

ALTERNATİF FOTOĞRAF ÜRETİM YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA FOTOGRAM (SANATTA YETERLİK TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Şeniz Kabadayı Yuvarlak

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 02.07.2014 - 2014/13

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Özer KANBUROĞLU (İmza)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Çetin ERGAND (İmza)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Melihat TÜZÜN (İmza)

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul TUNA (İmza)

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Kerim KARAGÖZ (İmza)

(Jüri, Yüksek Lisans için en az üç, Doktora için en az 5 öğretim üyesi ile oluşur)

KOCAELİ 2014

Suha Kocaoğlu'na...

ÖNSÖZ

"Alternatif Fotoğraf Üretim Yöntemleri Bağlamında Fotogram" adını taşıyan tezimde, fotogramın icadından günümüze kadar geçirmiş olduğu süreci araştırmak ve günümüzdeki konumunu tespit etmek ve değerlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu anlamda, fotogramı aktif olarak uygulayan sanatçıların çalışmalarından yola çıkarak, konunun ana hatlarını teşkil edecek bir sıralama geliştirilmiştir.

Bu çalışmam süresince, bana görüşleri ile fikir veren ve yol gösteren, başta danışmanım Prof. Dr. Özer Kanburoğlu'na, katkı ve yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Çağatay Göktan'a, destekleri ve sevgileri ile yanımda olan tüm dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Şeniz Kabadayı Yuvarlak

Mayıs-2014 İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **1**
ÖZET **3**
ABSTRACT **4**
RESİMLER LİSTESİ **5**
GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM **11**
ALTERNATİF FOTOĞRAF BASKI YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA FOTOGRAMIN ALT YAPISINI OLUŞTURAN SÜREÇ

1.1. Erken Dönem Fotografik Yüzey Üzerine Çalışmalar ve Johann Heinrich Schulze **12**
1.1.1. William Henry Fox Talbot'un Fotojenik Çizimleri **19**
1.1.2. Anna Atkins ve Botanik Çalışmalar **29**

İKİNCİ BÖLÜM
FOTOGRAMIN 1920'LERDEN SONRA YENİDEN ŞEKİLLENMESİ VE ETKİN KULLANIMI **38**

2.1. Fotograma Yeni Yaklaşımlar **39**

2.1.1. Christian Schad- Schadogram **43**
2.1.2. Man Ray'in Rayogramları **49**
2.1.3. László Moholy Nagy ve Deneysel Çalışmalar **55**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FOTOGRAMIN PLASTİK ETKİSİ **72**

3.1. Fotogramda Oluşan Soyut Kavram **74**

3.2. Fotogram'ın Günümüzde Kullanımı **76**

SONUÇ

KAYNAKÇA **111**

ÖZGEÇMİŞ **115**

ÖZET

"Alternatif Fotoğraf Üretim Yöntemleri Bağlamında Fotogram" başlığını taşıyan bu çalışmam ile, başta fotoğrafın kimyasal gelişimi ile birlikte fotogramın tarihsel sürecine yer verilmesi ve bu süreç içinde alternatif baskı yöntemleri ile birlikte fotogramı ele almak amaçlanmıştır. 19. yüzyılda, sanatçıların kendi desenlerini kopyalama aracı olarak kullandıkları fotoğrafın, sanatsal bir ifadeye dönüşümün sürecinde devreye giren fotogram ve fotograma gönül veren, üzerinde çalışmalar ve deneyler yaparak geliştiren sanatçılar aracılığıyla bu süreci irdelemek ve fotogramın bir soyağacını oluşturmaktır.

Çalışmanın ilk bölümünü fotogramın, fotoğrafın icadından önceki gelişiminin ortaya çıkması ve ilerlemesine bağlı sebepler olarak süreci irdelemek olmuştur. Bu süreci doğru ve geniş bir biçimde incelemek, fotogramın kendine has teknik ve sanat özelliklerinin ortaya konulması ile daha iyi kavranması amaçlanmıştır. Daha sonra fotogramın plastik etkisi irdelenmiş, bu yönde çalışma yapmış olan sanatçıların kişisel sanat örnekleri üzerinde durularak desteklenmiştir. Konunun kapsamı göz önünde bulundurulduğunda, fotogramın tarihsel süreç içindeki gelişimine, bu gelişimin fotoğraf ve diğer disiplinlere nasıl yansıdığına ve fotoğrafın icadından itibaren fotogramı nasıl oluşturduğuna dair, kendine has özellikleri incelenmiştir.

Fotoğrafın resmi icadı 1839 yılına rastlasa da, bu tarihten çok daha önceleri fotoğraf adına yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi de, fotogram çalışmaları ve denemeleridir. Erken dönemin fotogram çalışmaları, her ne kadar naif, resimsel anlamda çalışmalar olsa da, günümüzde pek çok sanatçı fotogramı yeniden ele alarak, dışavurumcu bir biçimde yeniden şekillendirmiştir. Fotogram; sanatçılar tarafından 20.yüzyılın ilk yarısından itibaren geçmiş çalışmalara zaman zaman bir öykünme duyularak yaratılsa da, çok daha özgün, bireysel ve öncü çalışmalar olarak yeniden karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fotojenik Desen, Işık- Gölge, Objektifsiz Fotoğraf, Fotogram, Duyarlı Yüzey

ABSTRACT

This work entitled with "Alternative photographic production methods in the context of a photogram" initially is aimed to mentione historical process of photogram with the chemical development of photography and handle photogram together with the alternative printing methods in this process. One of the other aims of my thesis is to examine photogram in the 19th century used as a means of copying their designgs by artists and its process of transformation to artistic expression through with artists and historical also in this process to create a family tree of a photogram. Additively, this work also is intended for examining presence of artist in the art of photography which is as an artistic creation form and language of expression. Depending on this examination, analysizing the problems of light, shade and shape of photogram on photographic emulsion. One of the other purpose is to reveal different aspects of photogram from photo prints and analyze how these differences resulted from technical and artistic methods are shaped.

First part of my study will analysize the development process of photogram before the invention of photography examining this process in a accurately and intensively with te photogram's specific technique and art features, aims a better comprehenging. Afterwards, the plastic impact of photogram will be supported by putting emphasize on artists having works in this point and theirs personel art examples. When the subject is handled as a whole, the development of photogram in historical process, reflection of this development to photograph and other disciplines and also after the invention of photograph, the specific features which constitute photogram will be analysized.

Even if formal creation of photography appears in 1839, lots of works on the behalf of the photography have been carried out much earlier than that date. In one of these studies are photogram works and trials. Although early studies photograms contain naive sense of pictural works, today many artists have reshaped expressively by readressing the photogram. Photogram has reimages as a much more unique, individual and pionerring work even though from the first half of the 20th century, it is created by photogram artists as a emulate the senses time to time earlier work.

Key Words: Fotogenic Drawings, Light-Shadow, Cameraless Photography, Photogram, Sensitive Surface

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No

Resim 1:	Thomas Wedgwood, "Güneş Resmi", (Sun picture), 1801	15
Resim 2:	Sanatçısı bilinmiyor, "Yaprak" (Leaf), 1790	16
Resim 3:	Paris Diaroma gösterilerinden bir çizim	17
Resim 4:	Antoine Claudet, Daguerreotype, 1834	18
Resim 5:	William Henry Fox Talbot, "Fotojenik Çizimler", (Photogenic drawing), 1839	20
Resim 6:	Julia Margaret Cameron "Sir John Frederick William Herschel"in Portresi", 1867	22
Resim 7:	William Henry Fox Talbot, "Kafesli Pencere", (Latticed window) 1835	23
Resim 8:	William Henry Fox Talbot, Orkide ve Yapraklar (Leaves and Orchids), 1839	23
Resim 9:	William Henry Fox Talbot , "Fotojenik Çizimler", (Photogenic drawing), 1838	24
Resim 10:	William Henry Fox Talbot "Fotojenik Çizimler", (Photogenic drawing) 1840	24
Resim 11:	William Henry Fox Talbot, "Böcek Kanatları", (Insect wings), 1840	25
Resim 12:	William Henry Fox Talbot, "Doğanın Kalemi", (The Pencil of Nature) 1844	26
Resim 13:	Louis-Jacgues-Mande Daguerre, İlk Daguerreotype Baskı, 1835	26
Resim 14:	William Henry.Fox Talbot, Fotojenik Çizimler", (Photogenic drawing), 1845	27
Resim 15:	William Henry .Fox Talbot, Doğanın Kalemi,(The Pencil of Nature), 1839	27
Resim 16:	William Henry Fox Talbot, Yaprak(Leaf) , Fotojenik Çizim, 1840	28
Resim 17:	Anna Atkins, Cyanotype, Cyanotype İzlenimler (Cyanotype Impressions), 1844	30
Resim 18:	Anna Atkins, Cyanotypes-1843-1853	31
Resim 19:	Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, (Cyanotype Impressions), 1843	32
Resim 20:	Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, (Cyanotype Impressions) 1844	32
Resim 21:	Anna Atkins, Özportre, Anonim, 1840	33

Resim 22:	Anna Atkins , Fotojenik Çizimler, "Cyanotype", 1840	33
Resim 23:	Anna Atkins, Cyanotype, 1854	34
Resim 24:	Anna Atkins, Cyanotype, 1850	34
Resim 25:	Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, (Cyanotype Impressions) 1841	35
Resim 26:	Hippolyte Bayard, Dantel Eldiven (Lace Glove), 1840	35
Resim 27:	Hippolyte Bayard, Bitki Örneklemeleri (Arrangement of Specimens), 1842, Cyanotype	36
Resim 28:	Man Ray , "Rayogram" (Rayographs), 1925	40
Resim 29:	Arthur Siegel, Dairesel Formlar,(Circular Forms) Fotogram,1939	41
Resim 30:	Arthur Siegel, Yüzey üzerine monte edilmiş fotogram (Photogram mounted on board), 1948	42
Resim 31:	Christian Schad, Schadogram, "Schadographie 2", 1919	43
Resim 32:	Christian Schad, Schadogram, 1918	44
Resim 33:	Christian Schad, Schadogram, (Schadogram), Jelatin Gümüş Baskı, 1918.	45
Resim 34:	Christian Schad "Schadogram" (Schadographs), 1919	46
Resim 35:	Christian Schad "Schadogram", (Schadographs), 1919	47
Resim 36:	Christian Schad "Schadograms", (Schadographs), 1962	48
Resim 37:	Man Ray , "Rayogram", 1927	50
Resim 38:	Man Ray, İsimsiz Rayogram, "Untitled Rayogram",1926	51
Resim 39:	Man Ray, Fotogram , "Ev" (La Maison), 1931	52
Resim 40:	Man Ray, Fotogram "Rayogram" 1938	53
Resim 41:	Man Ray, Fotogram, Rayograms, 1940	53
Resim 42:	Man Ray, "Saat Çarkları" (Clock Weels), Rayograms, 1925	54

Resim 43:	Man Ray, Rayograms, (Rayographs) 1928	54
Resim 44:	L.Moholy Nagy, İsimsiz, Fotogram (Photogram), 1939	55
Resim 45:	L.Moholy Nagy,"El"(Hand), Fotogram (Photogram), 1926	57
Resim 46:	L.Moholy Nagy, Luminograms, 1924	57
Resim 47:	L.Moholy Nagy, El, 1925	58
Resim 48:	L. Moholy-Nagy, Jelatin Gümüş Baskı, 1938	59
Resim 49:	L. Moholy-Nagy Fotogram, 1939-1941	60
Resim 50:	L.Moholy Nagy, Fotogram, 1920	61
Resim 51:	Gitter Schürmann "Gitter Strukturan", Fotogram, 1923	62
Resim 52:	Irene Hoffmann, Fotogram, Bauhaus Öğrencisi, 1933	63
Resim 53:	Irene Hoffmann, "Spiral"(SpiraleFotogram) 1933	63
Resim 54:	Jaroslav Rössler, Fotogram, Jelatin Gümüş Baskı, 1923	63
Resim 55:	Jaroslav Rössler, Fotogram, 1923	64
Resim 56:	Werner Bischof, Fotogram, 1941	64
Resim 57:	Werner Bischof, Fotogram, 1935	65
Resim 58:	Max Ernst, Fotogram, 1931	66
Resim 59:	Max Ernst, Fotogram , "Bay Bıçak, Bayan Çatal",(Mr. Knife Miss Fork), 1931	66
Resim 60:	Henry Holmes Smith, Fotogram, 1949	67
Resim 61:	Robert Rauschenberg, 1951	68
Resim 62:	Robert Rauschenberg, 1951	69
Resim 63:	Floris Neusüss, "İsimsiz", Gümüş Jelatin Baskı, 1967	69

Resim 64:	Floris Neusüss "Hebe" Jelatin Gümüş Baskı, 1962	70
Resim 65:	Floris Neüsüss, Özportre, (Self-Portrait), 1972	71
Resim 66:	Man Ray, Rayogram, 1938	72
Resim 67:	Maria Perez, Fotogram, 1998	73
Resim 68:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	73
Resim 69:	Markus Amm, Fotogram, 2008	74
Resim 70:	Moholy Nagy, Fotogram, 1925	75
Resim 71:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	76
Resim 72:	Anna Ferran, "Işıklı Elbise" (Light Dress), 1998	77
Resim 73:	Anna Ferran, Fotogram, 1998	78
Resim 74:	Anna Ferran, " Mavi Gelinlik"Blue Wedding Gown 3, 1998	78
Resim 75:	Anna Ferran, Gümüş Jelatin Baskı, Fotogram, 1998	79
Resim 76:	Les Rudnick, Çiçek, (Flower), 2006	80
Resim 77:	Les Rudnick, Kozmik Ampul, (Cosmic Bulb), 2006	80
Resim 78:	Les Rudnick- Fotogram, Kalp Görünümü ,(View to a Heart) 2006	80
Resim 79:	Abelardo Morell, "Fener ve Tuz", (Flashlight and Salt), 2006	81
Resim 80:	Mark Magnan "İnsan Fotogramları", (The Human Photograms), 2006	81
Resim 81:	Mark Magnan "İnsan Fotogramları", (The Human Photograms), 2006	82
Resim 82:	Floris Neusüss, "Sterliçya", 1996	82
Resim 83:	Angela Easterling, "Dandilion", 2005	83
Resim 84:	Keith Carter , "İskelet", Skeleton" , 1998	83

Resim 85:	Garry Fabian Miller, Fotogram, 2007-2008	84
Resim 86:	Garry Fabian Miller, Fotogram, 2007-2008	85
Resim 87:	Susan Seubert, Fotogram, (Tintype tekniği üzerine Fotogram) "Bone"(Bonnet) , 2005	85
Resim 88:	Susan Seubert, Bra, Slip, 2005	85
Resim 89:	Harlow Tighe, 'İsimsiz' (Untitled), Fotogram, 1982	86
Resim 90:	Adam Fuss, "İki ölü tavşan" (Two dead rabbits), Fotogram, 2002	87
Resim 91:	Adam Fuss, Fotogram, Daguerrotype Tekniği, 2009	88
Resim 92:	David Fried ,"Sabun Köpüğü"(Suds), Fotogram, 2008	89
Resim 93:	Susan Derges, "Tam Çember" (Full Circle), 1992	90
Resim 94:	Susan Derges, Kıyı (Sea Coast), 1998	90
Resim 95:	Cara Thüringer, İsimsiz (Untitled), Chemigram	91
Resim 96:	Richard Slechta, Kesişen Frekans (Cross-Cutting Frequency), 2002	91
Resim 97:	James Welling "Çiçek" (Flower), 2006	92
Resim 98:	Christopher Bucklow, "Misafir" (Guest), 1998	93
Resim 99:	Seçkin Tercan, "Fetus", Fotogram, 2007	94
Resim 100:	Deniz Güzel, "Schulzegrafi", 2008	95
Resim 101:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	98
Resim 102:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	99
Resim 103:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	99
Resim 104:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	100
Resim 105:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	100

Resim 106:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	101
Resim 107:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	102
Resim 108:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	103
Resim 109:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	104
Resim 110:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	105
Resim 111:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	105
Resim 112:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	106
Resim 113:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	106
Resim 114:	Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014	107

GİRİŞ

"Alternatif Fotoğraf Üretim Yöntemleri Bağlamında Fotogram" adını taşıyan tezimin ilk bölümünde, fotogram çalışmalarının tarihsel sürecinin başlangıcı üzerinde durulmuştur.

Geçmişi 1700'lü yılların sonlarından itibaren başlayan fotogramın serüveni, fotoğrafın teknik icadıyla birlikte kendini ortaya koyması ile birlikte ele alınmıştır. 1839'da fotoğrafın icadı ile başlayan ve teknik yetersizliklerin olanak vermediği anlatımın, teknik icatların ilerlemesi ve bazı akımların içinde var olması ile birlikte sanatsal bir ifadeye dönüşmesi ile birlikte şekillenmeye başlaması ele alınmıştır. Bu çalışmada fotogramın gelişim süreci aktarılarak konumu ve anlamı incelenmiş, sanatçıların fotograma bakış açısı ve algılayış biçimleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise, fotogramın gelişimi üzerinde çok önemli rol oynamış olan çalışmaları verilerek, fotogramı nasıl ele aldıkları incelenmiştir. Fotogramı aktif olarak uygulayan sanatçıların çalışmalarından yola çıkılarak konunun ana hatlarını oluşturacak bir sıralama geliştirilmiştir.

Tezimin son bölümünde ise, fotogramın özellikle biçimsel oluşumu içinde plastik etkisinin vurgulanması da bu çalışmanın temel yapısını oluşturulmuştur. Fotoğrafın teknik olarak oluşumundan çok daha önceleri erken dönem sanatçılarının baştan beri görsel ifadenin farkında olmaları ve bu nedenle sanatçının yaratım aşamasında nesneleri doğal süsleme ve yerleştirme çabasında olduklarının bir göstergesi olarak fotogramın varlığının irdelenmesi bu çalışmanın çıkış noktası olarak belirlenmiştir. "Alternatif Fotoğraf Üretim Yöntemleri Bağlamında Fotogram" başlığını adını taşıyan sanatta yeterlilik çalışması için, geniş bir kaynak araştırması bir araya getirilerek konu üzerinde açılım sağlayacak bilgilere ulaşılmıştır. Konunun Türkçe kaynaklardaki kısıtlılığı sebebiyle ilk başta internet üzerinde yabancı kaynak ve site araştırmasına gidilmiş ve fotogramın plastik sanatlar içinde nasıl yansıdığı vurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALTERNATİF FOTOĞRAF BASKI YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA FOTOGRAMIN ALT YAPISINI OLUŞTURAN SÜREÇ

Alternatif ya da geleneksel fotoğraf baskı yöntemleri, fotoğrafın erken döneminde ya da günümüzde sanatçıların oluşturdukları, yaygın olarak kullanılan yöntemlerin dışında kalan fotografik baskı teknikleridir. Bu baskı yöntemleri, erken dönemin teknolojik imkanları ile bilim adamları tarafından denenmiş, geliştirilmiş veya icat edilmiştir. Bu tekniklerde fotoğrafçılar, elde var olan ya da kişisel olarak oluşturdukları sıradan malzemelerle veya sanatçı tarafından belirlenmiş objelerle görüntü oluşturmaktadırlar. Seramik, cam, kumaş, ahşap gibi çok farklı malzemelere ve dokulara sahip yüzeylere baskı yapmışlardır. Fotoğraf sanatçıları yaratıcı çalışmalarını ya da denemelerini çoğaltmak amacıyla, baskı ve çekim sırasında estetik değerleri ön planda olan, alternatif teknikleri uygulamaya, fotoğrafın keşfinden beri sürdürmüşlerdir. Örneğin; Güneş Baskı Resimleri ya da Güneş Baskı Teknikleri, resimsel öğeleri içinde barındıran fotoğraf çalışmalarından biri olmuştur. Kontrastlığı ve renk değerleri açısından "Van Dyke" (Güneş Baskıları), Gumbichromat ve Cyanotype olarak da adlandırılan bu tekniklerde, emici bir malzeme üzerine fırça ile sürülen kimyasallar ile ışığa duyarlı bir yüzey ya da malzeme edinilmektedir. Bu malzeme ışıktan etkileneceği için yüzeyi gün ışığından korumak gerekir ve baskı yapılacak negatif ile birlikte güneşte pozlandırılır. Her ne kadar bu üç teknik "Güneş Baskıları" olarak adlandırılsa da ortaya çıkan sonuç baskılar, renklerinde bir takım farklılıklar görülür. Örneğin; Cyanotype mavi baskın rengini taşırken, Van Dyke baskısının kahve tonlarını taşıması gibi.. Farklı renklerde görüntüler elde edilebildiği gibi, iki ya da tek renkli baskılarda yapılabilmektedir. "Güneş Baskıları" çok çeşitli yüzeye sahip görüntü sağlayabilir. Kumaş, deri, tahta ya da kalın malzemeli resim kağıdı, bu baskılar için uygun zeminler sağlamışlardır. Fotoğrafçılar baskı sırasında oluşturdukları kompozisyonların her aşamasında görüntüye müdahale ederek, zengin bir görsellik geliştirmişlerdir. Ortaya çıkan sonuç görüntüler ile çeşitli doku, renk, ton gibi görsel etkileri yakalamışlardır. Fotoğraf ve resim arasındaki yapısal ilişki fotoğrafın keşfinden bu yana süregelen

tartışma konularından biri olmuştur. Erken dönem fotoğrafında, fotoğrafın bir sanat yapıtı mı, değil mi sorusu üzerine tartışmalar ve değerlendirmeler, hep resim ile olan ilişkisi üzerinden kurulmuş ve sürdürülmüştür. 1839'dan sonra yani fotoğrafın resmi icadından hemen sonra fotoğrafın belgeleme aracı olarak kabul edilmesi çok hızlı bir biçimde gerçekleşmiştir.

Fotoğrafın icadının belli bir kişiye atfedilmemesi siyasi, ekonomik ve toplumsal koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak bilimsel araştırmalara gönül vermiş birçok fotoğraf sevdalısının emeğini, fotoğrafın oluşumuna katkı sağlayan adımlar olarak görebiliriz.

Fotoğrafın erken dönemlerinde belirleyici olan, fotoğraf malzemesine müdahale şeklinde biçimlenmiştir. Kullanılan fotoğraf teknolojisinin ve bunun sonucu olarak tekniğinin gelişmesi ile birlikte fotoğrafın uygulama biçimlerinde farklılıklar görülmüştür.

1.1. Erken Dönem Fotoğrafında Fotografik Yüzey Üzerine Çalışmalar ve Johann Heinrich Schulze

İnsanoğlunun düşlerini yüzey üzerine ifade etmesi, görüntünün kalıcı hale gelmesi için yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların aşamaları, oldukça sabırla ve yol alarak ilerlemiştir.

Güneşin etkisiyle gölgeler ve yansımaların ortaya çıkmasına neden olan nesneler ve onların izdüşümleridir. Böylece nesnelerin formları belli olmaktadır. Gölge ve yansımaların ortaya çıkması için nesne, yüzey ve ışık gibi üç önemli eleman gerekmektedir. Nesnenin yüzey üzerindeki gölgesinin ortaya çıkması ışık yoluyla gerçekleşir. Yüzey üzerine ortaya çıkan gölgelerin belirleyici özelliği, kalıcı olmamalarıdır. Gölgeleri ve yansımaları çizmek, kazımak veya boyamak gibi yüzey üzerinde görüntüyü kalıcı bir hale getirme işlemi için ışığı kullanarak nesnelerin görüntüsünü oluşturmak ve bu görüntüyü sabitleyerek kalıcı olmasını sağlamak, fotogram çalışmalarını ortaya çıkarmıştır.

Yüzey üzerine görüntüyü düşürmek, insanın bunu görmesi, bilinçli ya da bilinçsiz bu görüntüyü yakalama ve sabitleme isteği çok eskilere dayansa da fotoğraf tarihinde bu eylemi ilk gerçekleştiren Johann Heinrich Schulze'dur. Her ne kadar bu görüntü sabitleşmeyerek birkaç saat sonra yüzeyden yok olsa da, görüntünün sabitleme isteği ve arzusu hiç kaybolmamıştır.

Işığın kimyasal maddelerin üzerindeki etkisi ve gümüş halojenürlerin görüntüyü saptama duyarlılığı çok önceden bilinen bir gerçekti. Duyarlı bir yüzey üzerinde ışığın etkisiyle kalıcı görüntüler oluşturma çabaları içerisinde J.H.Schulze'un deneyleri çok önemlidir. Fotogramın ilk kimyasal fotografik işlem olarak keşfi 1725 yılında J. H. Schulze'un tesadüfen gümüş nitrat dolu bir kavanozu karanlık bir odanın açık kalan penceresinde, kavanoz üzerindeki etiketin ışıktan etkilenerek ve uzun bir süre pozlanarak yüzey üzerine yazıların çıkması ile ortaya çıkarmıştır. Gümüş nitratın ışığa olan duyarlılığını keşfeden J.H.Schulze'un isminin anılması amacıyla fotogram aynı zamanda "Schulzegrafi" olarak ta bilinmektedir.

Bu lens ya da objektif kullanmadan ortaya çıkan bir fotoğraftır ve güneş baskılarının ilk habercisidir. J.H.Schulze'un deneylerinin çıkış noktası bu olaydır ve daha sonra sabitleştirici kullanarak yüzey üzerine düşürülen görüntünün ilk keşfini ortaya çıkarmıştır.. Bu çalışmalar, aynı zamanda dönemin çalışma perspektifini aydınlatma adına, yol gösterici doküman çalışmalar olarak da değerlendirilir. Sanatçılar, çevresini kaydetme sevdasını hep taşımışlardır ve fotoğrafta da duyarlı bir yüzey üzerine görünen dış dünyayı ya da hayallerimizi kaydetme isteği ile çok çeşitli uygulamalar üzerine çalışmalar geliştirmişlerdir.

Yüzey üzerinde kalıcı görüntüler elde etme çabaları içinde J.H.Schulze'un katkıları ve denemeleri önemli bir yer tutar. Işığa duyarlı kağıt yüzey üzerinde ışığın etkisiyle, lekeler, şekiller oluşturmuştur. Erken dönem çalışmalarında J.H.Schulze, bazı fosforlu malzemeler kullanarak çalışmalarına devam etmiş ve sonunda tebeşirin ışığa karşı kararak duyarlı olduğunu tespit etmiştir. Hatta bu malzemelerin ışıktan karardığını gördüğü için bu kararan maddelere Scotophore (Karanlıkları getiren) adını vermiştir. J.H.Schulze daha sonra magnezyum, beyaz kurşun ve tebeşir tozu ve diğer yüzeylerin ısı tarafından renk değiştirdiğini görmüştür. J.H.Schulze'un

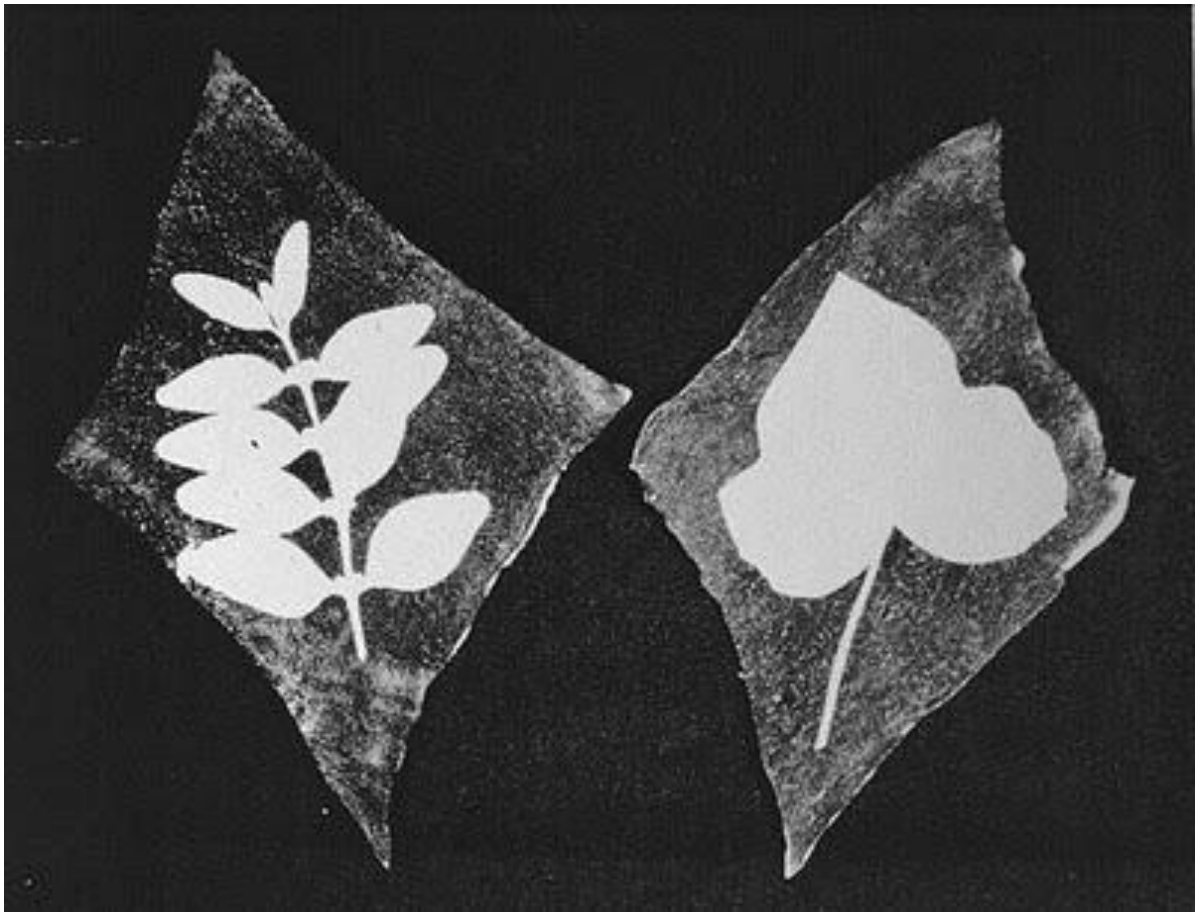
deneyimleri, kalıcı görüntüyü ortaya çıkarma da başarılı olamamıştır. Çünkü, sabitlenmemiş görüntü ışığa maruz kaldıkça değişime uğramaktadır. Görüntü sabitlenmemiş olsa bile, J.H.Schulze ilk kez yüzey üzerinde ışığın etkisiyle görüntü oluşturmayı başaran ilk kişi olarak, fotograf tarihinde önemli bir yer almıştır.

Bu gelişimlerden bir diğeri ise, Thomas Wedgewood'un, fotoğrafın erken gelişim yıllarında seramik üzerine transfer görüntüler kullanmasıdır. T. Wedgewood ve Sir Humphrey Davy 1700'lü yıllarda ışığa tepki veren maddeleri kullanmış ve yüzey üzerinde görüntü oluşturma çalışmaları yapmışlardır. Bu denemelerini 1802 yılında yayınlayarak, ışığa duyarlı maddeleri kullanmış olduklarını ve bunları yüzey üzerinde görüntü üretmek için kullandıklarını da metinlere geçirmişlerdir. Bu çalışmalardan bazıları cam plaka, ışık veya ısı ile birlikte diğer nesneleri deri, cam ve seramik olarak fotogramda kullanma tekniğidir.

T.Wedgewood, yine aynı dönemlerde saydam görüntü üzerine deneyler yapmıştır. 1802 yılında, gümüş nitrat ile kaplanmış kağıt ve deri parçaları üzerine görüntü düşürmek için fotogramlara yönelmiştir. Ancak yüzey üzerinde görüntü oluşmamış , silik bir desen oluşturmuştur. Bu görüntüler kaybolmasın diye zayıf bir ışıkta bakılmıştır. T.Wedgewood, ışığı, kimyasal malzemelerle birlikte hassas materyaller üzerine kullanmış, 1802'de S.H.Davy ile birlikte oluşturulan bu görüntüleri Büyük Britanya Kraliyet Enstitüsü'ne "Cam ve şablon üzerine metotlar" raporu olarak sunmuşlardır. Bu rapor özünde, gümüş nitrat'a duyarlı kâğıt üzerinde fotogram yapma metodur ve kalıcı olmayan ya da oluşmamış bir görüntü tekniğidir. Geçici olmalarına rağmen bu görüntüler, fotogram olarak kabul edilebilir.

Erken dönem fotograf üzerine yapılan yoğun çalışmalar, ışığa duyarlı malzemeleri keşfetmek için bir zemin hazırlamıştır ve fotogram çalışmalarının alt yapısı böyle doğmuştur. Işığa duyarlı malzemeler ile kaplanmış cam, metal, kâğıt ve hatta deri, fotoğraf makinesi olmadan oluşturulan baskılar için uygun materyallerdir. Bu anlamda; Fenikelilerin papirüs kâğıdının üzerinde ışığı da kullanarak çizim yapmaları, erken dönem sanatçılarına ilham ve yön vermiştir. Saydam çizim çalışmaları, en erken dönem fotogram çalışmaları olarak bilinir. Bunun yanında erken dönem fotogram çalışmalarının ilk ve özgün fotogram örneğine "Yaprak"

(Leaf) adlı çalışma da rastlarız. Sanatçısının kim olduğu bilinmemekle birlikte, özgünlüğü ile dikkat çekmektedir.

Resim 1: Güneş Resmi, Thomas Wedgewood, 1801

"1700'lü yıllarda ışığa duyarlı maddeleri kullanarak yüzey üzerinde görüntü üretme çalışmalarıyla ilgili dönem noktası niteliğindeki bir çalışmayı Thomas Wedgewood, Sir Humphrey Davy ile birlikte yaptı. 1795 yılında yaptıkları deneyleri 1802'de yayımladılar. Bu makaleyle birlikte tarihsel olarak ilk kez ve doğru olarak ışığa duyarlı maddeler kullanarak yüzey üzerinde görüntü üretmek metinlere geçmiştir. Wedgewood ve Davy yüzey üzerinde görüntüyü kaydetmeyi başardılar. (Kılıç, 2008:68)

Fotogram, fotoğraf disiplini içerisinde kendi başına, özgün bir alternatif baskı yöntemidir. Bitkiler, çiçek dalları, danteller, tüller, böcek kanatları ve bunun gibi birçok saydam, yarısaydam ya da opak malzemelerin bir duyarlı yüzey üzerinde

sanatçının eliyle yeniden biçimlenmesidir. Fotogram terimi, adını buluşçusundan aldığı için, Schulzegrafi olarak da bilinmektedir. Fotoğraf makinesi kullanmadan ve aynı zamanda negatif'i olmayan bu fotoğraflar, çizim ya da resim gibi tek kopya görüntülerdir.

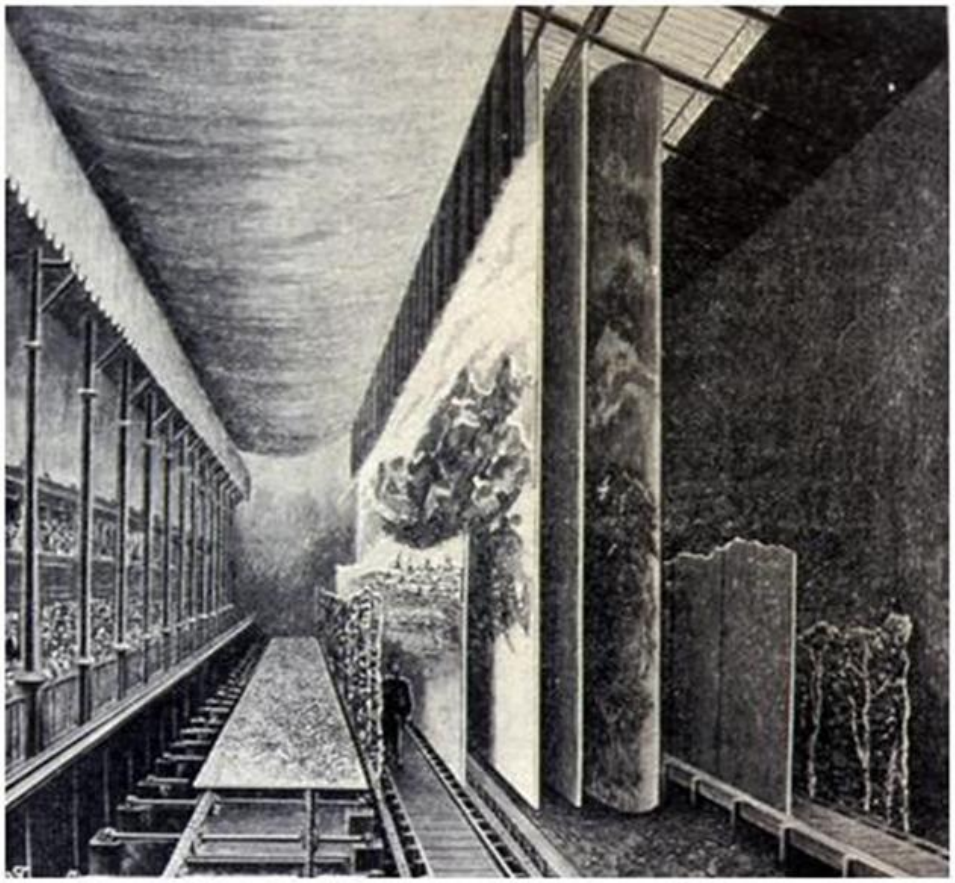

Resim 2: Erken Dönem'e ait bir fotogram örneği
"Yaprak", 1790 tarihleri civarı. Anonim

Fotogramın serüveni, 1800'lerde fotogram imajları ile yaratılmaya başlanmıştır. 19.yüzyılda fotoğrafçılar herhangi bir görüntüyü ya da nesneyi sanatsal

amaçla göstermek amacıyla, kamera olmadan kullanmaya başlamışlardır. Fotogramın alt yapısını oluşturan kimyasal gelişmelerinin yanı sıra Camera Obscura'nın katkısı da önemli olmuştur.

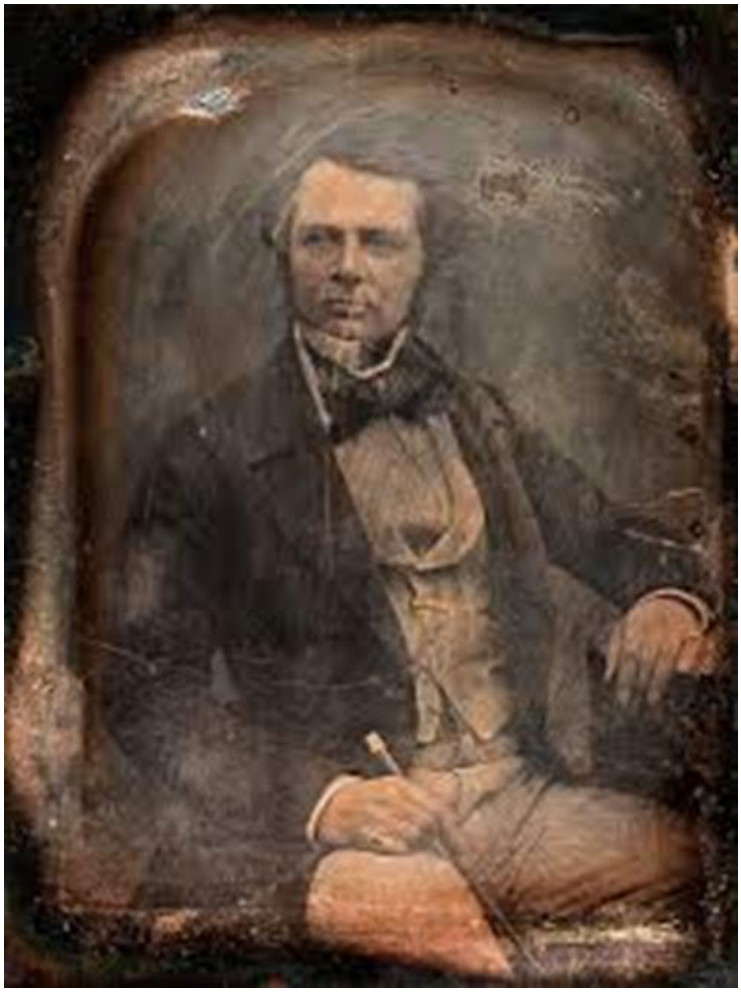
"Fotoğraf tekniği, optik ve kimya bilimlerinin ortak arayışları sonucunda ortaya çıkmıştır. Fotoğraf iki farklı arayışın kesişim noktasında şekillenmiştir. Bunlardan birincisi, ışık yoluyla bir yüzey üzerinde dış dünyanın görüntüsünü oluşturma fikridir. Bu fikir, camera obscura'nın keşfedilmesi ve 16.yüzyılın başlarından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. İkincisi ise, yüzey üzerinde oluşan görüntünün sabitlenerek kalıcı hale getirilmesi düşüncesidir ki, bu alandaki gelişmelerde kimya bilimi konusu dahilindedir."* (*Turan, 2005:40)*

Resim 3: Paris Diorama gösterilerinden bir çizim 1821

1822 yılında Paris'te Daguerre ve Bouton diorama gösterilerini başlatmasıyla birlikte ışığın vasıtasıyla büyük bir perdede resim gösterileri

gerçekleşmektedir. Diorama, bir tür sahne gösterisidir ama bu sahne gösterisinde oyuncular yerine görüntüler vardır. Perde üzerine düşen görüntüyü gösteren karanlık kutu önüne cam, saydam renkli malzemeler konularak görsel efektler zenginleştirilmiştir. Tüm bu çalışmalar iki boyutlu yüzey üzerine görüntüyü kalıcı bir duruma getirme çabalarıdır.

Resim 4: Antoine Claudet, 1834, Daguerreotype

Bu gelişmelere paralel olarak, İngiltere'de yine yüzey üzerine görüntü oluşturmaya ve bu görüntüyü sabitlemeye çalışan William Henry Fox Talbot, üst düzey bir aileden gelmesi, optik, fizik, matematik ve resme olan ilgisi ile 19.yüzyılın tipik bir bilim adamıydı. 1800'lü yılların ortalarında kimyasal maddelerle yüzeyi kaplayarak deneyler yapmaya çalışsa da bu çabalar yeterli olamamıştır. Joseph Nicephore Niepce, Hippolyte Bayard ve Talbot gibi fotoğrafın erken dönem öncüleri

ışığın duyarlılığını test etmek için emülsiyon üzerine fotogramı direkt yöntem olarak kullanmışlardır. Bilim adamları bu işlemi alternatif bir çizim yöntemi olarak kullanmaya başlamışlardır. Sıkça kullanılan bitki örnekleri, emülsiyon kaplı kâğıt üzerine düzenleme yapılarak yerleştirilmiş ve ışığa bırakılmıştır.

1.1.1. William Henry Fox Talbot'un Fotojenik Çizimleri

Erken dönem çalışmalarında fotojenik çizimlerin en özgün örneklerine Anna Atkins ve William Henry Fox Talbot'un (1800-1877) özgün çalışmalarında rastlamaktayız.

Talbot, elde ettiği negatif silüet desenlere fotojenik çizim (Photogenic drawing) ve gölge çizim (sciagraphic; skia-gölge) adını verdi. Fotogramın uygulama aşamaları erken dönemin yoğun kimyasal çalışmalar dönemine dayanır. 19.yy. boyunca demir ve gümüş kimyasalları, fotografik süreçte çokça kullanılmaya çalışılmakta, görüntüler genelde botanik örnekler, danteller, kimyasal kaplamalı kâğıt üzerine güneşe tutularak uzunca bir süre pozlandırılmaktaydı. Bu çizimler alternatif olarak yapılmakta idi.

"Talbot ilk çalışmalarında jelatinli yazı kağıtları üzerine tuz solüsyonu sürüyor, daha sonra bu kağıtları kurutarak üzerine gümüş nitrat sürüyordu. Gümüş nitrat UV radyasyonuna duyarlıydı ve ortamda organik bir madde bulunduğu zaman kararmaktaydı. Örneğin jelatin organik bir maddeydi ve UV radyasyonunda kararmaktaydı. Bu deneylerin ardından bu şekilde hazırladığı kağıtlar üzerine danteller, kuş tüyleri, bitki örnekleri gibi.objeleri koyarak kontakt baskılar yaptı ve bunlara "Fotojenik Çizimler" adını verdi." (Medici,2004:37)

Resim 5: William Henry Fox Talbot, Negatif Baskı, 1839, Fotojenik Çizim

Fotogramın 1830'lardaki kullanımında en önemli isimlerinden biri olan Talbot'un üretmiş olduğu "Fotojenik Çizimleri" dir. Talbot'un çağdaşı Thomas Wedgewood bu imajları Cyanotype olarak ta kullanmış ve bu terim, Gumbicromat, Platinum-Palladium gibi teknikler için de geçerli hale gelmiştir.

Cyanotype erken dönem fotoğraf baskı teknikleri içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Örneğin Sir John Frederick William Herschel, demir tuzlarının ışığa duyarlılığını keşfetmiş, Cyanotype işlemi ile birçok kompozisyon kurmuş ve bu kompozisyonlarında, tavus kuşu tüyleri gibi naif nesneleri fotogramlarında kullanmıştır.

Alternatif fotoğraf baskı yöntemlerinin ilk başlayışı temelde Talbot'un "Fotojenik Çizimler"i ile başlamıştır. Böylelikle fotogramın ilk adımları Talbot tarafından atılmıştır. Fotojenik çizimler nesnelerin tanımlanması ve izdüşümün belirlenmesi için sanatçının yarattığı bir işlem olmuştur. *"Fotojenik Çizimler", görüntünün kağıt üzerinde konan cisimlerin gölgeleri ile oluşturulduğu baskılara fotogram denmektedir. Fotojenik çizimlerde ışığa maruz kalan bölgeler koyu, ışıksız kalan bölgelerde açık görünüyordu." (Medici, 2004:37)*

Bu sadece fotoğrafin başlayışı değil aynı zamanda objektifsiz fotografik yüzeye görüntü çizmekti. Talbot bu anlamda tuzlu kâğıt kullanarak çeşitli botanik örneklerini içeren imajları opak ve negatif objelerle birlikte fotogramlar oluşturdu. Ve bu imajları "Fotojenik Çizimler" olarak adlandırdı. "Fotojenik Çizimler" 1839'larda oluşturulmuş en öncü fotografik ürünlerden biridir. Bu çalışmalarda, gümüş bazlı yüzeylerinde bitki çeşitleri ve keten materyalleri kullanılmasına rağmen, genellikle dantel ve diğer objelerle birlikte imajları ilişkilendirdi. Bu imajlar obje kombinasyonları ile birlikte, ışığa karşı duyarlı kağıtla güneşte pozlandırıldı ve 1839'da Talbot tarafından rapor edildi. Talbot, "Leaves of Orchidea" (Orkidenin özellikleri) adlı fotogramı böylelikle yarattı ve bu eserin güncelliği hala geçerliliğini sürdürmektedir.

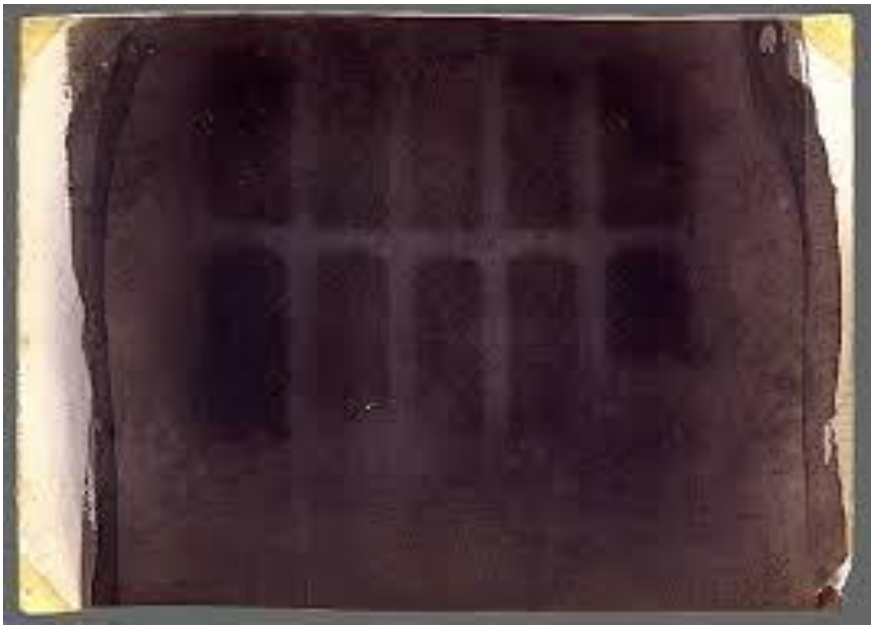
Talbot'un cam üzerine negatif ya da pozitif baskı denemeleri, fotoğrafın icadı olan (1839) resmi tarihe rastlasa da, Talbot bu çalışmalarına yıllar öncesinden başlamıştı. Yüzeyin şeffaf olmasından yararlanarak negatif bir kopya almayı başardı ve "Fotojenik Çizimler" ile fotoğrafın ilerideki yıllarda yapılacak olan tekniklerin alt yapısını oluşturdu. *"Talbot kaliteli yazı kağıdını, seyreltilmiş biinen tuz eriğine sokup kurumasını bekledi; daha sonra kağıdı gümüş nitrat eriyiğine soktu. Bu işlemi her kağıt için defalarca tekrarladı. Kimyasal maddeler, reaksiyon sonucunda gümüş klorüre dönüşüyor ve ışığa duyarlı olan bu madde kağıt yüzeyinde ortaya çıkıyordu. Bu madde, suyun içinde kağıdın dokusunda çözülmüyordu. Talbot bu şekilde hazırlanmış kağıtların üzerine yaprak, tül, dantel gibi nesneler koyarak güneş ışığında kağıdı pozladı. Kağıdın, güneş ışığını alan yerleri aşamalı olarak kardı ve nesneler silüet olarak ortaya çıktı. Böylece, Talbot, kağıt üzerine pozlanmış olan gizli görüntüyü ortaya çıkarmayı başardı. Sir John F.W.Herschel'in önerisiyle*

sodyum hiposülfiti kullandı. Talbot'un elde ettiği sonuç, siyah zemin üstünde beyaz siluet şeklinde nesnedir. Bu negatif bir görüntüdür. Talbot, bu negatif siluet görüntülere fotojenik çizim (Photogenic drawing) ve gölge çizim adını verdi. Talbot'un fotojenik çizim yönteminde; ışığa duyarlı kağıt yüzey, fotoğrafı çekilecek nesne, ışık ve kimyasal süreç vardır." (Kılıç, 2008:92)

Böylelikle Talbot'un başarısı, ışığa duyarlı bir yüzey üzerine görüntü düşürmek, görüntüyü çoğaltılabilir hale getirerek, bu negatiflerden pozitif görüntüler oluşturmak ve en önemlisi de optik kullanmadan yüzey üzerine görüntü kaydetmekti.

Resim 6: Julia Margaret Cameron", Sir John Frederick William Herschel"in Portresi", 1867

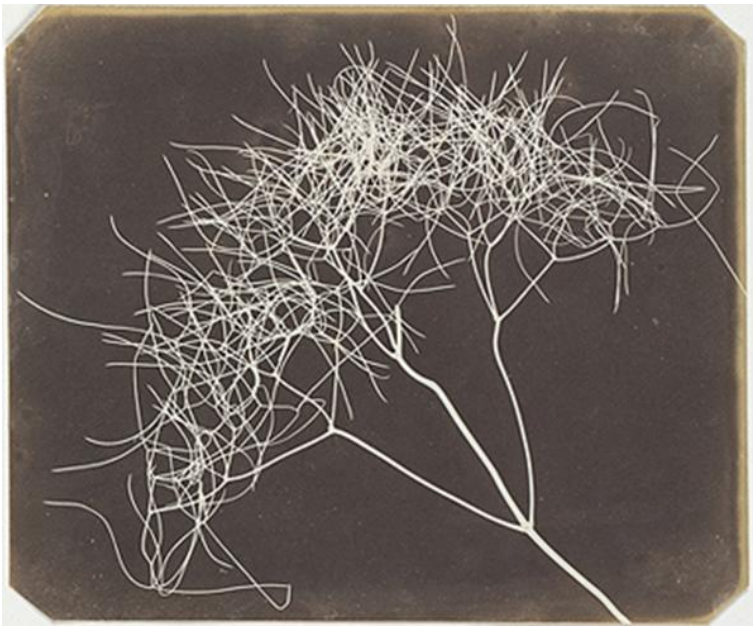
Resim 7: William Henry Fox Talbot, Kafesli Pencere, 1835, Fotojenik Çizim,

1830'ların ortalarına doğru Talbot ışığa duyarlı kağıt üzerine botanik örnekler yerleştirerek fotogram çalışmalarına yoğunluk getirmiştir.

Resim 8: William Henry Fox Talbot, Orkide ve Yapraklar, 1839, Fotojenik Çizim

Talbot'un, 1835'lerde oluşturduğu ve Getty Müzesi koleksiyonunda yer alan en eski fotojenik çizimlerinden biri olarak önemli bir yer tutmaktadır. Nesnenin gerçek tonlarının ters olması, tıpkı Talbot'un eski fotogramlarında olduğu gibi negatiftir ve önemli ölçüde kararmıştır.

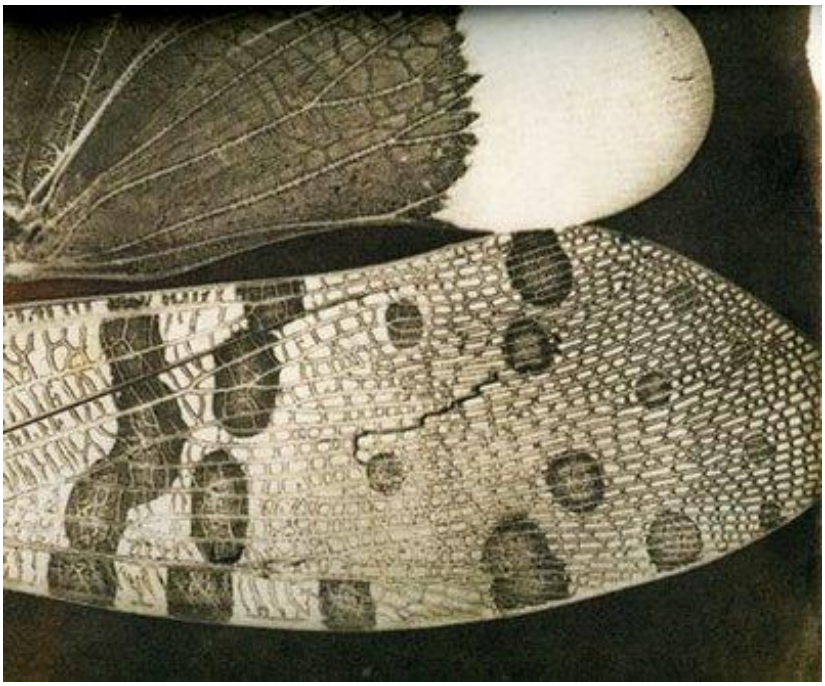

Resim 9: William Henry Fox Talbot **,** 1838**,** Tuzlu kağıt baskı, "Fotojenik Çizim"

Resim 10: William Henry Fox Talbot, "Fotojenik Çizim", 1840

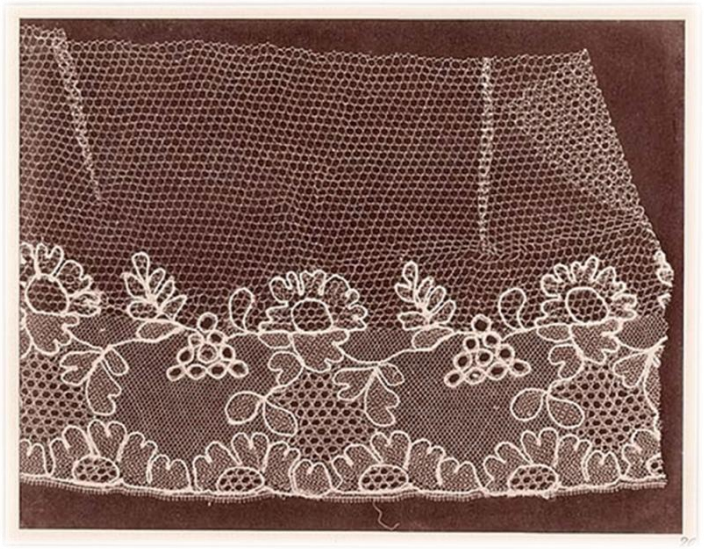
Talbot'un "fotojenik çizimler"i, tamamen ışığın etkisiyle görüntü üretmeye dayanmaktadır. Erken dönemde yapılan fotojenik çizimler, doğada yapılan bir baskı sürecidir ve fotogram da tıpkı fotografik çizgiler gibi, doğada ya da iç mekanda yapılan bir baskı süreci ile benzerlik göstermektedir. Bu yüzden fotografik çizgiler ile aynı işlemi kullanır. Gümüş jelatin kağıt ve duyarlı kağıt üzerinde bilinen yöntemler kullanıldığı için kimyasal süreçleri aynı olmuştur.

Resim 11: William Henry Fox Talbot, "Böcek Kanatları", "Fotojenik Çizim", 1840

"The Pencil of Nature" (Doğanın Kalemi) adlı Talbot'a ait olan kitap, aynı zamanda fotoğrafın girdiği ilk kitap olma özelliğini de taşır.

1839'lar da; ki bu fotoğraf tarihinin başlangıcı olarak bilinir, üretilen çalışmalar malzemenin ışığa olan duyarlılığının az olması nedeniyle, daha durağan ve hareket öğesinin kadrajda yer almadığı fotoğraflar olarak izlenmektedir. Sanatçının fotogramı yüzeyde oluşturma aşaması tıpkı bir still-life fotoğrafı gibi, eleme, karar verme, oluşturma ve düzenlemelerdir.

Resim 12: William Henry Fox Talbot, "Doğanın Kalemi", 1844

Sanatçıların erken dönemde oluşturdukları Cyanotype, Fotogram, Van Dyck gibi düzlem üzerinde sanatçının iradesi ve biçimiyle oluşan ve iki boyutlu düzlem üzerinde kurgulanan kompozisyonlarda bir ölü doğa ya da still life etkisi görülmektedir. Bu görüntüler bir anlamda still life kavramı içinde de ele alınabilir. Düzenlemeler erken dönemde durağan, hareketsiz bir yaşamı betimlerken, diğer bir taraftan da yaşamdan arınmış ve sanatçının bilinçli olarak düzenlenmiş betimlemelerini tanımlamıştır.

Resim 13: Louis-Jacgues-Mande Daguerre, İlk Daguerreotype baskı, 1835

Resim 14: William Henry .Fox Talbot, Fotojenik Çizimler, 1845

Dönemin fotograf malzemelerinin ışığa duyarlılığının eksikliği nedeniyle ve çok yeni bir sanat olan fotoğrafın resimden etkilenişi bunlara baskın bir nedendir. Erken dönem fotogram konuları çiçek, dantel, böcek kanatları, kuş tüyleri gibi naif objelerdi. Erken dönemin öncü fotoğrafçıları, William Henry Fox Talbot, Sir John Herschel, Louis-Jacques-Mande Daguerre, Hippolyte Bayard ve Anna Atkins hassas fotografik yüzeye çiçek, dantel, böcek kanatları gibi objeleri güneş altında pozlandırarak durağan objeleri çalışmalarında temel tema olarak kullanmışlardır.

Resim 15: William Henry Fox Talbot, Doğanın Kalemi, 1839

Bunun sonucunda basit altı çizili, narin, çizgisel hatlı imajlar elde edilmiş ve fotogram olarak adlandırılmıştır. Benzer teknikler 19.yy boyunca üretilmeye ve kullanılmaya devam edilmiştir.

W.H.F.Talbot'un Calotype yöntemi önemli bir ölçüde fotoğraf adına bir gelişme görmesine neden olmuş, her ne kadar görüntü kalitesi açısından Daguerreotype kadar kaliteli görüntüler olmasa da, "Calotype" yönteminin çoğaltılabilmesi ve yaygınlaşması fotoğraf adına önemli bir adım olmuştur.

Resim 16: William Henry Fox Talbot, Yaprak, Fotojenik Çizim,1840

Talbot, botanik üzerine çeşitli fotojenik desenlerini üreten Calotype'leri ile negatif görüntüden sayısıf pozitif görüntüler elde ederek Daguerreotype'in tek baskı olma özelliğini ortadan kaldırmıştır.

"Calotype'ın ve kağıt negatif-pozitif prosesin mucidi olan William Henry Fox Talbot ise yine bir amatör ressamdı. İlk başlarda O'da Camera Obscura'yı çizim yapmak amacı ile kullanmıştı. Daha sonra Talbot doğadan topladığı yaprak ve çiçeklerin fotogramlarını yaptı ve bunu "Fotojenik Çizim" diye adlandırdı. Fotojenik çizimlerden sonra Talbot kağıt negatifleri yağlayıp onlardan kontak baskı yaparak pozitif fotoğraf baskısını oluşturmayı başardı. Artık fotoğrafın sabitlenmesi için gereken hiposülfit kimyasalı da keşfedilmişti. Böylece fotografik sürece start verilmiş oldu. Fotoğraf bundan sonra da bir çok kimyasal ve fiziksel aşamadan geçti, birçok deney yapıldı ve birçok insan onu mükemmelleştirmek için çaba sarfetti. (Şen,2000:3)

Talbot 1840'da gizli görüntü oluşumunu keşfetmiş ve poz süresini kısaltmıştır. Geliştirdiği negatif kağıtları mumlayarak saydamlaştırmış ve bunlardan da pozitif baskı yöntemini kullanmıştır. Bu işleme Talbot, güzel (Kalos) ve izlenim (Typos) kelimelerinden oluştuğu için "Calotype" adını vermiştir. Sir John Herschel ise, Talbot'un bu çalışmalarına ışıkla çizmek (light drawing) adını vermiştir. Ancak Calotype'in keskinliği hiçbir zaman Daguerreotype'ın seviyesine ulaşamamıştır.

1.1.2. Anna Atkins ve Botanik Çalışmalar

Erken dönemin fotoğraf çalışmalarının bir diğer önemli fotogram uygulayıcılarından olan ve o önemin ilk kadın fotoğrafçısı özelliğini aynı zamanda taşıyan Anna Atkins (1799-1871**)** olmuştur. En eski ve en uzun hayatta kalan fotografik süreçlerinden biri olan Cyanotype ya da mavi baskı tekniği ile Atkins doğal nesnelerle fotogram oluşturmuş ve tıpkı bir güneş baskısı gibi objenin ışığa maruz kalması ve yüzeyin bir kompozisyona dönüşmesi tekniğini kullanarak elde edilen görüntüleri bir kitapta toplamıştır. Fotogramın diğer kayda değer önemli çalışmaları Anna Atkins'in "Natural Objects" (Doğal objeler) ile ilgili yaptığı çalışmalar olarak tanımlanır. Atkins 1850 yıllarında bilimsel kayıtlarını duyarlı kağıt üzerinde Cyanotype'leri ile oluşturmuştur.

19.yüzyıl boyunca amatörler arasında popüler olan bu teknik aynı zamanda planların ve teknik çizimlerin çoğaltılması amacıyla mühendis ve mimarlar

tarafından sıkça kullanılmıştır. Atkins fotogram imajlarını (Fotojenik Çizimler) botanik çeşitlemeleri olarak Cyanotype kâğıt üzerine direk kaplayarak ve pozlayarak yaratmıştır.

Resim 17: Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, 1844

19.yüzyılın ortalarında Atkins'in oluşturduğu fotogram tasvirleri tam bir soyutlama örneği göstermektedir. 1844 yılında Atkins, botanik çeşitlemelerinin örneklerini Cyanotype baskıları ile ilgili imajlarını "Cyanotype İzlenimler" (Cyanotype Impressions) adlı kitapta detaylı olarak kullanarak örnekler oluşturmuş ve 1844'de Talbot tarafından yayınlanmıştır. Atkins botaniğe dair nesnelerin fotogramda kullanılmasını anlatarak fotogramda kendi fotojenik çizimlerini yaratmıştır. Bu, fotogram kullanımını ilk olarak görselleştirilmiş bir kitaptır.

Resim 18: Cyanotype-1843-1853 , Anna Atkins

Resim 19: Anna Atkins**,** Cyanotype İzlenimler, 1843

Resim 20: Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, 1844

Atkins'in Britanya Algleri "Cyanotype İzlenimler" başlıklı üç ciltlik albümün kitap kapağı

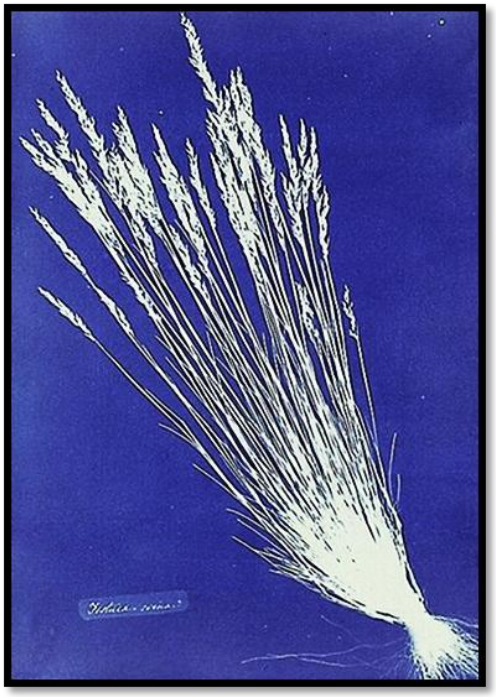

Resim 21 : Anna Atkins'in portresi, Anonim, 1840 civarı

Resim 22: Anna Atkins , Fotojenik Çizimler, "Cyanotype", 1840

Atkins'in, "Okyanus Çiçekleri: Doğanın İzlenimi" (Ocean Flowers: Impressions from Nature) adlı kitabında, Victorian dönemindeki çağdaşları tarafından yapılan botanik çizimler özellikle fotogramın üzerine odaklanmaktadır. 1840 yılında Atkins, Talbot ve Herschel ile birlikte yeni güneş resimleri için fotografik işlemleri geliştirmek adına, geniş format gümüş jelâtin film ile birlikte objeleri pozlandırmışlar ve daha sonra negatif fotogram imajlarını Cyanotype kâğıdın üzerine koyarak pozitif kontak baskıya dönüştürmüşlerdir.

Resim 23: Anna Atkins, Cyanotype , 1854

Resim 24: Anna Atkins, Cyanotype, 1850

Bu örneklerde görülen çiçekler ve diğer nesneler, sanatçının eli tarafından oluşturuluş tarzı ile, fotogramın özgün varlığının adeta birer kanıtı olmuşlardır.

Erken dönem fotogram çalışmaları çiçek temaları, botanik düzenlemeler, kuş tüyleri, dantel, tül gibi naif düzenlemeler ile birlikte kendini göstermiştir. Atkins'in çalışmalarının neredeyse hemen hepsi bitki örneklemeleri üzerine yapılan çalışmalardan oluşur.

Zarif bitki örneklemeleri ve deneysel içerikli fotogram şablonları, Atkins'in daha çok kişisel ifadesini ortaya çıkarmıştır.

Resim 25: Anna Atkins, Cyanotype İzlenimler, 1841

Resim 26: Hippolyte Bayard, Dantel Eldiven, 1840

Fotogramın daha sonraki gelişimi Hippolyte Bayard tarafından “"Photogramme de Fleurs”- (Çiçek Fotogramları) adlı kitabındaki botanik objeler ve bitki örneklemeleri ile fotogramı tanıtmıştır. Talbot ve Atkins ile başlayan fotojenik çizim örnekleri bir anlamda dokümantasyon yöntemi olmuştur.

Resim 27: Hippolyte Bayard. “Bitki Kompozisyonları”, Cyanotype, 1842

Bayard ise 1843-1846 yılları arasında dantel eldivenlerle oluşturduğu imajlarla birçok cyanotype üretmiştir. Atkins ve Talbot’un bitki kompoziyonlarının aksine, Bayard’ın çalışmaları daha karanlık alanların oluştuğu ve farklı nesnelerle kurmuş olduğu düzenlemelerdir. Bayard’ın 1842 yılında oluşturduğu “Arrangement of Specimens” “Bitki Kompozisyonları” adlı eseri bitki ve diğer malzemelerle oluşturmuş olduğu imajları; ışığın geliş yönü, objelerin irili ufaklı yapısı ve kağıdın üzerinde yerleştirme açıları, tonların açık-koyu ilişkisi fotogramda perspektifi oluşturarak derinlik sağlamış olduğu çalışmalarından oluşmaktadır.

Fotografik hassas yüzey üzerinde oluşan görsel çerçeve içinde kompozisyon çeşitlemeleri, erken sanatçıların baştan beri görsel ifadenin farkında olmaları ve sanatçının yaratım aşamasında nesneleri doğal süsleme ve kurgulama çabasında olduklarının da bir ifadesiydi. Bu anlamda fotogram, geleneksel resme yaklaşım olarak benzerlik sunmaktadır.

Bayard tarafından kağıt üzerinde oluşturulan bu örnek, demir tuzlarının gelişimi ile birlikte, kurgulanmış dantel örtüsü ve bitki örneklerinin oluşturduğu bir Cyanotype örneğidir. Güneş ışığına maruz kalan nesnelerin geçirgenliği çok net bir biçimde algılanmaktadır. Bayard'ın bu süreçteki heyecanı, kağıt üzerinde tüm malzemelerin nasıl bir etki vereceğini öğrenmek için yüzey üzerine çok yoğun bir şekilde malzemelerle doldurmuş olması bu isteğini açık bir biçimde göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

FOTOGRAMIN 1920'LERDEN SONRA YENİDEN ŞEKİLLENMESİ VE ETKİN KULLANIMI

20. yüzyılın başlarında modernist düşüncenin sanatın birçok alanında yeni eğilimler ve uygulamalar oluşturması ile birlikte fotoğrafta bu anlamda aktif bir biçimde yer almıştır. Sürrealizm, Dada, Konstrüktivizm, Fütürizm ve Bauhaus gibi yeni eğilimler içinde fotoğraf da birçok uygulama alanı bulmuş ve bu uygulamalar içinde Vortograf, Fotomontaj, Kolaj, Fotogram, Rayogram, Schadogram önemli yöntemler haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir anlayışla fotogram tekrar ele alınmıştır. Fotogramın erken dönem çalışmaları ışığa duyarlı malzemeleri araştırmak ve bu uygun materyalleri duyarlı bir malzeme üzerine düşürmek ve sabitleme arayışları ile geçmiştir. Fotogramın erken dönem çalışmalarından sonra ikinci dönemi olarak adlandırabileceğimiz yeni bir dönemle yani, Christian Schad, Laszlo Moholy Nagy ve Man Ray tarafından oluşturulan Dadaizm ve Sürrealizm dönemi olarak yeniden başlar. Bu dönem, fotoğraf çalışmalarının Avant-garde dönemi olarak değerlendirilir. Özellikle Avrupa'da, Almanya ve Rusya'da Avantgarde döneminde kolaj, montaj ve fotogram çalışmaları çoğalmış, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir anlayışla fotogram geliştirilmeye başlayamıştır. Soyut sanatla yan yana ilerlemeye başlayan kolâj ve fotogramın kullanımı, fotografik baskı yüzeyine aktif birer parça olarak yapılan çalışmalar olarak ilerlemiştir.

Fotoğraf tarihinde, estetik anlamda avangard deneyimler yaşanmıştır. Man Ray, L.Moholy Nagy, fotografik prosesin vazgeçilmez aşamalarından biri olan, film çekimi ve araçlarından fotoğraf makinesini devreden çıkararak, fotogram, rayogram vb. çalışmalarıyla eleştirel söylemlerini gerçekleştirmişlerdir. (Fotoğraf Neyi Anlatır, 2009:192)

Fotogramda alışılmışın dışında kullanılan perspektif anlayışı ve kompozisyonları ile dikkat çekici eserler üretilmiştir.

1923 yılında Bauhaus'da Moholy Nagy'nin fotoğrafa olan yakın ilgisi nedeniyle, fotoğrafçılık Bauhaus müfredatında önemli bir yer kazandı. Onun bugün'de geçerliliğini yitirmemiş olan "Fotografik Görüşün Sekiz Varyasyonu" bir eğitici olarak yaptığı çalışmaların bir özeti niteliğini taşır. Yeni bir sanat dalı olan fotoğrafçılığın kendine özgü standartlarının araştırılması ve sınırlarının zorlanması ana ilke olarak kabullenilmiştir. Bu mantık çerçevesinde fotogram önemli bir ifade şekli olmuştur. (Şen, 2000:19)

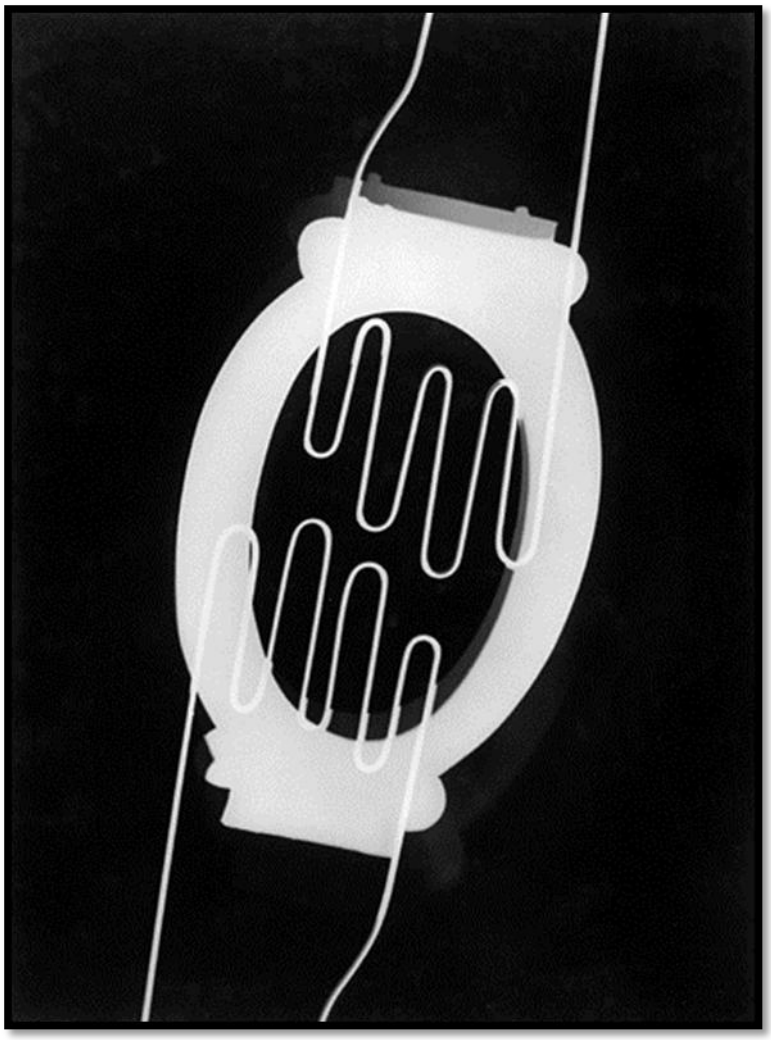
Fotografın geçmişi teknik ve tarz olarak sanat tarihinin bir parçası olarak gelişmiştir. Fotogramın 1920'lerden sonra yaygın olarak kullanımı, Man Ray (Rayogram), Christian Schad (Schadogram), Moholy Nagy ve modern fotoğrafçıların farklı tekniklerle fotogramı kombine etmeleri ile soyut ve karmaşık görüntüler elde etmeleri ile tekrar gündeme gelir. Şeffaf çizimler, saydam veya opak malzemeler fotoğraf kâğıdı üzerinde yeniden özgür bir kurgulama ve düzenleme arzusu ile yeniden biçimlenmiş ve bu çalışmalar "Cliche-Verre" olarak adlandırılmıştır.

"*Fotoğraf alanında ise 1923-1928 yılları arasında en büyük katkıyı Moholy Nagy'nin deneysel fotoğraf alanında ders vermesi ile başlar. Nagy fotoğrafta analitik görüntüleri oluşturmaları için fotoğrafa müdahale edilmiş görüntülerle kolaj yapma fikrini, farklı açılardan fotoğraf çekmenin getireceği olanakları ve ışık gölge deneylerini öğrencilerine uygulatmış ve bu görüşle birlikte öğrencileri yeni bir görsel ifade yolunu keşfetmişlerdir." Bauhausfotografie İfa, 1983, Wulf Herzogenrath*

2.1. Fotograma Yeni Yaklaşımlar

1920'lerde sanatla birlikte değişime uğrayan dünya görüşü o dönemin sosyal ve politik alanlarında da sanatçıyı derinden etkilemiş ve bu değişim ile birlikte sanatçılar kendi sanat alanlarında deneylere ve araştırmalara yönelmiştir. Sanatçılar hazır sunulan ve üretilen temalardan yararlanmayı reddederek yeni arayışlara yönelmiştir. Böylelikle fotogram ve diğer alternatif baskı yöntem çeşitleri hayata kaldığı yerden yeniden geçirilmeye başlamıştır. 1920'lerin bütün Avant-garde

fotoğrafçıları, o zamana dek amatörlüğün işareti olan doğrudan, tesadüflerden sakınmayan ve onu yadsımayan bir yaklaşım ortaya koydular.

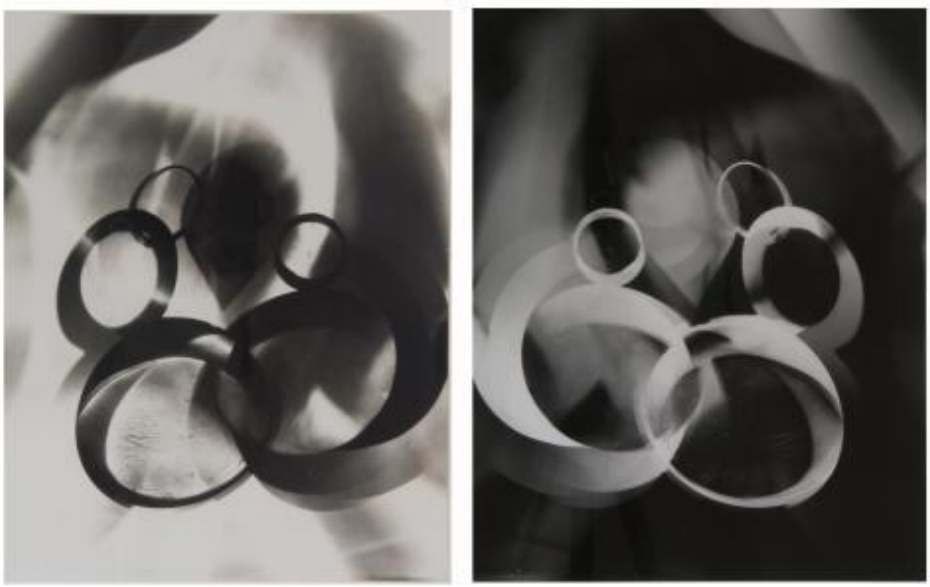
Resim 28: Man Ray "Rayographs", 1925

"Ne Moholy Nagy, Rodchenko, Kertesz, ne de Man Ray; ne fotoğraf ve karanlık oda tekniği dersleri almış, ne de yapay aydınlatma teknikleri üzerinde çalışmışlardı. İçgüdüsel davranarak, berrak bir zihinle hareket ediyor, çoğu zaman profesyonel hatalar olarak kabul edilebilecek şeyleri denemekten kaçınmıyorlardı." Alışılmışın dışında farklı kadraj denemeleri, çeşitli görsel efektlerden faydalanarak, deforme edilmiş fiziksel şekiller, üst üste geçmiş imgeler, hareketin bulanıklığı, üst üste çekim, pozlanma gibi çeşitli teknikleri özgürce ve cüretkâr bir şekilde kullanıyor, sınırları zorluyorlardı." (Perl, 1997, Syf.120)

Fotogramın Avant-garde dönemi 2.Dünya Savaşı sonrasında biçim ve formların görsel anlamda yeni bir vizyonu olarak kabul edilebilir. 19.yy' dan sonra Christian Schad, Man Ray ve L.M.Nagy'nin deneyleri, fotogram ifadesini yaratıcı olarak değiştirmeye başladı.

Erken dönem fotogram çalışmalarında nesnelerle açıkça sanatsal ifadeyi kompoze etmelerine rağmen, 20. yy'a kadar sanatçılar ve fotoğrafçılar fotogram yoluyla ifadeci fikirlerini ortaya koymamışlardı.

"Modern akımlar kendilerine özgü kuralları olan yapıtlar ortaya çıkardılar. Dinamizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm ve Sürrealizm gibi akımların sanatta yansımaları sürerken fotoğrafta bundan etkilenerek çeşitli denemelerden geçmiştir. Fotoğraf bu akımlardan etkilenirken, çeşitli akımlara ilham vermiştir. M. Nagy "fotoğrafın tekniği ve ruhu doğrudan ya da dolaylı olarak kübizmi etkilemiştir. Ressamlar ve fotoğrafçılar bağlı oldukları akımın estetik kurallarına ve ideolojik amaçlarına uygun yapıtlar üretiyorlardı. Bu amaçla görsel deney yapma fikrinden yola çıkarak fotogram, optik bozulmalar, kolaj ve fotogram gibi yöntemler geliştirdiler. Fotoğraftaki bu müdahaleler soyut fotoğrafların oluşmasına neden oldu." (*Hayalbaz, 2008:82*)

Resim 29: Arthur Siegel, Dairesel Formlar, Fotogram,1939

A.Siegel, fotogramdan birçok dairesel görüntüleri birleştirerek, pek çok görüntüler üretmiş, daha sonra fotogramı daha basit birleşimlere dönüştürmüş ve bu kombinasyonları baskı yoluyla kullanmaya başlamıştır. "Zig Zag Gölgeler" adlı çalışması ile çok katmanlı soyut fotogramlar üretmiştir. Atık objeleri sanatta yaratmak arzusu ile Tristan Tzara bu görüntüleri Dadaist bir ifade olarak adlandırmıştır. Fotoğraf yirmili yıllarda modern sanatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve 1922 yılında fotogram estetik olanaklarını keşfetmiştir.

Resim 30: Arthur Siegel, Fotogram, 1948

Andre Breton ve Philippe Soupoult gibi sürrealist hareket içinde yer alan sanatçılar fotogram'ı otomatik yazı olarak nitelemişlerdir. Man Ray'in tekerlekler, eldivenler, alfabenin harfleri gibi günlük sıradan objeleri Breton'un ifadesiyle "şiirsel ifade görünümü" veriyordu. Raoul Hausmann fotogramı *"teknik form içinde, soyut resme benzer ve fotografik vizyona sahip bir çalışma"* olarak nitelendirir.
(*Gold, 1997: 70)*

2.1.1. Christian Schad- Schadogram

Christian Schad, (1894-1982) Alman Yeni Nesnellik hareketinin yakın takipçilerinden biri olup, daha çok portre ressamı olarak çalışmalarını üretmiştir. Bunun yanı sıra fotoğrafa ilgi duymuş ve eserlerine fotoğrafı kolaj ve fotogram yoluyla sokmuştur. I.Dünya Savaşı'ndan sonra, 1920'lerde Zürih'te Dadaistlerle olan yakın ilgisi nedeniyle, kolaj ve schadography denemelerine başlamıştır.

Christian Schad'ın çalışmalarında nesnelerin daha çok plaka formunda olduğu görülmektedir. Böylelikle geometrik ve kare şekilleri ve tek ton içeren şekilleri daha çok üretmiştir.. Christian Schad (1894-1962) 1918'de kübizm'den etkilenmiş, fotografik görüntüleri kamera ve objektif olmadan üreterek Avrupa'da denemeler yapmıştır. Schad'ın "fotojenik çizimleri" yırtılmış biletler, makbuzlar, jetonlar gibi atık nesnelerdir.

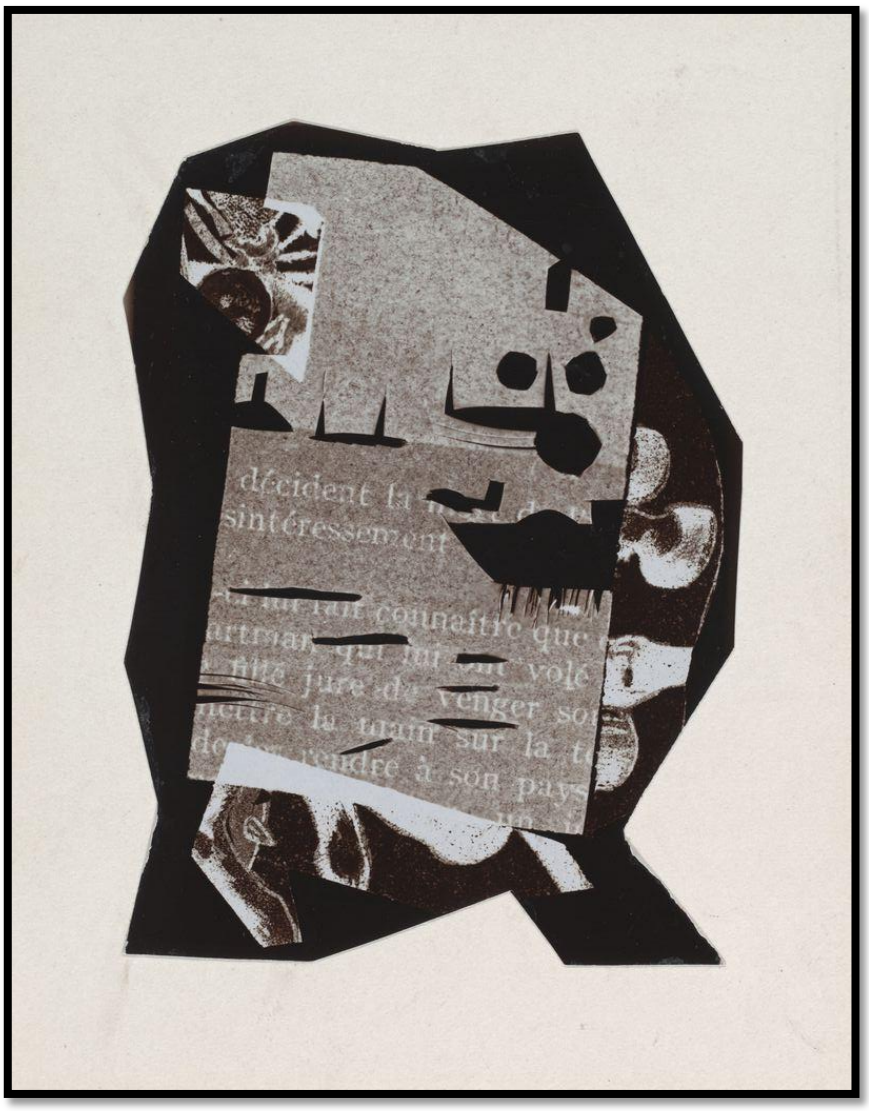

Resim 31: Christian Schad ,"Schadographie 2", 1919

Resim 32: Christian Schad, Schadogram, 1918

Christian Schad'ın Man Ray'dan farklılığı ise saydam, yarı saydam veya üç boyutlu nesneleri daha çok plaka formunda nesnelerle oluşturarak fotogramlarını üretmiştir. Fotogramlarında sert konturlar kullanmıştır.

Resim 33: Christian Schad, Schadogram, Jelatin Gümüş Baskı, 1918

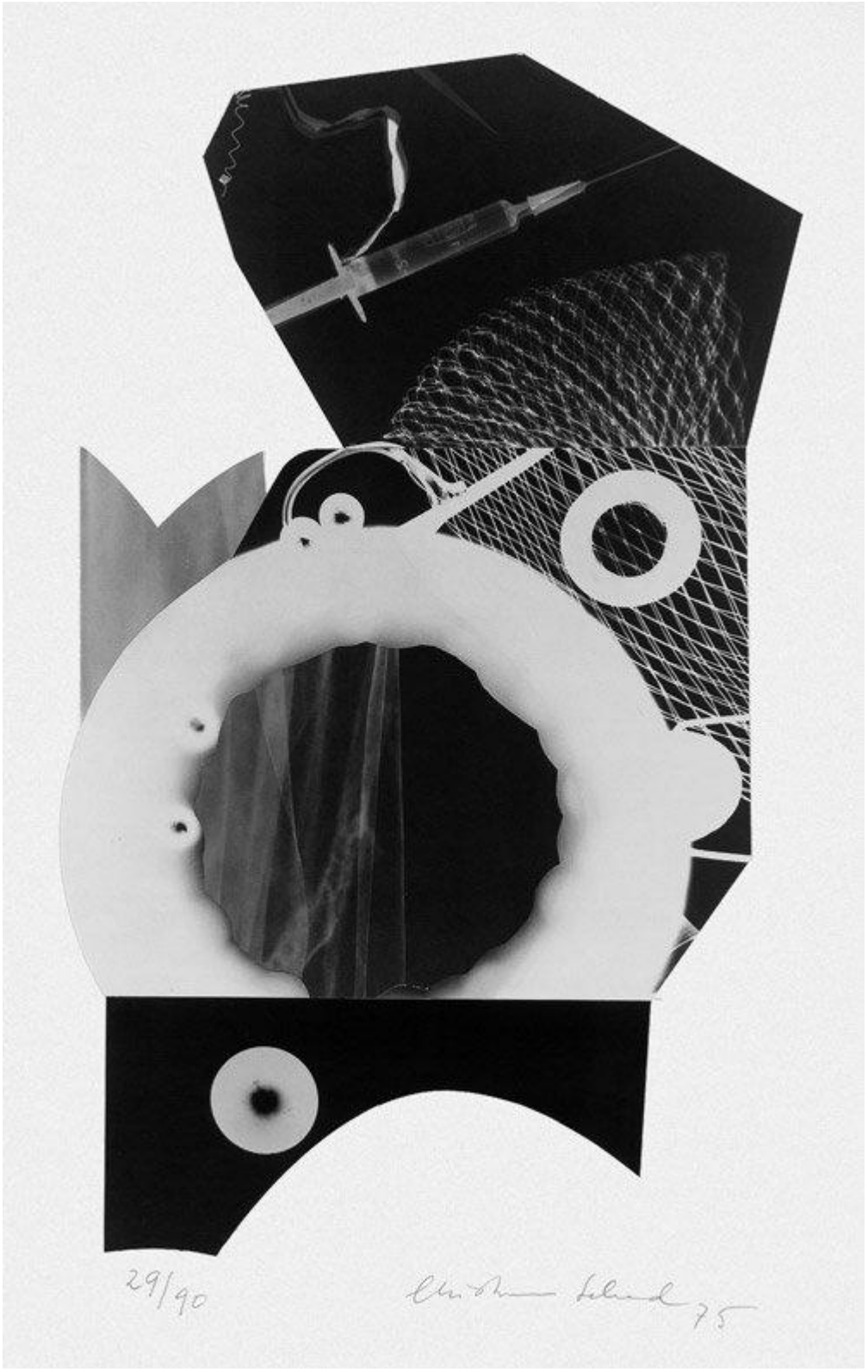
Schad'ın yeni görüntüleri, önemsiz nesneler ve bunları düzenleyen yeni alanlardır. Bu düzenlemeler fotogramda yeni bir form oluşturmuştur. Schad, bu görüntüleri hem soyadı ile örtüştürerek "Schadographs" olarak adlandırmış hem de Man Ray ve Moholy Nagy'nin çalışmalarındaki daha kapsamlı deneyimlerine göndermelerde bulunmuştur. Schad'ın Schadogram'ları Tristan Tzara tarafından 1920'de "Dadaphone" adlı dergide yayınlanmıştır.

Resim 34: Christian Schad, "Schadogram", 1919

Resim 35: Christian Schad, “Schadograph”, 1928

Resim 36: Christian Schad, Fotogram, Gümüş jelatin Baskı, 1975

2.1.2.Man Ray'in Rayogramlar

Man Ray (1890-1976) birçok sanat disiplini içerisinde eser üretmiş, fotoğraf alanındase gerçektüstü akım doğrultusunda denediği ve geliştirdiği yeni tekniklerle adını duyurmuştur. Fotoğraf tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Alfred Stieglitz ile 1915 yılında tanışması fotoğraf'a ilgi duymasını sağlamış ve bu alanda eserler üretmiştir. M. Ray Dada akımının kuruluşunda aktif bir rol oynamış, Gerçeküstücü sanatçılarla ilişki kurmuştur. Sanatçının bu ortamı soluması eserlerine de yansımış, 1920'lerde Rayogram ve Solarizasyon tekniklerini denemiş ve geliştirmiştir.M. Ray'in yine aktif bir şekilde yer aldığı dadacılığının ve gerçeküstü akımlarında ürettiği eserlerinde kışkırtıcı ve ironik kişiliğinin etkileri, deneysel çalışmalarına da yansımıştır. 1920- 1930'lu yallar arasında dönemin yazın ve resim dünyasında M. Ray'in portreleri, kendi tasarladığı günlük, geçici nesnelerin fotoğrafları, rayogramları, solarizasyonları olmuştur. *Borusan Galerisi, Man Ray Sergi Kataloğu*

M.Ray'in Rayogram'ları yarı saydam ve opak nesneleri üzerine oluşan soyut düzenlemelerdir. Ray, iki boyutlu nesneleri ışığa duyarlı yüzey üzerinde gölgeler oluşturarak üç boyutlu görüntüler haline getirmiştir. M.Ray; pozlama sırasında hareketli ışık kaynakları kullanarak birçok fotogram oluşturmuştur. M.Ray, fotogramı icat etmemiştir ama teknik olarak fotograma yeni bir soluk kazandırarak ona bir ruh vermiştir.

M.Ray, fotoğraf alanında yaptığı çalışmalarda izlediği tavrı Rayogram uygulamalarında devam ettirmiştir. Bu çalışmalarda hedeflediği amaç nesnelere farklı bir görünüm vermektir. Duyarlı fotografik kâğıt üzerine koyduğu nesneler; bildik, tanıdık nesneler olsa da, ortaya çıkan eserde bilindik nesneler, bilinmeyene uzanan yabancı bir dünyaya dönüşmektedir.

M.Ray tüm bu çalışmalarında bilinen nesnelerin asıl kimliklerini koymaya dair fotogramın yeni yapı ve şekillere dönüşmesi adına ışık ve kimyasal yollarla denemelerini birçok fotogramında göstermiştir. Fotogram çalışmalarında kompozisyondan uzak olarak üretmiş olduğu görüntüler tamamen Dadaislerin

felsefesine uymaktadır. Bu yaklaşım nesnenin asıl kimliğini kaybedip ona yeni şekil ve yapı kazandırma isteği olmuştur.

Resim 37: Man Ray ,"Rayogram", 1927

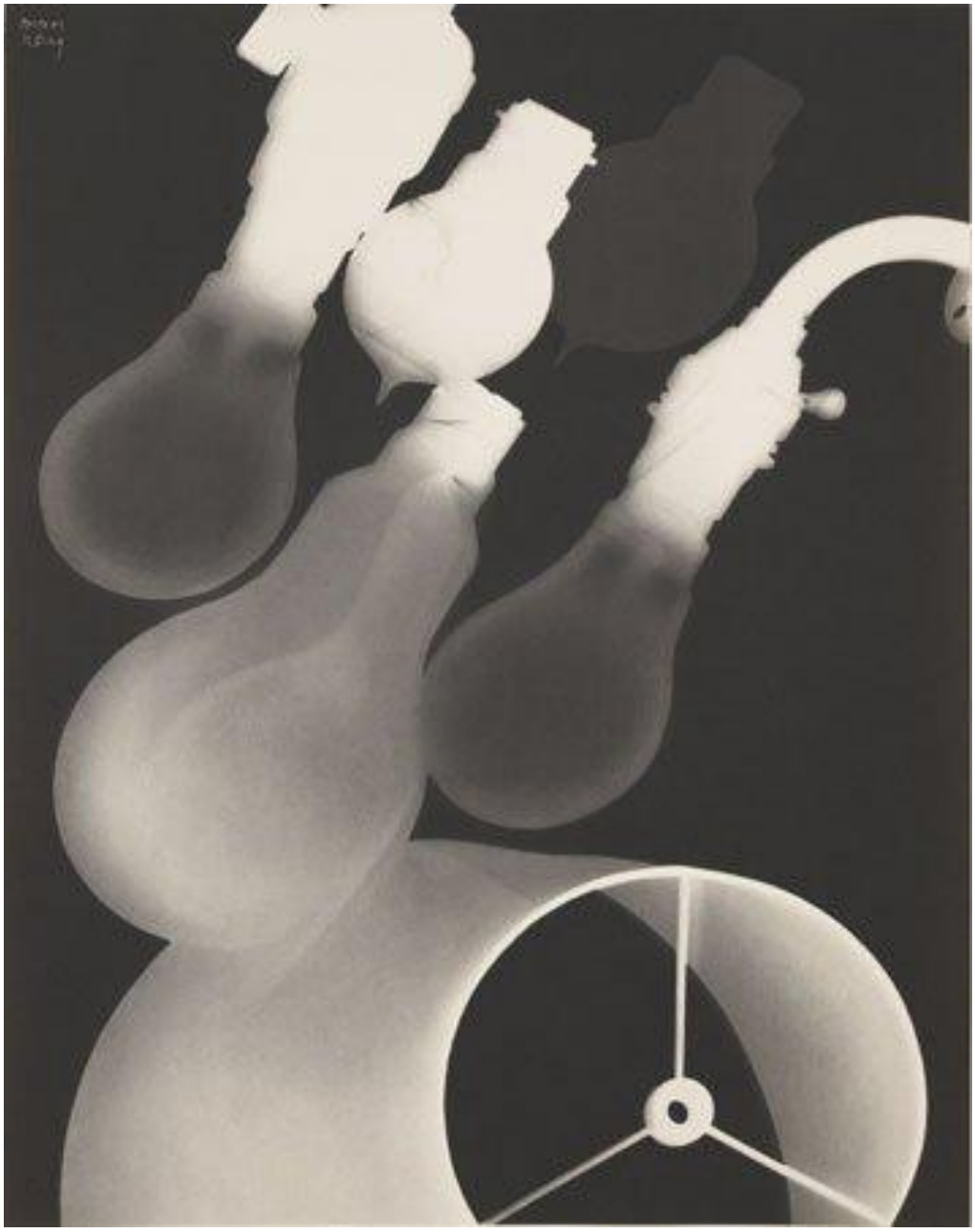
M.Ray'in saydam yarı saydam veya üç boyutlu nesneler üzerine rayogram denemeleri, kâğıt üzerinde üç boyutlu nesnelerin bıraktığı gölgelerin kırılmaları ve yansımaları sayesinde çok çeşitli ton zenginliği elde ederek, fotogramda görsel etkiyi daha da güçlendirir. M.Ray'in 3 boyutlu nesneleri ile duyarlı yüzey üzerindeki bıraktığı gölgeler, şeffaf malzemelerin kırılma ve yansımaları sayesinde gri tonların üzerinde bıraktığı etkilerin geniş bir yelpazesini görebiliriz.

1922'lerde M.Ray bu yöntemi benimseyerek "Rayogram" adıyla fotogramı tekrar fotoğrafın gündemine yerleştirmiştir. Rayogramları Dada eseri olarak ortaya çıksa da, kendisini hiçbir akıma dahil etmemiştir.

M.Ray, 1922 yılında görüntüleri sadece ışık ve fotoğraf kağıdı kullanarak üretmeye başlamıştır. Bu görüntüleri Rayographs olarak adlandırmış ve adını tıpkı Andre Breton'un "otomatik yazılar"'ı tanımladığı gibi görüntüleri kombine etmiştir.

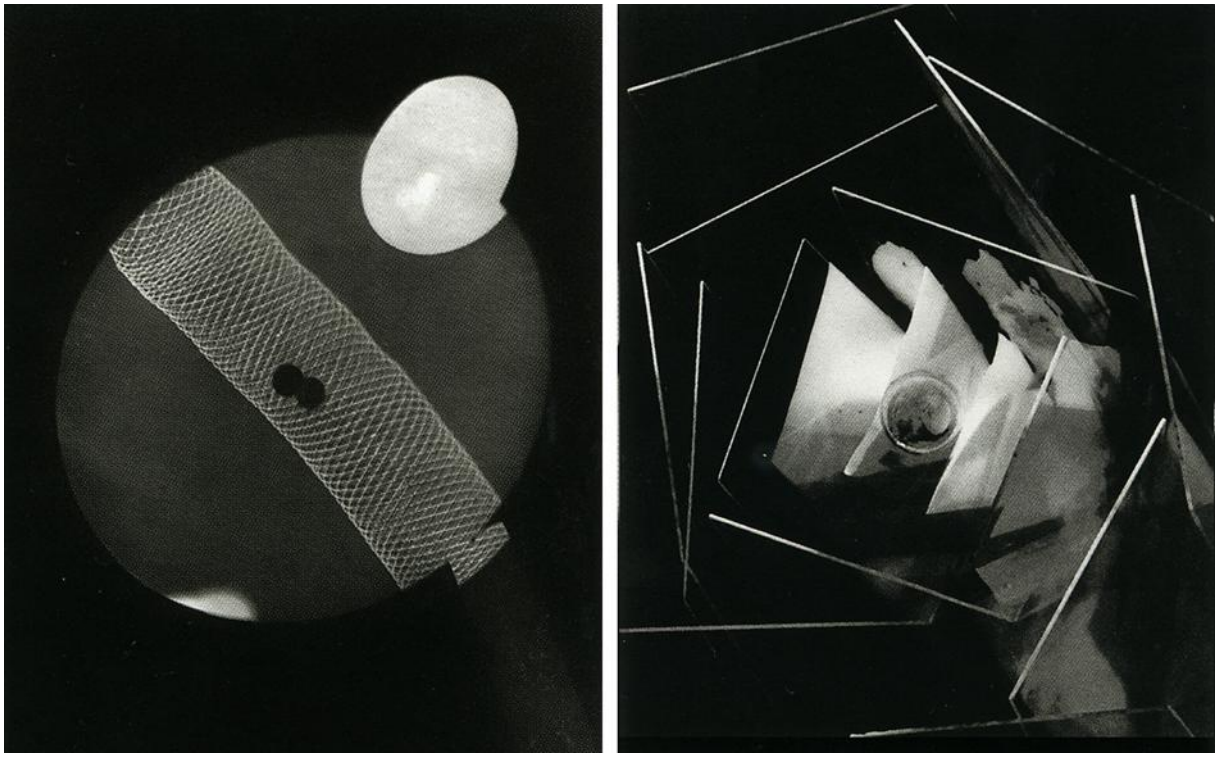

Resim 38: Man Ray, Rayogram ,1926

Resim 39: Man Ray, Fotogram, "Ev", 1931

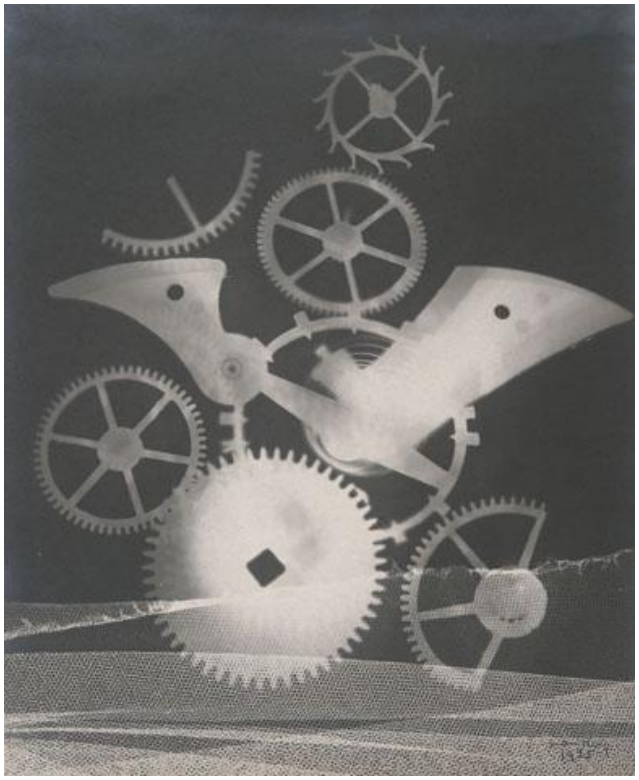
Man Ray fotogram'ı, ışık kaynağı ile ışığa duyarlı kağıt arasında, nesnenin kağıda doğrudan temas etmesi ile tanımlamıştır. (Kaya, 1975:161)

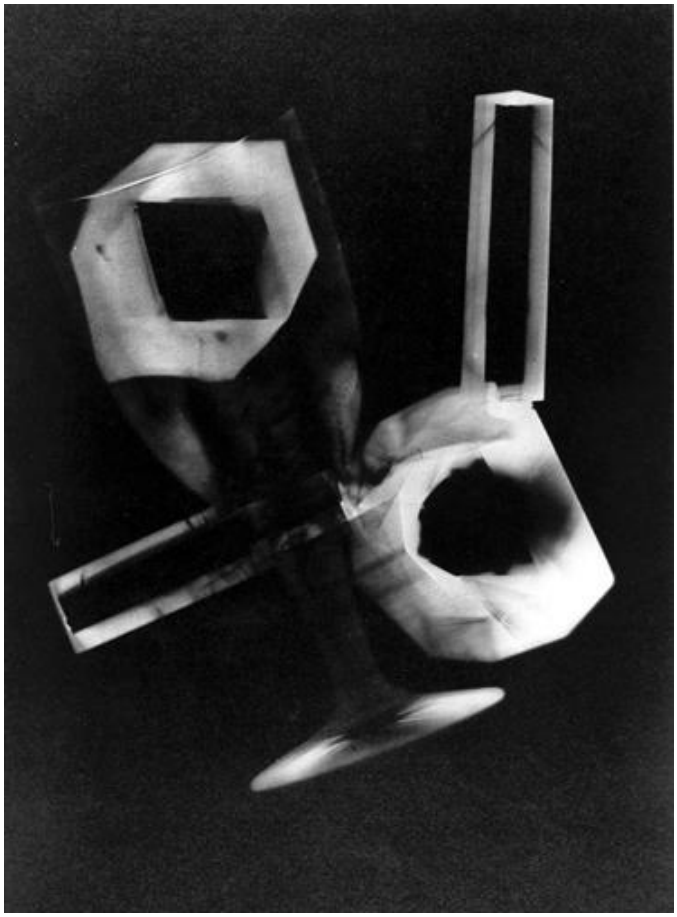
Resim 40: Man Ray, "Rayogram", 1938

Resim 41: Man Ray, Fotogram, Rayograms, 1940

Resim 42: Man Ray, Saat Çarkları, Rayograms, 1925

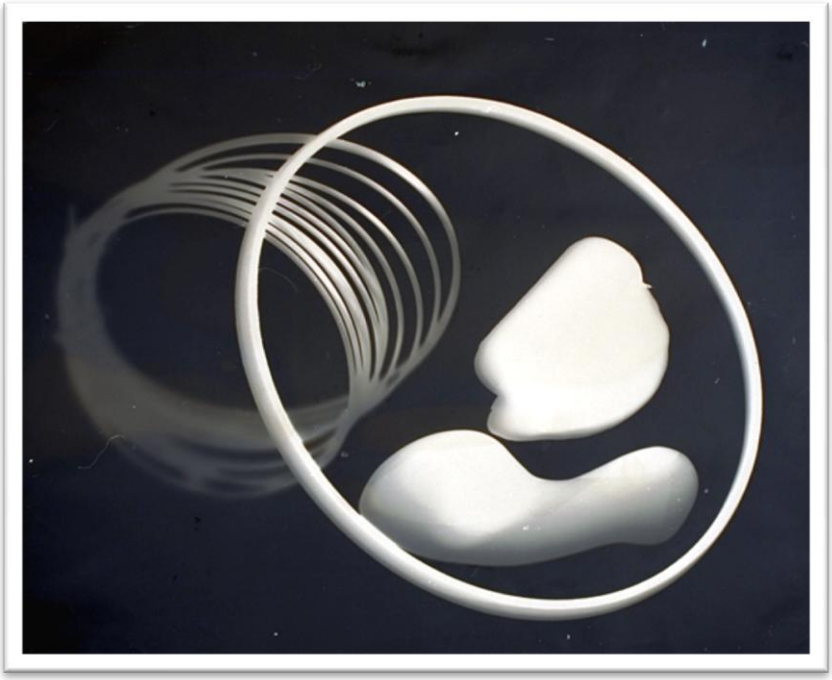
Resim 43: Man Ray, Rayograms, 1928

2.1.3. László Moholy Nagy ve Deneysel Çalışmalar

László Moholy Nagy 1923 yılında Bauhaus Okulu'na katılması ile birlikte fotoğraf alanında deneysel çalışmalarını aktif bir şekilde yürütmüştür.

L.M. Nagy'in (1895-1946) Bauhaus Sanat ve Tasarım Okulu'ndaki ışık denemeleri için fotogramı kullanması ve fotograma yenilik anlamda katkısı, objeleri pozlama sırasında hareket ettirerek fotograma hareket kavramını sokmuştur. L.M.Nagy'nin bu yaklaşımı fotografik işlemlerin, titreşim veya hareket netsizliği sırasında fotografik imajların yüzeye konulup bırakılması ile oluşur. Bu anlamda L.M.Nagy kavramsal sınırlamaları aşarak fotografik olanaklarını genişletmiştir.

L.M.Nagy ışığın etkilerini analiz ederek fotogram yoluyla ve kendi deneyimlerini yaşamı boyunca hayata geçirmiştir. L.M.Nagy, fotogramda birçok sıra dışı yöntem uygulamıştır. Örneğin; bunlardan bir tanesi de "petrol yağı" ile yapmış olduğu çalışmalardır. Emülsiyon ve cam levha arasına sıkıştırarak, yağın ışığa maruz kalma sırasında gelişmekte olan formları ve biçimlerini eserlerinde kullanmaktadır.

Resim 44: László Moholy Nagy, İsimsiz, Fotogram, 1939

L.M.Nagy, fotogram yapımı ile ilgili iki metot geliştirmiştir. İlk yöntem, kâğıt üzerine baskı işlemine dayanır. Bu teknik kağıdın pozlanması ile ilgilidir. Pozlanma güneş ışığı veya sanatçı tarafından düzenlenmiş ya da kurgulanmış bir ışık tarafından pozlanmadır. Pozlamalar genellikle geleneksel **(**değmeli baskı-kontak baskı**)** ve objelerin kontürlerinin, detaylarının tamamen yüzey üzerine düşürülmesi ile ilgili olan işlemdir. Pozlama işlemi tamamen göz ile takip edilerek pozlanma süresine karar verilir.

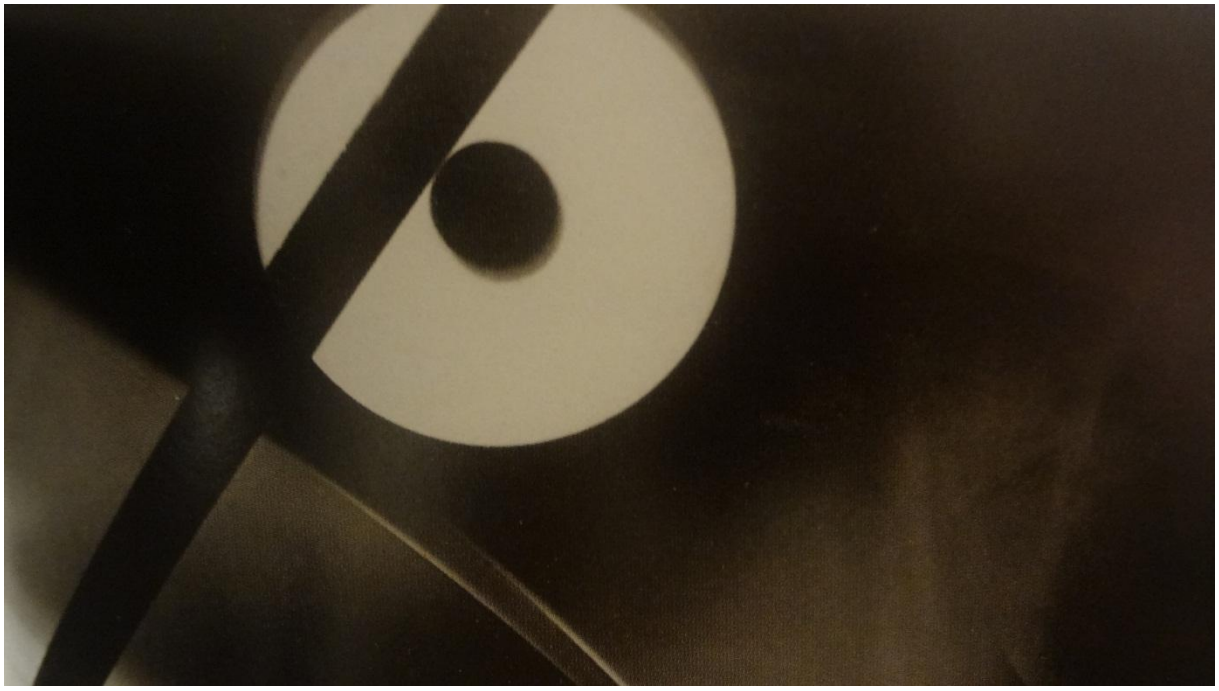
L.M.Nagy bu tekniği erken dönemin deneysel arayışlarından etkilenerek denemiştir. Kontak baskının ilk uygulayıcılarından olan Niepce, 1822 yılında kurşun ve kalay alaşımı olan malzemelerle kaplı bir levhayı yahuda bitümü maddesi ile kaplamış ve ışığa duyarlı hale getirmiştir. Bu levha üzerine yağ sürerek saydamlaştırmış ve üzerine gravür ve nesneleri kopyalayarak pozlamış ve görüntü üretmiştir. Bu işlem fotoğrafta kullanılan kontak baskının ilk uygulamalarındandır.

İkinci yöntem daha çok sanatçının içsel olarak kâğıt üzerinde objelerin kombinasyonuna karar verilerek yaptığı bir eylemdir. L.M.Nagy'nin çalışmalarında iki boyutlu yüzey ile derinliği yaratan çalışmaları daha fazla görülür. Objelerin şeffaflıkları ve fiziksel oranları gibi özellikler iki boyutlu hassas yüzey üzerine yansımaların verilmesi ile oluşmaktadır.

L.M.Nagy bu anlamda tüm yaşamı boyunca ışık imkânlarını ve etkilerini araştırmaya devam etmiştir. L.M.Nagy fotograf tarihine büyük bir etki olarak kabul edilir ve fotoğrafta ışık kullanımı ve etkileri üzerine çalışmıştır. Işık ve objelerin manipülasyonu yoluyla, akılda kalan kombinasyonları, strüktürel olmayan materyalleri, görüntülerin içine ışığın değişimi ile ilgili farklı arayışları daha çok etkili olmuştur. Kristal, kırık camlar, farklı materyaller, sıvılar kullanarak fotogramlarını yaratmış ve geliştirmiştir. L.M.Nagy 'nin fotogramlarında kullandığı bir başka teknik ise "luminogram" tekniğidir. Bu tekniğinde ışık kaynağı ve filtreler yoluyla, ışığın nesneye müdahalesi, ışığın yönüyle verilen hareketin kullanımı ve nesneyi modüle etme imkânını fotograma taşımıştır. Küçük bir ışık kaynağı ile görüntü çeşitlemelerini ışığın şekli ve yoğunluğu ile luminogramslar oluşturmuştur

Resim 45: László Moholy Nagy, Fotogram, “El”, 1926

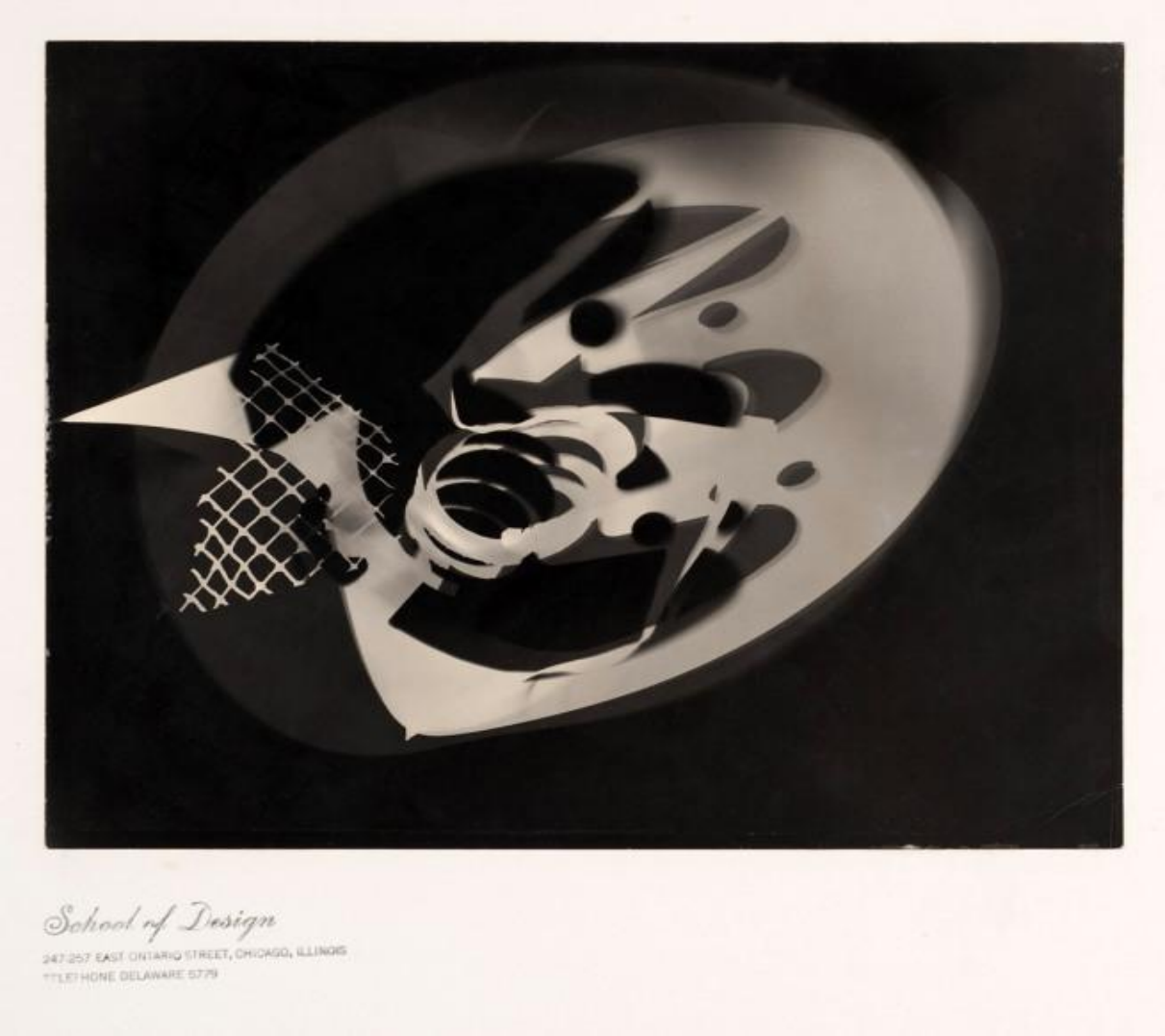
Resim 46: László.Moholy Nagy, “Luminograms”, 1924

L.M.Nagy'nin luminograms'ları tamamen ışık ve tasarım üzerine yapmış olduğu çalışmalar ve özellikle hassas fotografik kâğıda boş bir tuvale yaklaşır gibi olduğu çalışmalardır. Yüzeyin üzerinde resim yapar gibi, ışık yoluyla nesnelere müdahale etmiştir. L.M.Nagy ışığı görme eylemini manipülasyon yoluyla aramıştır. 1922-1943 yılları arasında Nagy'nin fotograma en önemli katkısı, fotogramı estetik olanakları ile ortaya koyması olmuştur. Nesneleri fotoğraf kâğıdına pozlama sırasında yerleştiren L.M.Nagy'nin çalışmaları üretken bir biçimde ortaya konmuştur.

Resim 47: László Moholy Nagy, El, 1925

"M.Nagy'nin fotogram adını verdiği bu çalışmalar nesnel dünya gerçekliğinden uzak olup birtakım fantastik görüntülerin kompozisyonlarıdır. Bu çalışmalar bir ölçüde Man Ray'in 1922'de gerçekleştirdiği Rayogram'larını anımsatmaktadır. Işık ile renk efektleri M.Nagy'nin fotogramlarında özellikle önemlilik kazanır." (Genç, 1983:182)

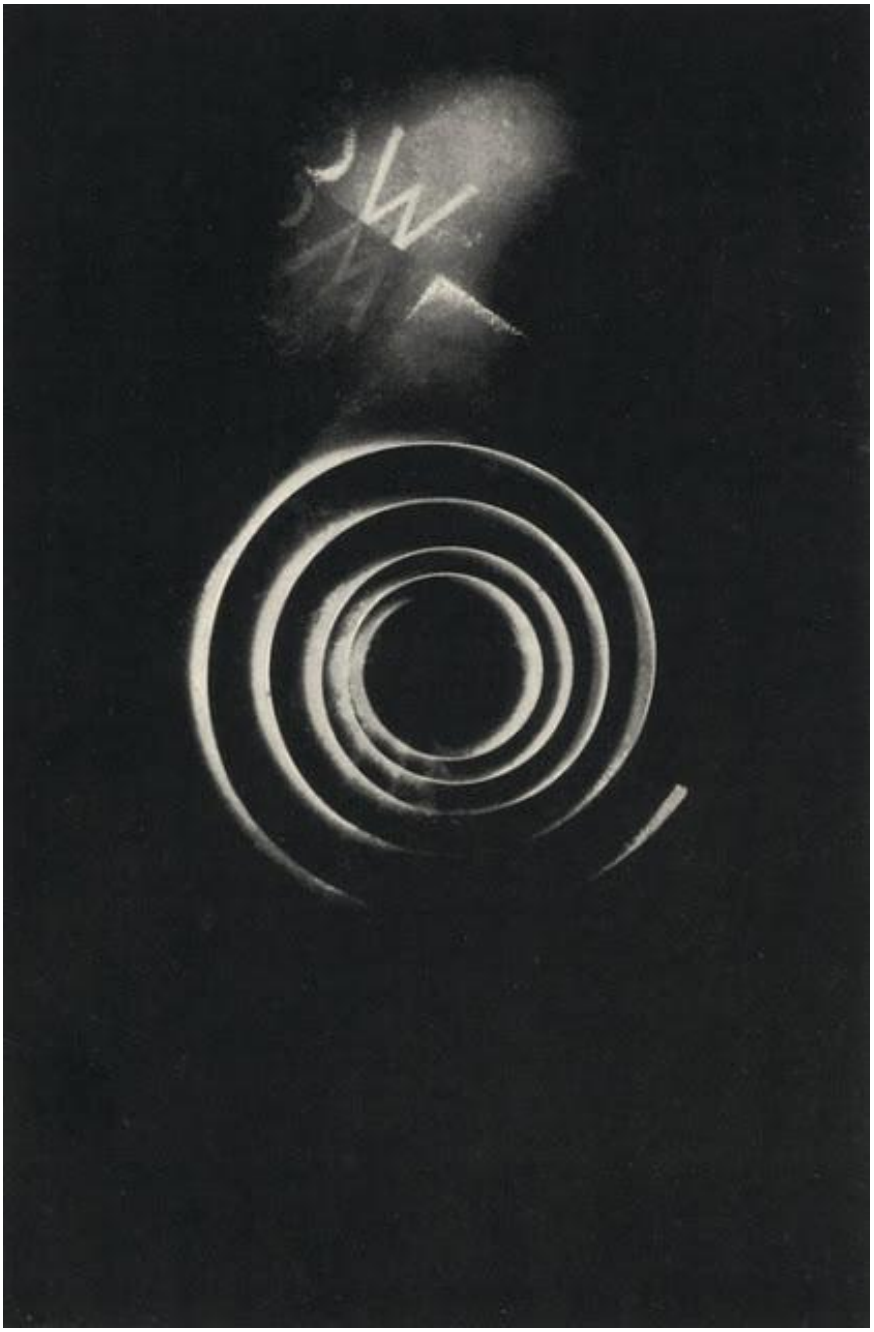

Resim 48: László Moholy-Nagy, Jelatin Gümüş Baskı, 1938

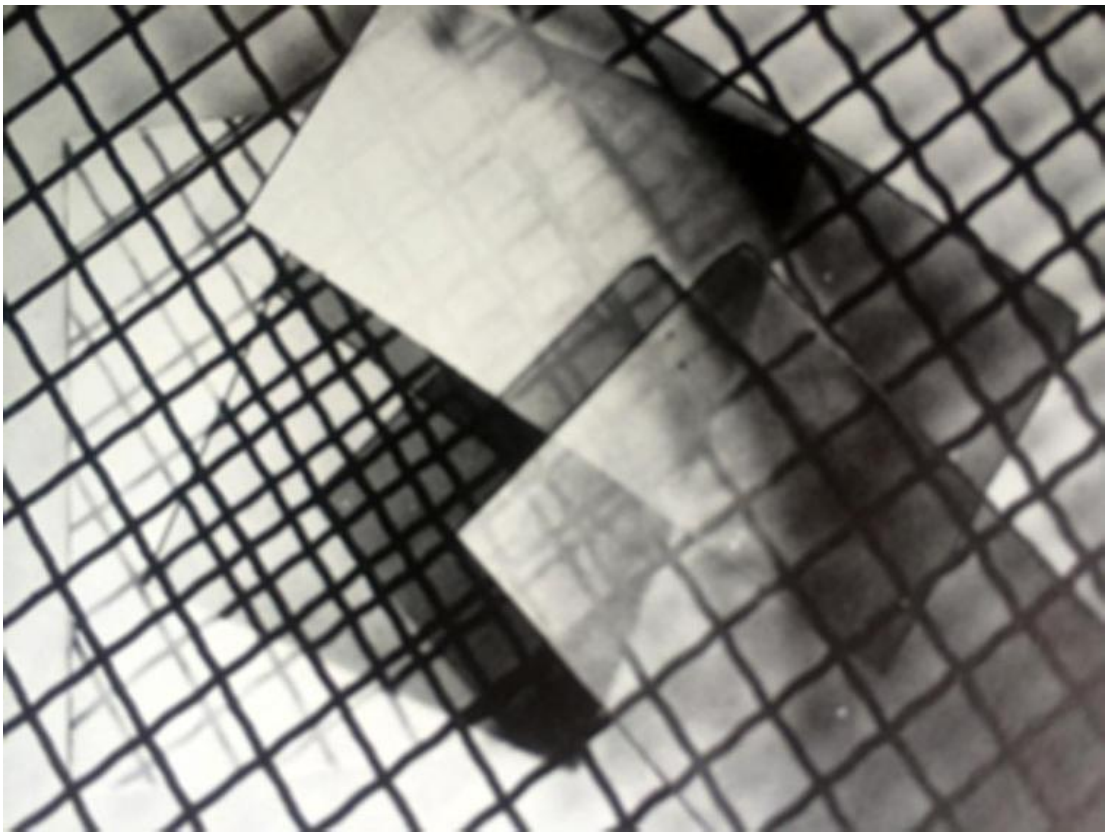
Resim 49: László Moholy-Nagy, Fotogram, 1939-1941

L.M. Nagy'nin Bauhaus Okulu'na fotografik anlamdaki katkıları ile birlikte kişisel fotoğraf kuramını "Fotografik Görüşün Sekiz Varyasyonu" adı altında "Duyarkata ışık vererek, salt ışığın oluşturduğu biçimlerin saptanması" ile tanımlamış ve soyut görme biçimiyle fotograma göndermelerde bulunmuştur. Çalışmalarında konstrüktivizm izlerini taşıyan soyut arayışlara yönelmiş ve bu çalışmalarının en önemli denemelerini fotogramları ile elde etmiştir. *"20.yüzyılın ilk yarısında foto-manipülasyonun bir diğer önemli özelliği de yeni bir görüş olarak kullanılmasıdır. İki dünya savaşı arasındaki Yeni Görüş'ün öncüsü ve Bauhaus Okulu'nun kurucusu olan László Moholy-Nagy (1895-1946) Fotografik Görmenin Sekiz Türü'nü ortaya koyarken soyut görme ve bozulmuş görme (optik şakalar) gibi manipülasyon içeren iki önemli görme fenomenini de açıklamıştır. Moholy Nagy aynı zamanda yaptığı çok başarılı fotogram örnekleriyle de tanınmaktadır. (Oral, 2011:50)*

Resim 50: László Moholy Nagy, Fotogram, 1920

Fotoğraf kağıdı üzerine çember formu verilmiş bir fotogram örneği, L.M.Nagy'nin soyut çalışmalarında sıkça kullandığı diyagonal çizgiler ve çemberler, bu fotogram örneğinde de görülmektedir.

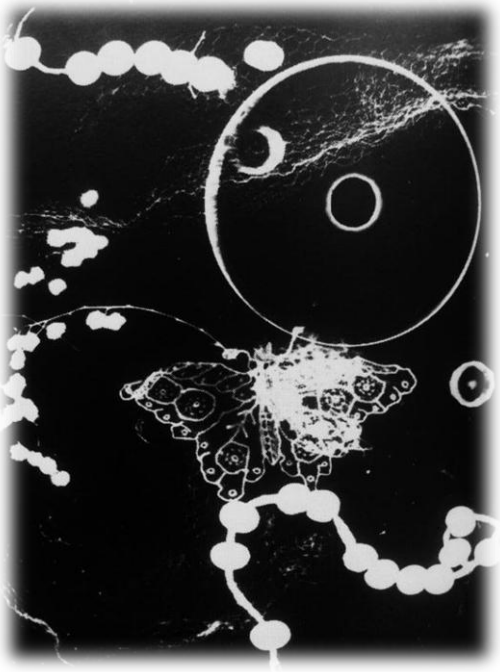

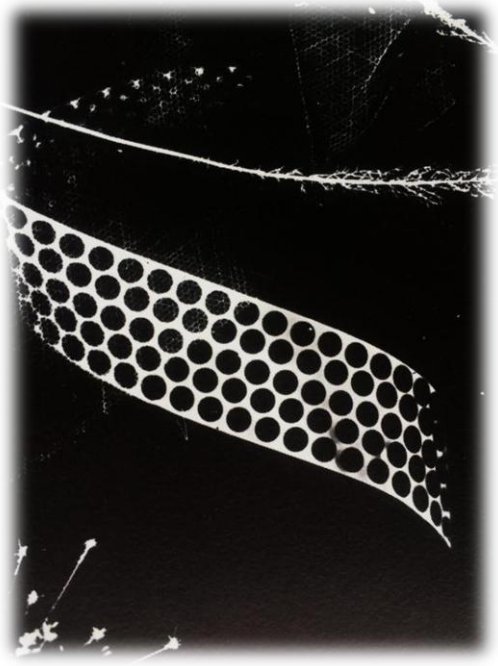
Resim 51: Gitter Schürmann "Gitter Strukturan", Fotogram, 1923

Bauhaus Sanat ve Tasarım Okulu'nda çalışma veren fotoğraçılar, daha çok keskin, çizgisel tonlar ve şekillerin boşluklar ile ilişkisini ele alan fotogramlar üretmişlerdir. L.M.Nagy fotogramı *"Fotoğraf'ın eşsiz doğasını fotogram temsil eder. Fotoğraf gerçek anahtardır. Bize herhangi bir fotoğraf makinesine başvurmadan hassas bir kağıt üzerinde ışığın etkisiyle desen oluşturmaya izin verir"* ifadesi ile tanımlamıştır. (Herzogenrath, 1983:8)

Yirminci yüzyılın ilk yarısında soyut sanat üzerine çalışmalar üretmiş olan Jaroslav Rössler, dönemin en önemli ve ayırt edici sanatçılardan biri olmuştur. Sembolizm, resimsellik, ekspresyonizm, kübizm, fütürizm, yapısalcılık, yeni objektiflik ve soyut sanatın unsurlarını getirerek, farklı tarzlarda yaptığı çalışmaları ile dikkat çeker. Siyah beyaz bir arka plan üzerine tasarlanmış basit nesneleri

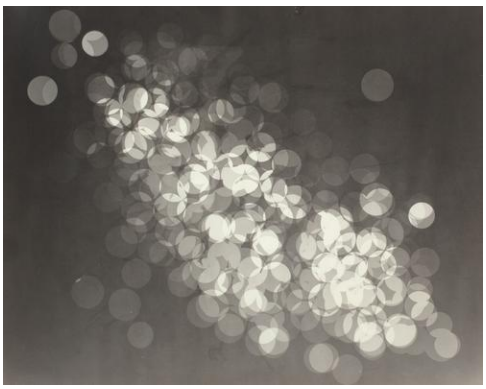
fotoğraflamak ve fotogram çalışmalarında geniş ayrıntılar, diyagonal kompozisyonlar, fotomontaj ve çift pozlama gibi avant-garde kompozisyon yaklaşımları ile soyut sanata önemli katkıları olan sanatçılardan biridir.

Resim 52: Irene Hoffmann, "Spiral " **Resim 53**: Irene Hoffmann "Spiral "
L.M.Nagy'nin eğitmenliğinde, bir Bauhaus öğrencisinin çalışmaları, Fotogram, 1933

Fotogramları, 1923-1925 yıllarında ışığı konu edindiği çalışmalarıdır. Kasıtlı olarak odağı netlenmemiş alanlar kullanmış, uzun poz süreleri kullanarak siyah arka plan üzerinde hareketli ışıklar, halkalar, eğriler kullanmıştır.

Resim 54: Jaroslav Rössler, Fotogram, Jelatin Gümüş Baskı, 1923

Resim 55: Jaroslav Rössler, Fotogram, 1923

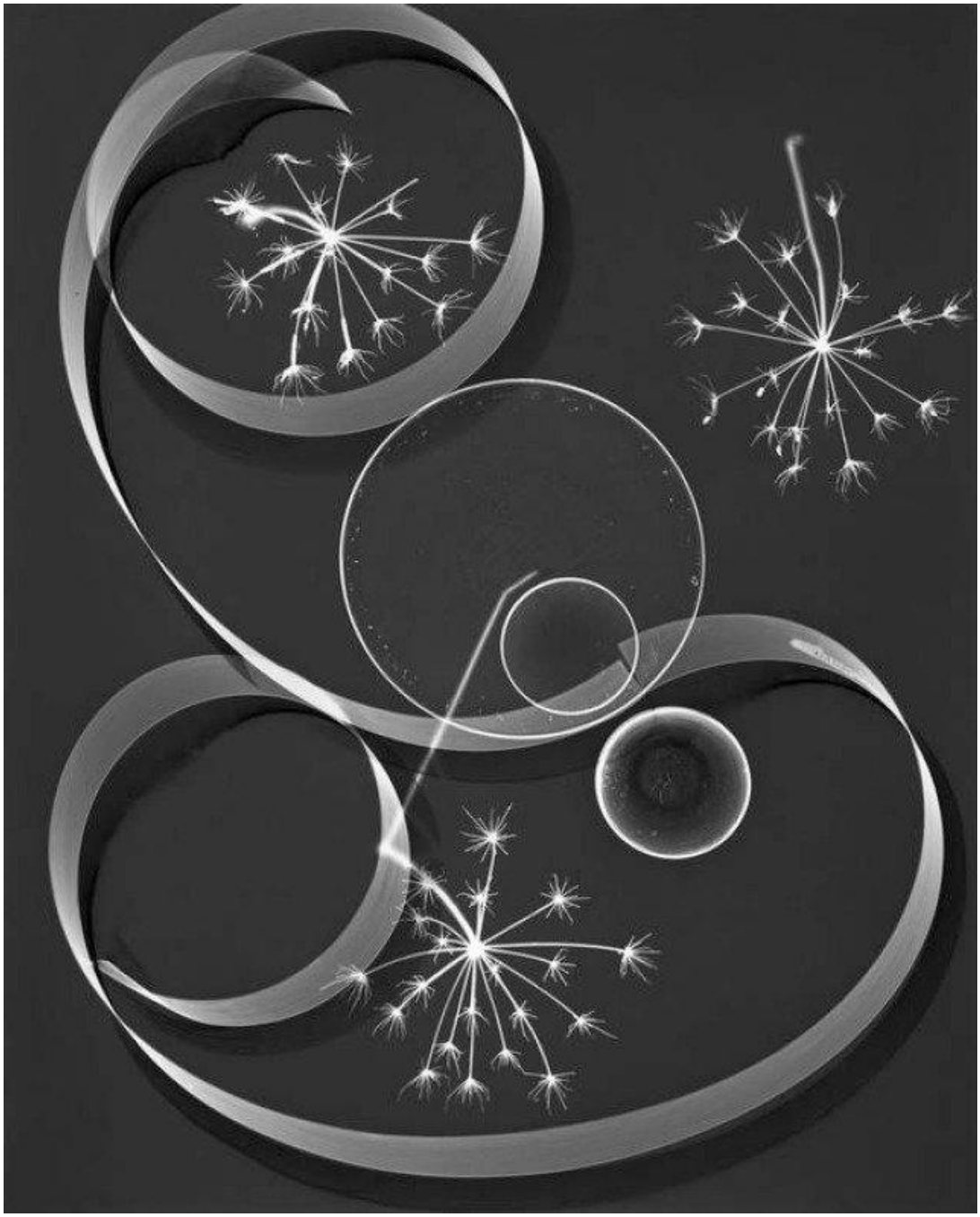
1949 yılında Magnum Fotoğraf Ajansı'na üye olan Werner Bischof "İsviçre" adlı albümünde Dada ve Sürrealizm'de çok önemli bir yer tutan fotomontaj ve fotogram teknikleri ile oluşturduğu çalışmaları yer almaktadır.

Werner Bischof'un fotogramları ışıkla boyama tekniğini anımsatmaktadır. Kompozisyonun merkezinde olan, yuvarlak çizgeler, çemberler ve geri planda yer alan flu parlak beyazlar ile spontane oluşturulmuş bir tuval etkisi oluşturmaktadır.

Resim 56: Werner Bischof, Fotogram, 1941

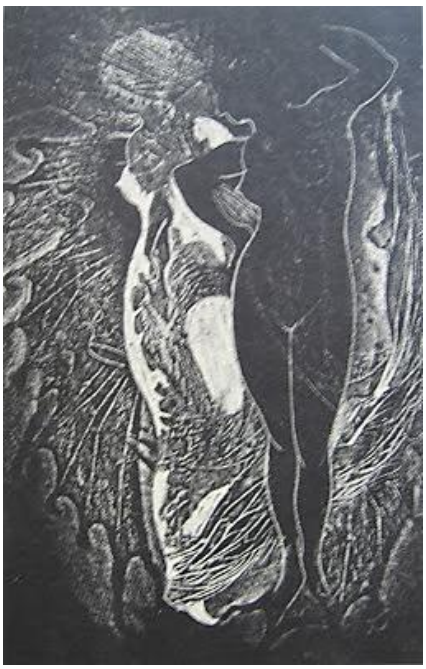
1949 yılında Magnum Fotoğraf Ajansı'nın önemli üyelerinden olan Werner Bischof'un "İsviçre"(Sweden) adlı albümünde Sürrealizm ve Dada'da önemli bir yer bulan fotomontaj ve fotogram teknikleri ile oluşturduğu çalışmaları dikkat çekmektedir.

Resim 57: Werner Bischof, Fotogram, 1935

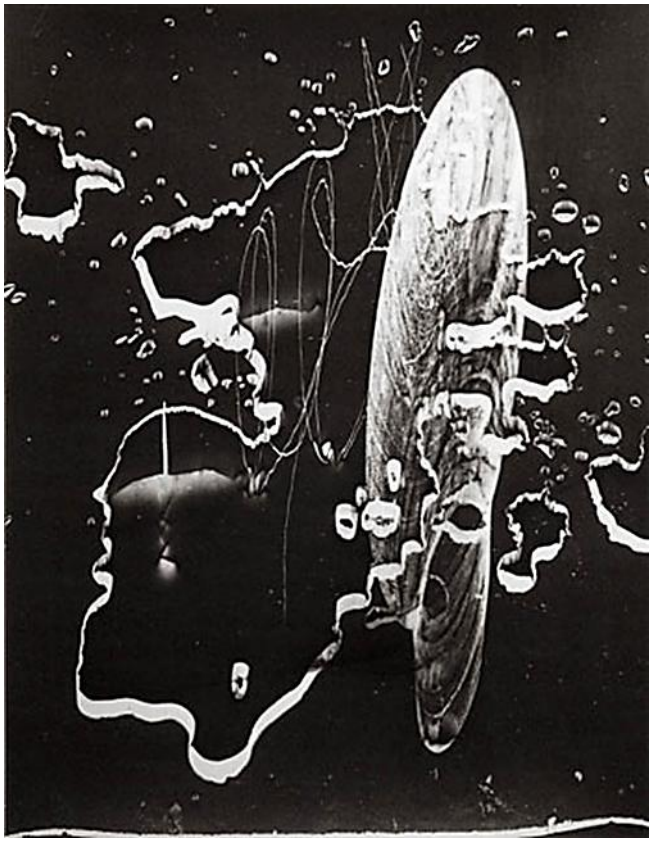

Resim 58: Max Ernst, Fotogram, 1931

Resim 59: Max Ernst, "Cliche-Verre", Fotogram, "Bay Bıçak, Bayan Çatal", 1931

Dada ve Sürrealizm'in önde gelen isimlerinden biri olan ve uzun kariyeri boyunca önemli eserler bırakmış olan Max Ernst'in çalışmaları arasında az da olsa fotogram çalışmalarına rastlanmaktadır. Bunlar ince saydam kağıt parçaları üzerinde çizim ve frottage tekniklerini birleştirerek ve sonra ışıkla pozlandırarak, kağıt üzerinde ters bir görüntü (siyah beyaz) oluşturmak için fotoğraf negatifleri gibi saydam kağıt parçalarını kullanmıştır. Fotogramlarını yaratmak için her bir yüzeyi ayrı ayrı çizerek orijinal fotogramlar üretmiştir.

Resim 60: Henry Holmes Smith, Fotogram, 1949

1940'larda Henry Holmes Smith "Cameraless" fotogram tekniğinin dışında yeni bir yaklaşım ile gündeme gelir. Küçük cam plakalar üzerine çizim yapar ve bunları bir projeksiyon tarafından büyüterek klişe-verre (kontak) baskılar denemiştir.

Resim 61 : Robert Rauschenberg, Fotogram çalışması sırasında, 1951

Robert Rauschenberg ise, içerik ve biçim anlamında ürettiği sanat disiplinleriyle, denemiş olduğu tekniklerle, 1950'lerden sonra sanatta yeni eğilimlerin ortaya çıkmasında öncü sanatçılardan biri olmuştur. Fotogram üzerine yapmış olduğu performans çalışması da bunlardan bir tanesidir. Sanatçı; birçok malzeme gibi, eşi Susan Weil'in izdüşümünü de fotografik yüzey üzerine düşürmüştür.

Resim 62 : Robert Rauschenberg, fotogram çalışması sırasında, 1951

Resim 63: Floris Neusüss, "İsimsiz", Gümüş Jelatin Baskı, 1967

Floris Neusüss 1937 yılında doğmuş ve halen fotoğrafta aktif olarak uğraşı veren Alman fotoğraf sanatçısıdır. Fotogramın özellikle teknik, kavramsal ve görsel yönü ile ilgilenmiştir. Floris Neusüss'ün insan bedenleri ile oluşturduğu fotogramlarında çoğunlukla cenin pozisyonlarını kullanmıştır. Floris Neusüss'un insan bedenleri üzerindeki fotogram çalışmalarından bir tanesi olan "İsimsiz" başlıklı gümüş baskı tekniği ile yapılmış fotogram çalışması ile, bedenin ve ellerin duyarlı kağıda temas etmesi ile bu bölgelerin net, diğer bölgelerin uzakta olduğunu görülmektedir. Neusüss çalışmalarında çoğunlukla "bilinçaltı, rüya, mitoloji" gibi temaları kullanmaktadır.

Resim 64: Floris Neusüss, "Hebe", Jelatin Gümüş Baskı, 1962

2000 yılından bu yana Neusüss Berlin'de bulunan "Alte National Galeri" koleksiyonunda bulunan "Hebe" heykelinin fotogramını oluşturmuştur. Hebe gençlerin Yunan tanrıçası olarak Heykeltraş Antonio Canova tarafından yapılmıştır. Neüsüss çeşitli müze koleksiyonlarında bulunan heykellerin fotogramlarını yapmaktadır.

Hebe'ye hareketli bir görünüm kazandırmak ve zengin ton değerleri elde etmek amacıyla bu çalışma da, üst üste hem pozitif, hem negatif alanlar kullanmıştır.

Resim 65: Floris Neüsüss, Özportre, 1972

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
FOTOGRAMIN PLASTİK ETKİSİ

Fotogram, fotoğraftan mekanik anlamda farklıdır. Bu yüzden fotogram bir çizim ya da resim gibidir. Öyle ki; fotogramda düzenleme hiç bir mekanik alete ihtiyaç duyulmadan, uygun kompozisyonlar yaratılabilir. Bu amaçla, fotogramın uygulanabildiği pek çok olanak ve çeşitliliği fotogramın kendi bilimi, kimyası ve süreci içinde tanımlamak olasıdır. Fotogram, yaratıcı yönleri ve geleneksel bir objektif ile oluşturulmuş fotoğraflardan çok farklıdır. Fotogram, ışık, nesne ve ışık etkileşimi ile bir duyarlı yüzeye (kâğıda, filme vb.) oluşturulan gölgeler, biçimler, formlar ve renk değerleri olarak açıklanabilir. Görüntü siyah, beyaz ve nesnenin yüzeye kapladığı alanlar ışıksız, gölgesiz olarak kâğıda yansır. Nesne, saydam, yarı saydam ya da opak yapısına bağlı olarak kullanılan malzemenin geçirgenlik özelliğine göre, tonlar değişime uğrar ve farklı ton aralıkları ile yüzeye yansır.

"Fotoğraf imgeleri kendi içinde bütünlüğü ve yapısal niteliği olan imgelerdir. Birçok durumlarda siluet olarak kullanılan (fotogramlarda) bu imgelerin fonu koyu ve kendi biçimleri açıktır. Bundan ötürü negatif ve pozitif arasındaki üç boyutlu olarak belli bir mekân içinde değil, düzlem üzerinde iki boyutta gerçekleşir." (Genç, 1983:237)

Resim 66: Man Ray, Rayogram, 1938

Çoğu fotogramlar, erken dönem fotografik imajları ve bazı yeni fotogram imajları arasında çeşitlilik gösterir. Çok küçük ölçekli görüntüler veya daha büyük ölçekli görüntüler olarak üretilmektedir. Fotoğraf medyasının hem geçmişte hem de günümüzde kolay ulaşılabilirliği ile fotogramlar geniş bir çeşitliliğe ulaşmıştır.

Resim 67: Maria Perez, Fotogram, 1998

Resim 68: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

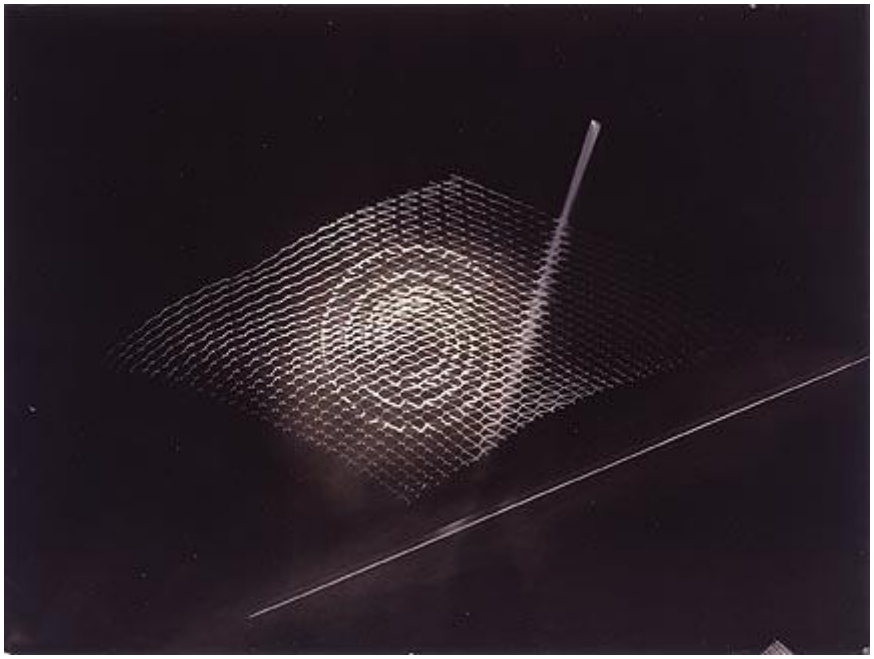
Resim 69: Markus Amm, Fotogram, 2008

3.1. Fotogramda Oluşan Soyut Kavram

Fotogramda oluşturulan herhangi, sıradan, basit bir obje şeffaflık içerir, yarı saydam şeffaf ve opak alanlar ya dış biçimi ve bazı alanların iç strüktürünü veya taslağını, özünü yaratıcı olarak ortaya çıkarır. Opak objelerin dış konturları ve şeffaf objeler uygun pozlama işlemi ile mükemmel bir detaylılık gösterir. Kamera olmaksızın oluşturulan fotogramların gelişimi, sanatçıların deneysel çalışmalarına bağlıdır.

Fotogram, fotoğrafçının gölgelerle oluşturduğu bir inşadır. Fotoğrafçının görüşleri ya da hayalleridir. Belki bir kolaj, belki de kolajın negatif görünümü ışığın kağıt üzerinde geometrik objelerle pozlanmasıdır. Fotogram gerçek değildir, bazen gerçekliği tanıtır. Atık, gelişigüzel seçilen objeler fotogramı yaratan önemli

unsurlardır. Toplama objeler bir anlamda dağınık, ayrılmış ya da düzenlenmiş fotogramları yaratır.

Resim 70: L.Moholy Nagy, 1925

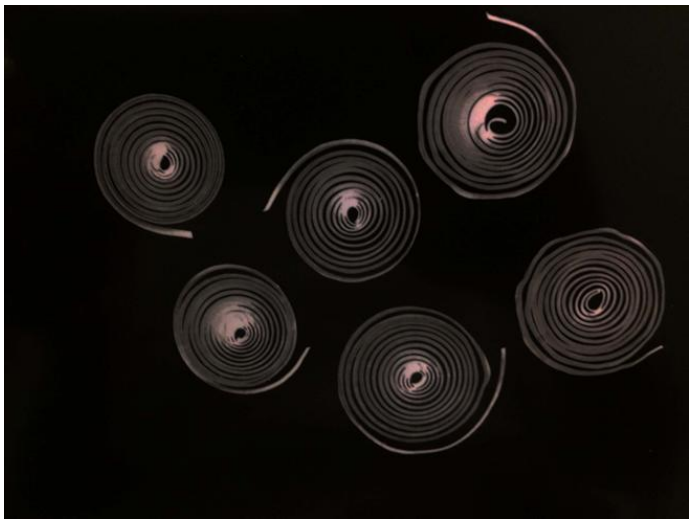
Fotogramda tıpkı fotoğraf yüzeyi gibi iki boyutlu yüzeydir ve iki boyutlu gölge oluşur. Gölgelerin üçüncü boyut etkisi ışık ve hareket ile alınabilir. Nesnelerin fotogramda düzenlemeleri ve ışık yoluyla yer değiştirmesi gölgelerin etkisini değiştirir. Fotogramda nesneler geçici düzenlemelerle yaratılan gölgeler topluluğudur ve ışığın farlı geçişleri ile gölgeleri farklılaştırır. Bazen fotogram müdahale edilmeksizin oluşturulur ve bu da fotogramın doğaçlama özelliğini gösterir.

Fotografik duyarlı yüzey üzerinde nesne, pozlama açısına bağlı olarak ışık gölgesi değiştirilebilir. Işığın etkisi ve görünümü sabitleyici ile kalıcı hale gelir. Çeşitli sanatçılar bu tekniği kullanır, şeffaf ya da dantel benzeri objeler negatif taşıyıcıya yerleştirilir. Bu imaj oldukça geniştir ve hassas yüzey üzerine düşürülür. Yaratılan görüntü taşıyıcı kamera ya da körük sayesinde büyütülerek oluşturulur.

Fotoğrafta oluşturulmak istenen kompozisyonun elemanları arkadan ya da önden aydınlatıldığında nesnenin izdüşümü olarak duyarlı yüzeye yansır.

Oluşturulan izdüşümün nedeni varolan nesnenin opak yüzeyidir. Eğer bu yüzey ışığı geçiren bir malzemeye sahipse, gölgeler yarı geçirgen ve kademeli olarak oluşur.

Objenin geçirgenliği ve ışığa olan yakınlığı ya da uzaklığı veya objelerin ışığa olan konumu görüntünün plastik anlamda etkisini artırır. Yansımalar, kırılmalar, bozulmalar ışık etkileşimi yoluyla fotogramda oluşturulur. Yaratıcı bir fotogramı oluşturmak için kullanılan objelere karar vermek, sıradışı nesnelere yaklaşmak, imajların tek tek yaratılıp, düzenlenmesi gibi kaygılar ağır basmaktadır. L.M. Nagy fotoğrafta fotogramın kesinlikle ışığın manipülasyonu olduğu ve aynı zamanda izleyicinin görüşünde de bir manipülasyon gerçekleştiğini düşünür. Fotogram özgün bir el yapımıdır ve tekdir.

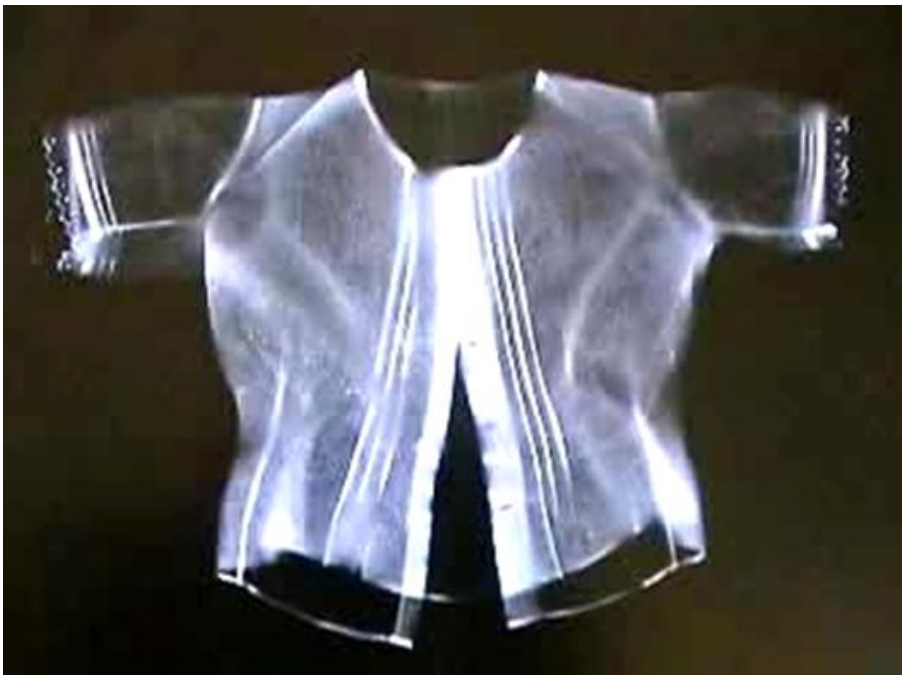
Resim 71: Şeniz Kabadayı, Fotogram, 2014

3.2. Fotogramın Günümüzde Kullanımı

Fotoplastik kavramı, özellikle fotogram ve fotokolaj'da nesnelerle kurgulanan ölü doğa anlayışıdır. Tıpkı Herbert Bayer'in Avant-garde anlayışını özellikle fotoplastik çalışmalar destekler. Bu fotogramın yeni yapılan çalışmalarda bile erken dönem çalışmalarını andıran ya da özenen fotogramların günümüzde yapılabildiğini bize göstermektedir. Öyle ki, günümüzde yapılan yenilikçi fotogram uygulamalarında ilk dönemin bize anımsattığı düzenlemelerin sanatçıların eliyle yeniden yorumlanarak ortaya konulan çağdaş fotogram düzenlemeleri de

bulunmaktadır. Fotogram çalışmaları artık fotoğrafın ekseninden ayrılarak bağımsız çalışmalarla yeniden ortaya konulmuştur.

20.yy. sonlarından bu yana bir sanat formu olarak fotogram, birçok çağdaş sanatçı tarafından benzersiz görüntüleri yan yana getirmiş ve fotogramın popülerlik kazanmasına katkı sağlamışlardır. Işık kullanımdaki ustalık, kompozisyonların sadeliği, zaman zaman anlık dokunuşlar, ışık etkileri, siyah beyaz ara tonların uyumluluğu, zaman zaman kontrastlılığı ile birlikte fotogram birçok çeşitlilik göstermiştir. Çağdaş fotogramlardaki plastik etki, işlevsellik, yüzey, fotogramdaki görsel etki farklı bir biçimde günümüzde uygulanmaktadır. Fotoplastik denemeler adı altında yapılan çalışmalarda fotogramdaki etki şimdi nasıl sürmektedir?

Resim 72: Anna Ferran, "Işıklı Elbise", 1998

Örneğin; Anne Ferran'ın fotogram çalışmaları, fotograma dair birçok sanatsal unsurlar getirmektedir. Ferran'ın kıyafetler ile ilgili yaptığı fotogram çalışmaları insan varlığı ve yokluğu ile çok güçlü bir ilişki bulundurmaktadır. Yüzeydeki boşlukta vücudun yokluğunu fotogramın verdiği teknikle vurgulamaya çalışmaktadır. Bu da neredeyse hayaletimsi görüntüler oluşturarak boşlukta salınan, uçuşkan kıyafetler etkisi yaratmaktadır. Çalışmalarında toplama veya toplama

olmayan nesneleri kullanarak fotogramı inanılmaz görüntülere dönüştürmektedir.

Resim 73: Anna Ferran, Gümüş jelatin baskı , 1998

Resim 74: Anna Ferran, 'Mavi Gelinlik', 1998

Resim 75: Anna Ferran, Gümüş jelatin baskı, Fotogram, 1998

Ferran'ın giysi fotogramları, kostüm nesnelerini kağıdın üzerine sererek 'x-ray' ışığını kullanarak yapmıştır. Ferran fotogramlarında X-Ray ışınlarını enerji kaynağı olarak kullanmıştır ve görüntüler oluşturmuştur. Birçok sanatçı ve fotoğrafçı tarafından X-ray ışınları fotogram görüntülerini düzenlemek için kullanılmıştır.

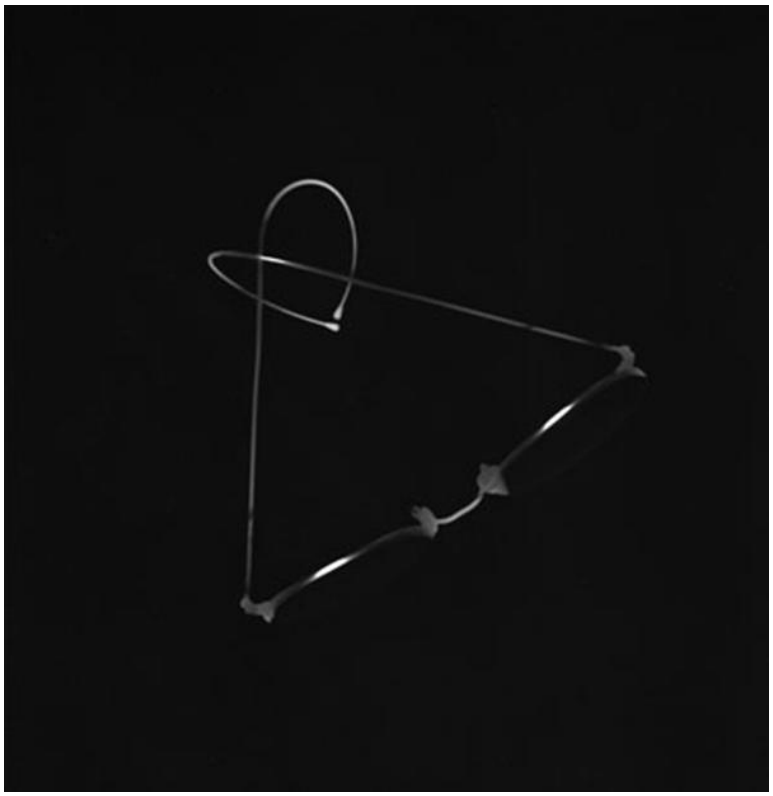
Diğer taraftan Les Rudnick fotogramda ışığın yansıması ve kırılması ile, gerçeküstü desenleri oluşturmak için cam objeleri kullanmıştır. Cam objeler ile yapılan düzenlemelerde pozlama sırasında nesnenin bir yerden bir yere hareket ettirilerek kâğıt üzerinde ışığın nasıl modüle olduğunu gösteren fotogramlar sanatçılar tarafından çokça uygulanmaktadır ve bu teknik 1930'lardaki Rayogram çalışmalarını bize anımsatmaktadır.

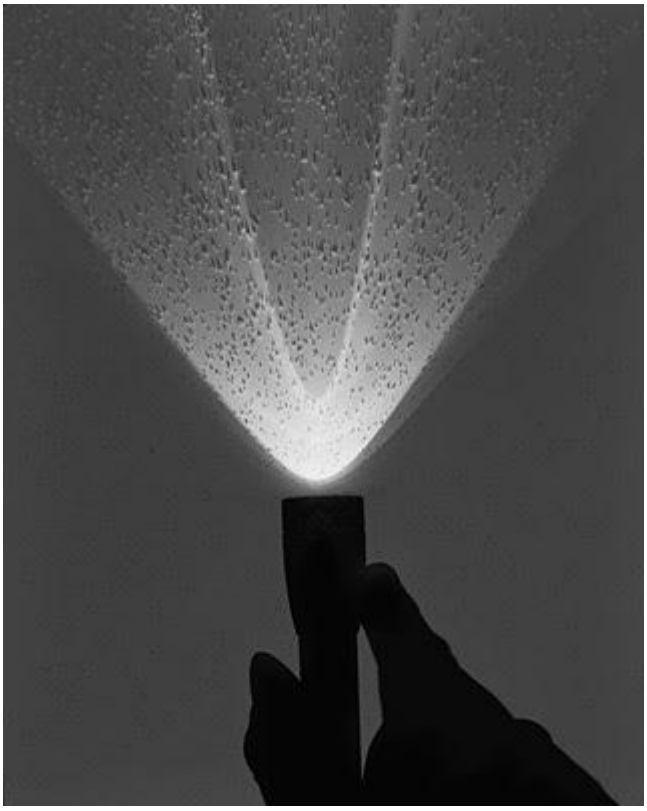
Resim 76: Les Rudnick, Çiçek

Resim 77: Les Rudnick, Kozmik Ampul, Fotogram, 2006

Resim 78: Les Rudnick, Fotogram, Kalp Görünümü, 2006

Resim 79: Abelardo Morell, "Fener ve Tuz", 8x10 Film üzerine fotogram, 2006

Resim 80: Mark Magnan, "İnsan Fotogramları", 2006

Mark Magnan ise insan vücudunu obje olarak kullanarak büyük ölçekte fotogramlar üretmiştir. Görüntüyü doğrudan kağıt üzerine oluşturarak bire bir insan vücudu ile fotogramlar üreten Magnan'ın çalışmaları bir sanat eseridir ve çoğaltılma imkanı yoktur ve bu anlamda fotogramlar gibi tekdir. Ürettiği görüntüler, gerçeküstü görünümlerdir ve özgündür.

Resim 81: Mark Magnan, "İnsan Fotogramları", 2006

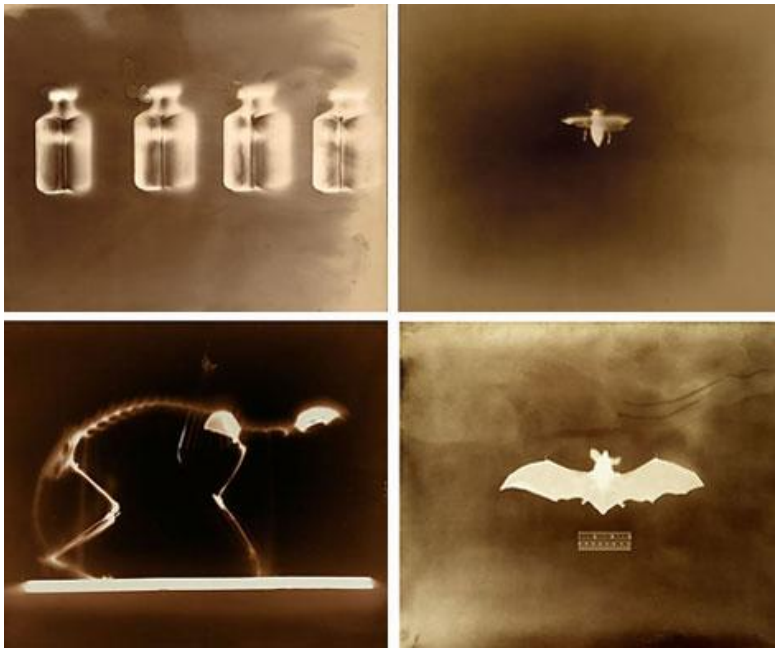

Resim 82: Floris Neusüss, " Sterliçya", 1996

Resim 83: Angela Easterling, "Dandilion", 2005

Angela Easterling ise, doğal fotogramlarını, botanik örneklemelerini konu alan, küçük boyutlu ve karmaşık konuların ayrıntılarını kullanarak, düşsel bir iç dünyanın etkisini ele almıştır.

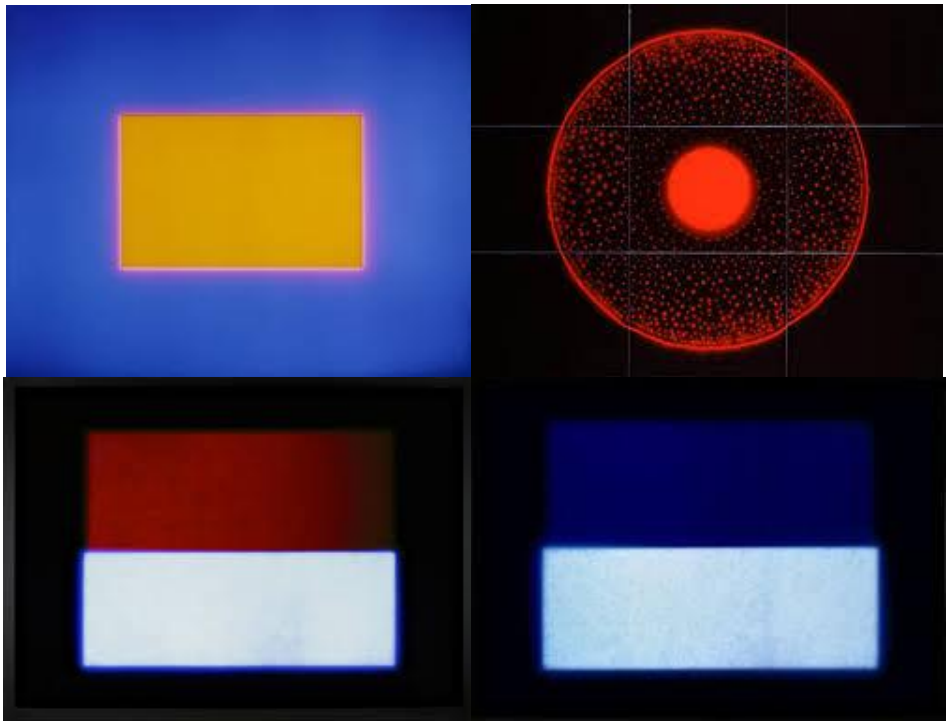
Resim 84: Keith Carter, "İskelet", 1998

Fotograma dair bir diğer ilginç çalışma ise, Keith Carter'ın, bir dizi oluşturduğu fotogramlarında ele aldığı konularla, tıpkı H.Fox Talbot'un modern fotoğrafın gelişimine katkı sağlayan çalışmalarında olduğu gibi, insan, hayvan kemikleri, botanik çeşitlemeler, dantelimsi fotografik örgüler ile geleceğe dair bir kanıt bırakmak istemiştir. Fotogramları erken dönem fotografik düzenlemeleri anımsatmaktadır.

Resim 85: Garry Fabian Miller, Fotogram, 2007-2008

1980'lerin ortasından beri, yaratıcı fotogram denemelerini sürdürmekte olan Garry Fabian Miller, çalışmaları ile fotogramda ilerleyici figürlerden birisi olmuştur. Fotografik kağıt üzerinde yaratıcı formları, renkli kağıtlarla birlikte oluşturmaktadır.

Resim 86: Garry Fabian Miller, Fotogram, 2007-2008

Garry Fabian Miller'ın fotogramları renk teorisi üzerine yapmış olduğu çalışmalardır. Doygun ana renkleri kare ve dikdörtgen çerçevelerde oluşturur ve minimal formları kullanır.

Resim 87 : Susan Seubert, Başlık, 2005

Resim 88: Susan Seubert, Sütyen,Etek 2005, Tintype tekniği ile oluşturulmuş fotogram

Susan Seubert'in kişisel fotogram çalışmalarındaki nesneler arka planda hareket ettirilerek kaydırma tekniği ile bulanık etkisi veren fotogramlar oluşturdu. Aynı zamanda net bir görüntüyü ön planda oluşturarak arka planın netsizliğini vurguladı. O'nun fotograma dair, Tintype tekniği ile yapılmış olan en önemli serilerinden bir tanesi de "Ölüm Sembolleri" (Momento Mori) dir.

Resim 89: Harlow Tighe, "İsimsiz", Fotogram, 1982

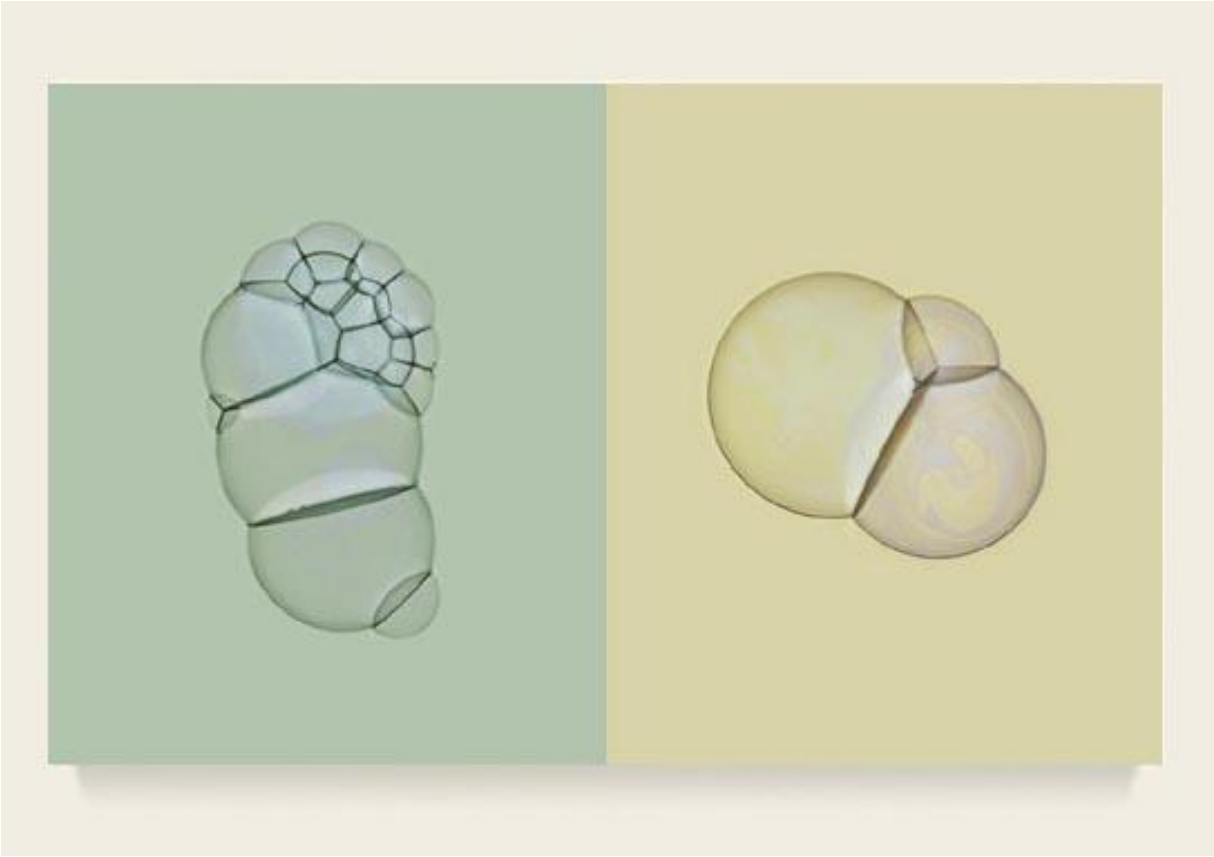
Resim 90: Adam Fuss, "İki ölü tavşan", Fotogram, 2002

1990'larda fotogram tekniğini postmodern bakış açısı ile uygulayan Adam Fuss, kendi çağdaşlarının aksine 35 mm. makine kullanmaktan kaçınmış ve görüntünün icadına katkı sağlamış olan "Camera Obscura" (iğne deliği) kullanarak fotoğrafın oluşumunu ilk kökenine dönen aygıtları kullanmayı tercih ederek çalışmalarını oluşturmuştur. Fuss'un fotogramları organik malzemelerdir. Fotoğrafın erken dönem tekniklerini kullanarak onlarla yaptığı çalışmaları ile yeni ve çağdaş fotografik metaforlar oluşturur.

Fuss'un çalışmalarında, geçmişe dayalı bir tekniği kullanmasına rağmen, sunumları ve ürettiği çalışmaları çağdaş bir bağlamda ele alınmıştır. Fuss'un bitki serileri'ndeki çalışmalar ise 1859 yılında Henry Fox Talbot'un botanik çalışmaları ile paralellik gösterir.

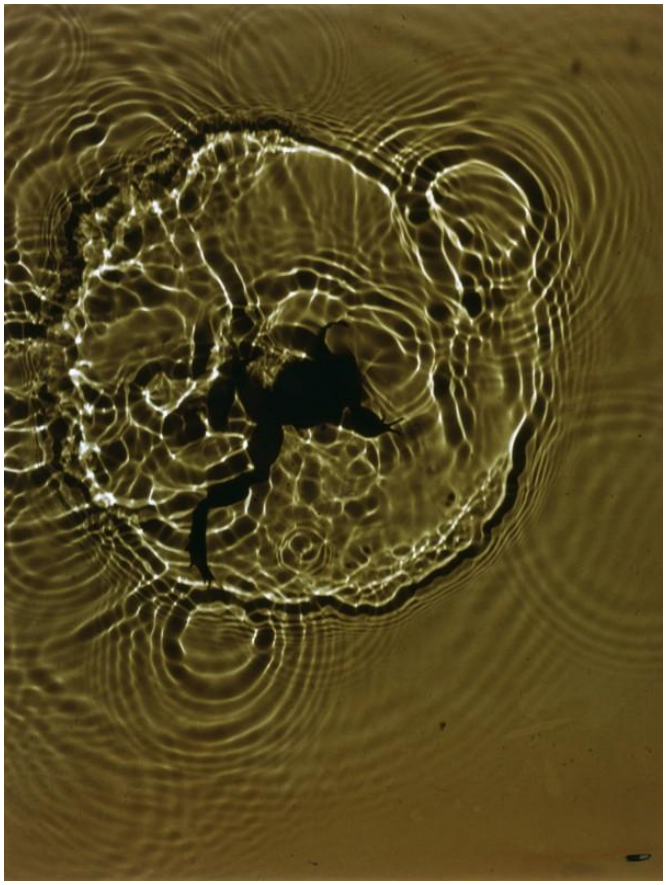

Resim 91: Adam Fuss, Fotogram, "İsimsiz", Daguerrotype Tekniği, 2009

Resim 92 : David Fried, “Sabun Köpüğü”, Fotogram, 2008

David Fried, su ve hava kabarcıkları ile gri renkli bir levha üzerinde fotogram görüntülerini oluşturmuş, ortaya çıkan şeffaf formları ile ışık ve gölge sapmalarının etkilerini ön plana çıkarmıştır.

Resim 93: Susan Derges, Tam Çember, 1992

Resim 94: Susan Derges, Kıyı, 1998

Susan Derges, fotogram adına yapmış olduğu özgün çalışmalar ile tanınmaktadır. O'nun özgün çalışmaları farklı zamanlardaki görüntüleri bir araya getirerek fotogramda oluşturmasıdır.

Resim 95: Cara Thüringer, Chemigram

Chemigram tekniği de negatifsiz ve kamerasız görüntü üretme tekniği olarak fotogramı oluşturan tekniklerden biri olma özelliğini gösterir. Oluşturulacak görüntünün malzemesi yarı saydam özelliği ile belirginlik kazanır.

Resim 96: Richard Slechta, Kesişen Frekans, 2002

Resim 97 : James Welling "Çiçek", 2006

James Welling ise, duyarlı bir yüzeye kamerasız görüntü oluşturmanın dışında, ürettiği çiçek çalışmalarını erken dönemin baskı teknikleri ile bağdaştırır. Tıpkı, W.H.F.Talbot'un yapmış olduğu gibi, çiçek desenlerinin bir gölgesini film yüzeyi üzerine düşürerek, negatif oluşturur ve daha sonra ortaya çıkan bu negatif üzerinden, filtreler yoluyla renklendirmelerini yapar.

Resim 98: Christopher Bucklow, "Misafir", 1998

Christopher Bucklow, bire bir figürlerinin gölgesini bir ara malzeme ile oluşturarak, bu malzeme üzerinden, iğne deliği ile malzemeyi geçirgen hale getirmektedir. Daha sonra bu figürleri kamera olmaksızın fotograma aktarmaktadır. *"Bucklow, öznesinin gölgesini alüminyum folyoya düşürdükten sonra silueti çizip folyoyu iğneyle deler. Ev yapımı bir mekanizmanın içine folyo ve fotoğraf kağıdını yerleştirir ve ardından sistemi bahçesine sürükler. Bir tür obtüratör perdesi yerine geçen "Kapağı" açtığında iğne delikleri birer minyatür objektif gibi davranarak güneş ışığını kağıda odaklar."(Fotoğraf Neden Kusursuz Olmak Zorunda Değildir?Hayalprest, Jackie Higgins, Syf.111)*

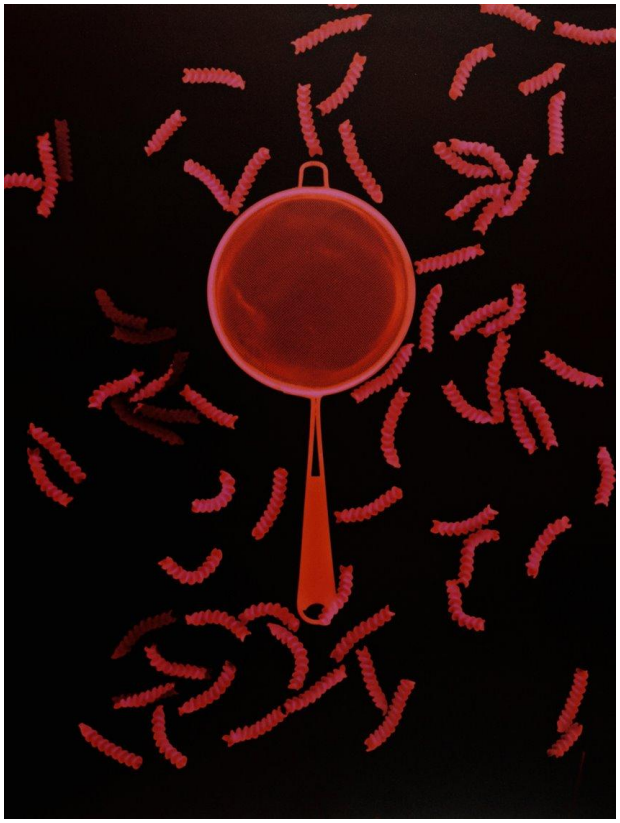
Türkiye'de fotogramın çok sınırlı bir çalışma olarak ele alınmasına rağmen, Deniz Güzel ve Seçkin Tercan'ın nitelikli çalışmalarına örnek verilebilir. Seçkin Tercan'ın 2007 yılında ki "Fetus" adlı çalışması, fotogram adına özgün bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 99: Seçkin Tercan, "Fetus", Fotogram, 2007

Sanatçı "Fetus" çalışmaları ile ilgili olarak, "Eril ile dişi olanın birleşmesi ile bir süreç başlar. İnsanoğlu için bilinmeyen fakat hep merak edilen bu evre ile ilgili halen bir çok soru işareti bulunmaktadır. Fetusun içinde bulunduğu odacık yani rahim, bir çok kültürde-dinde kutsal sayılan ve yaradılışın başladığı mekan olmuştur. Ruhun insana üflendiği yer olarak düşünülen bu odacık, kişinin kendine ait ilk mekanı, ilk odasıdır. İnsanın yaşamı boyunca hatırlayamadığı tek evre anne karnındaki fetus dönemi olarak kabul edilir. Bilim dünyasının biyolojik ve fizyolojik olarak tespitlerde bulunabildiği fetus, duygusal ve duyusal bağlamda büyük bir sırdır. İnsanoğlu için aynı ölüm gibi bilinmeyen bir başlangıçtır belki de." ifadesi ile değerlendirir.

Günümüzde fotoğraf, pek çok sanatçının farklı fotoğraf tekniklerinden yola çıkarak, esinlenerek birçok özgün işler ürettiği bir alandır ve bunlar dijital ortamlardan geçerek, zaman zaman müdahale edilerek küçük ya da büyük baskılarla, farklı obje üzerinde kullanımlara kadar çok çeşitlilik göstermektedir.

Resim 100: Deniz Güzel, Fotogram, 2008

Deniz Güzel 2008 yılında performans ve interaktif çalışmasını içeren "Schulzegrafi" başlığı altında yapmış olduğu fotogram çalışmaları ile dikkat çekmektedir. İçeriği bu teknikle oluşturulmuş bazı mutfak aletleri ve çeşitli biçimlerdeki makarnaların oluşturduğu geometrik formlardır. Ancak fotoğrafların ön ve arka yüzeyi özel bir laminasyon malzemesi ile kaplıdır. Bu sayede fotoğraflar birer servis altlığı olarak kullanılabilmektedir. Orijinal sergilemede 30 adet kaplanmış fotoğraf sergi salonuna asılmıştır. Ancak konukların gelmesi ile birlikte her bir izleyici beğendiği fotoğrafı yerinden almış ve masasına oturmuştur. İzleyicilere seçtikleri fotoğraf üzerinde birer tabak makarna ikram edilmiş ve sergi interaktif bir performansa, bir enstalâsyona dönüşmüştür. Deniz Güzel

“Çalışmalarım her şeyi unutup en baştan, fotoğrafın nasıl çalıştığından, çalışmaya başlar başlamaz kime hizmet ettiğinden, bu hizmet karşılığı aldığı ödülden çağrışımlar yapıyor. Ve bizleri biraz eğlendiriyor.” demektedir.

Fotogram ve diğer tüm alternatif baskı yöntemleri doğasının gereği özgün bir konumdadır. Bu anlamda fotogram bambaşka bir düzlemde ve fotoğrafın çoğaltılabirliğine karşı duran bir konumdadır. Erken dönem baskı tekniklerinden biri olan fotogramın tekrar edilebilirliği, çoğaltılabirliği imkânı yoktur. Her düzenleme özgündür ve bir yaratma aşaması vardır. Fotogramın biricikliğini koruyan, kendi özgün yaratma yöntemidir. “Alternatif Fotoğraf Üretim Yöntemi” bağlamında irdelenen fotogram, yaratanın ya da sanatçının kişisel ifadesi ve gerçeklikten sıyrılarak kendi özgün dünyasının açıkça sergilendiği bir yöntem olarak karşımızdadır. Fotogram fotoğrafçının kişisel ve reel dünyasından sıyrılarak özgürlüğünü ve özgünlüğünü en rahat sergilediği alandır. Fotoğrafın ilk yıllarındaki teknik yetersizliklerin bir anlamda kompozisyonu durağan bir biçimde kurgulanmasına neden olmasına rağmen, hareketsiz nesneler kendine özgü kavram ve duyguları harekete geçirerek nesnelere başka bir anlamda da hayat verir. Çünkü her nesnenin, onları tanımlayan birer kavramı vardır.

Resim ve fotoğraf arasındaki gerçeklik farkı gibi, fotoğrafçının kimliği de fotogramda kompozisyon seçimi, ışık-gölge farklılıkları, ton değerleri, objelerin yönelimi gibi seçimlerde devreye girer. Fotogramın kurgulanmasında fotoğrafçı bağımsızdır ve kendi iç dünyasının betimlemesini yüzey üzerine düşürür. Bu anlamda fotogramın kendi gibi özgün bir yüzeydir. Tıpkı Man Ray’in rayogram’larında olduğu gibi, tanıdık nesneler fotogram yüzeyinde adeta kabuk değiştirerek, bilinmezin ötesine geçer ve bu aşamadan sonra nesne farklı bir boyutta algılanır. Her fotogramın eşsiz ve tek olması önemli bir etkendir.

Erken dönem sanatçılarının naif düzenlemeleri nesnelere dokunuş tarzları, sanatçısı tarafından ele alınış tarzı fotogramın özgün varlığının adeta bir kanıtıdır. Fotoğraf var olanı, nesneyi, insanın öyküsünü ya da doğayı ele alır. Bazen bu konular sanatçının içinde tekrar yorumlanıp soyutlanarak iki boyutlu düzleme taşınır. Fotoğrafın birçok alanında ifade şekli değişebilir. Bunlardan biri olan fotogramın her

aşamasında sanatçının fikri ve müdahalesi söz konusudur. “Cameraless” yöntemi ile oluşturulan tüm fotoğraflarda, sanatçının yaratıcı ifadeleri ve vizyonları açıkça görünmektedir. Bu da, fotogramın biricikliği ile örtüşmektedir. Fotogram, çoğu zaman kişisel bir üretim biçimi olarak, bazen ise birçok şeye karşı, başkaldırının da bir söylem alanıdır.

SONUÇ

Fotogram, deneysel bir görüntü olarak, erken dönemden başlayarak farklı dönemlerde sanatçıları etkilemiştir. Nesnenin, objektif olmadan yüzeye düşmesi ve siyah, beyaz, gri ya da renkli alanlarda bir form oluşturması, fotografik eserler için yeni bir görüş, yeni bir karakter oluşturmuştur.

Fotogramda nesne yüzey ilişkisi fotoğrafın diğer uygulamalarına oranla çok daha belirgin bir eylemle gerçekleşir. Alınan izdüşüm ile nesnel bir şekle varılır fakat aynı zamanda sanatçı öznel vurgusunu fotograma yapacağı doğrudan müdahaleler ile gerçekleştirir. Bu da çekilen fotoğrafın mekanik gerçekliğinin yanında fotogramla ortaya çıkan plastik değeri belirginleştiren önemli bir etkendir.

Fotogramn diğer görüntü elde etme yöntemlerinden ayrılan farkı; yüzeyde oluşan görüntünün, bir optik süzgeçten geçmeden elde edilmesidir. Fotoğrafın bilinen kimyasal kayıt yöntemleri kullanılmış olsa da, yüzeyde oluşan görüntüler, optik yolla elde edilmiş fotografik imgelere oranla, yaratıcılığın doğrudan elin fiziksel müdahalesi ile oluştuğu görsellere dönüşürler. Bu bağlamda, fotogramı fotoğraf teknikleri içinde, diğer disiplinlerle plastik bakımdan köprü kuran, yaratıcı ifade diline ve gücüne sahip bir teknik olarak da tanımlayabiliriz.

Nesnelerin fotogram ile betimledikleri sadece görsel sanatçıları değil, şair ve edebiyatçılara da ilham kaynağı olmuştur. Disiplinler ve medyalar arası bir sanatsal ifadenin hakim olduğu günümüz koşullarında, fotogram eski bir fotografik süreç olarak yer alsa da, gelecekte fotoğrafın biricik olma durumunu pekiştiren bir yapıyı da sağlayacaktır.

Günümüzde son derece gelişmiş fotoğraf makineleri, insan gözünün gördüğüne benzer en yakın görüntüleri üretmeye izin vermektedir. Fotogram, üç boyutlu görüntüleri zaman zaman iki boyutlu düzleme indirgese de, ışık ve gölgenin etkisi ile üç boyutlu görüntüler yüzeyde hayat bulmaktadır.

Sürrealizm, Fütürizm, Dadaizm ve Konstrüktivizm gibi ilerici sanat hareketlerinde sanatçılar geçmiş teknikleri daha yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlarla tekrar ele almış, bu yaklaşım içinde fotogramda önemli bir rol oynamıştır.

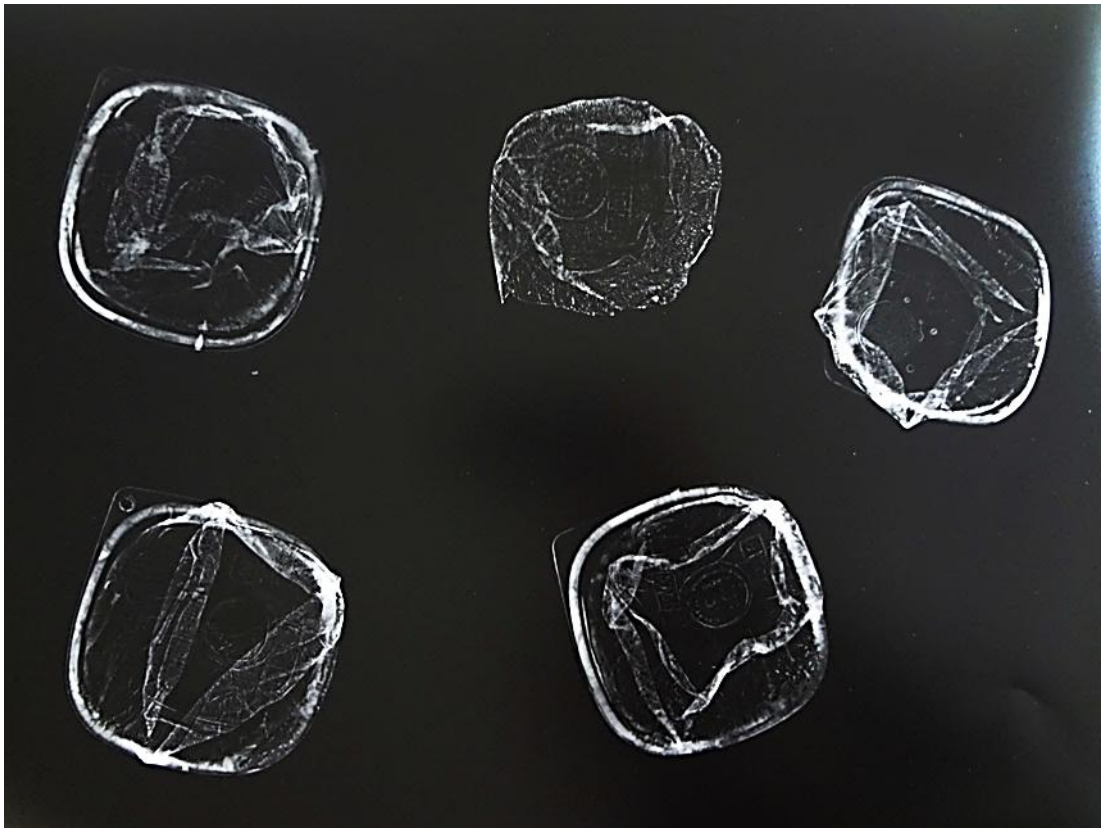
Fotoğraf çağdaş sanat içinde etkin bir rol oynamaktadır. Fotogram sanatçıları kendilerine özgü çalışma yöntemleri geliştirmek ve kişisel görüşleri ve hayal gücü ile uygun malzemeleri kombine ederek bu benzersiz karanlık oda işlemini bir sanat formu olarak karşımıza çıkarmaktadır. 1780'lerde başlayıp, günümüzde bile aynı tekniğin sürdürülebilir olması, fotogramın aynı zamanda, hem geleneksel bir baskı tekniği, hem de güncel bir platforma aktarılmış özel, özgün bir alan olduğunun da bir göstergesidir.

Sonuç olarak; 20.yüzyıl boyunca ele alınan ve alınmaya da devam edecek olan fotogram, bilindik ve durağan nesneleri farklılaştırarak, yeniden kurgulayan ve yeni bir dil sunan, özgün bir çalışma ve bir alan olarak değerlendirilebilir.

ŞENİZ KABADAYI
Fotogram Çalışmaları/2014

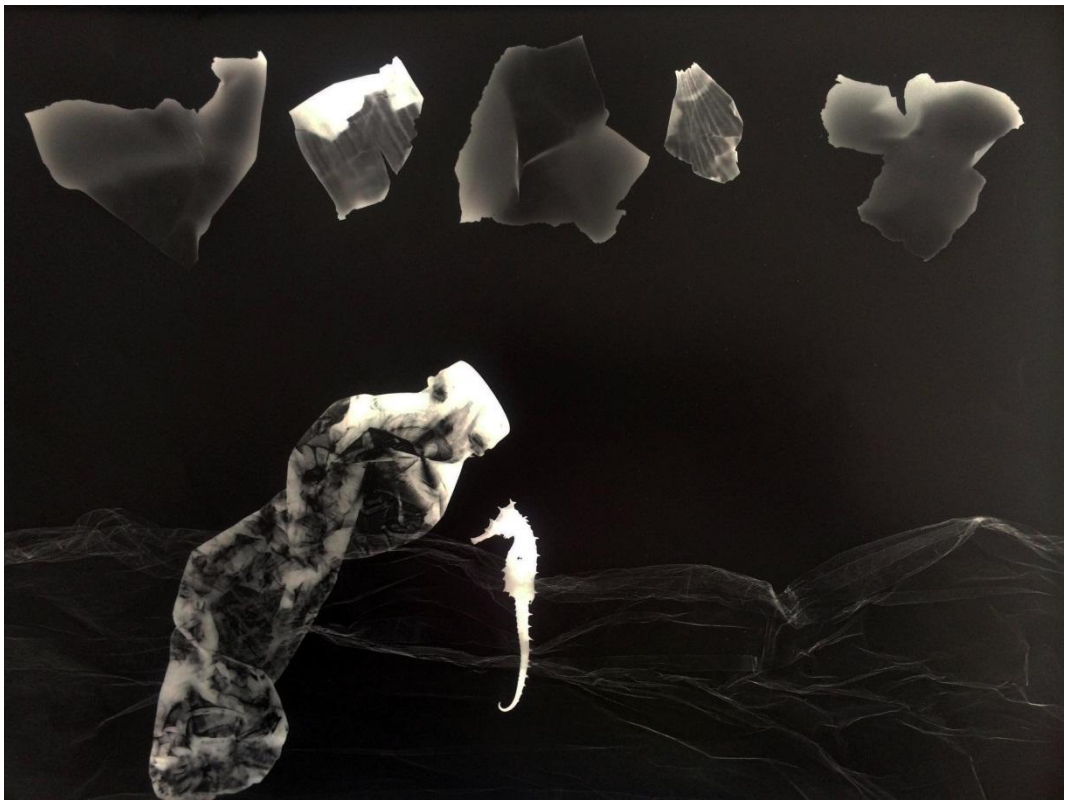
Resim 101: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 102: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 103: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 104: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

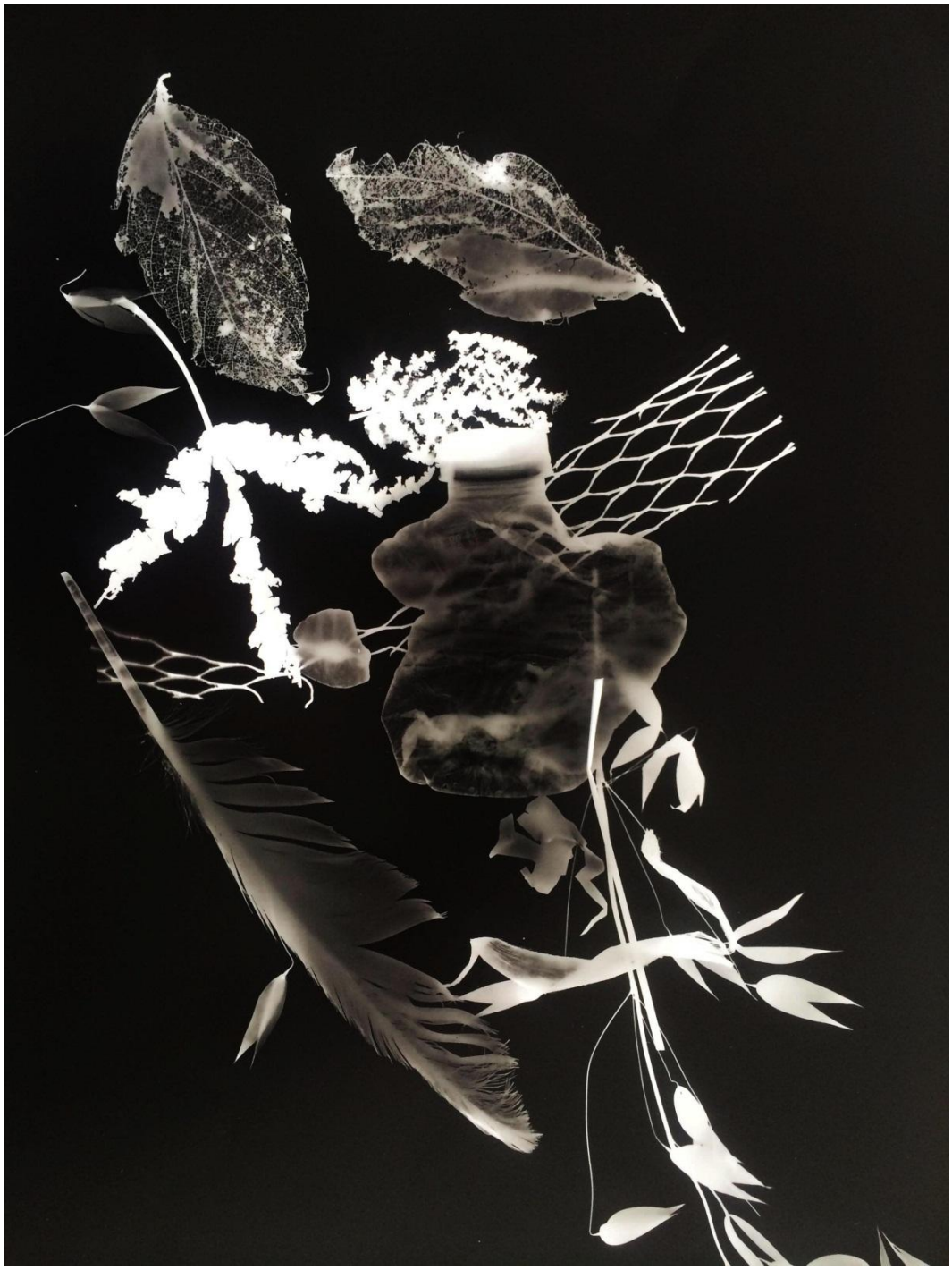
Resim 105: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 106: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 107: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

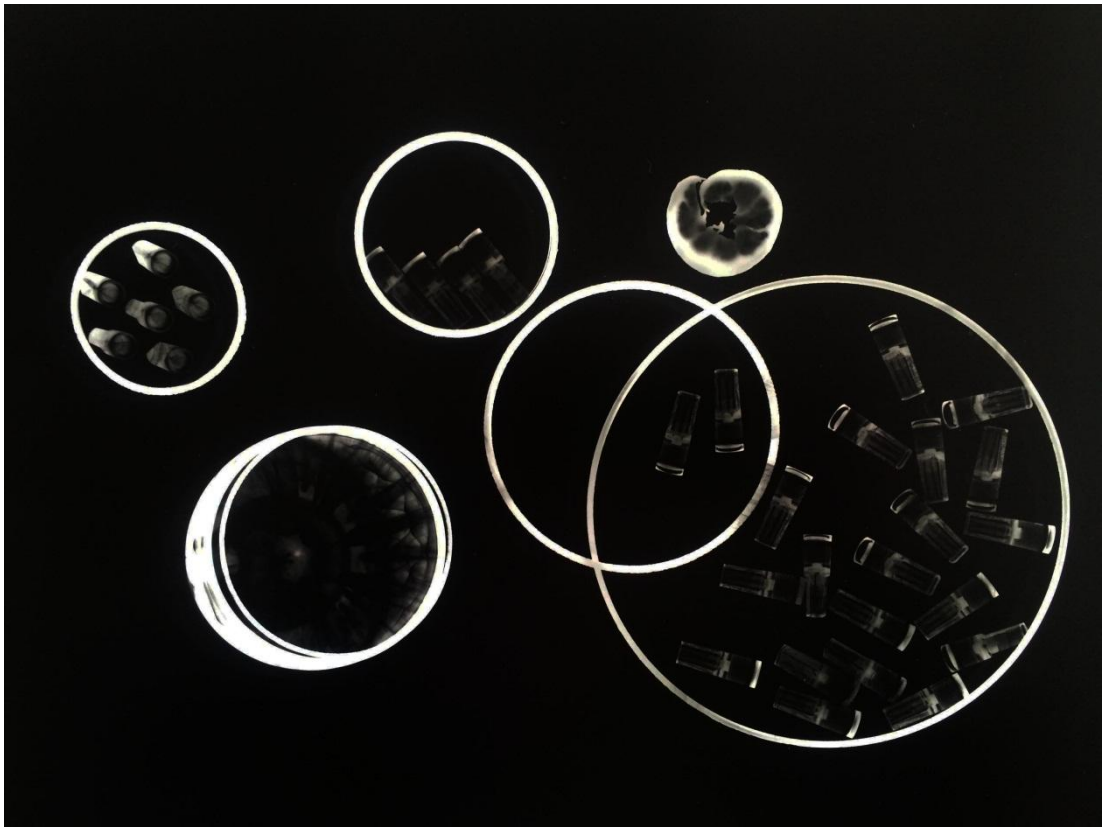
Resim 108: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 109: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

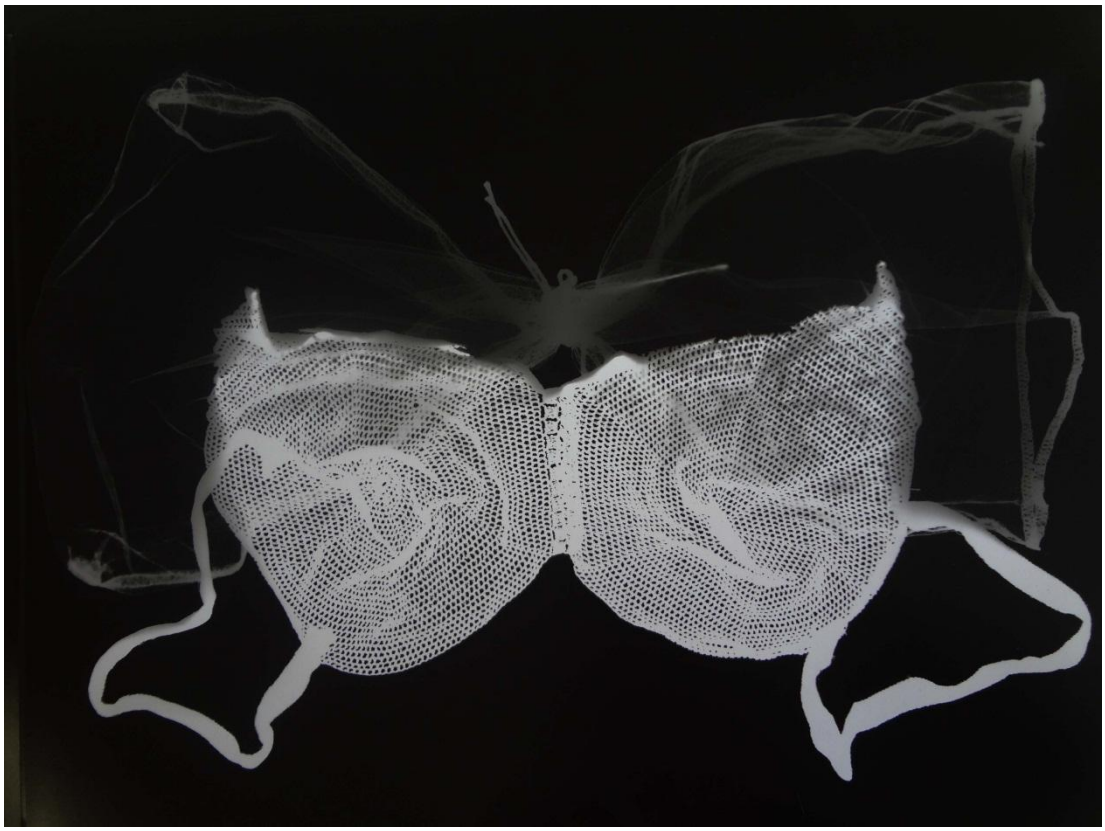
Resim 110: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

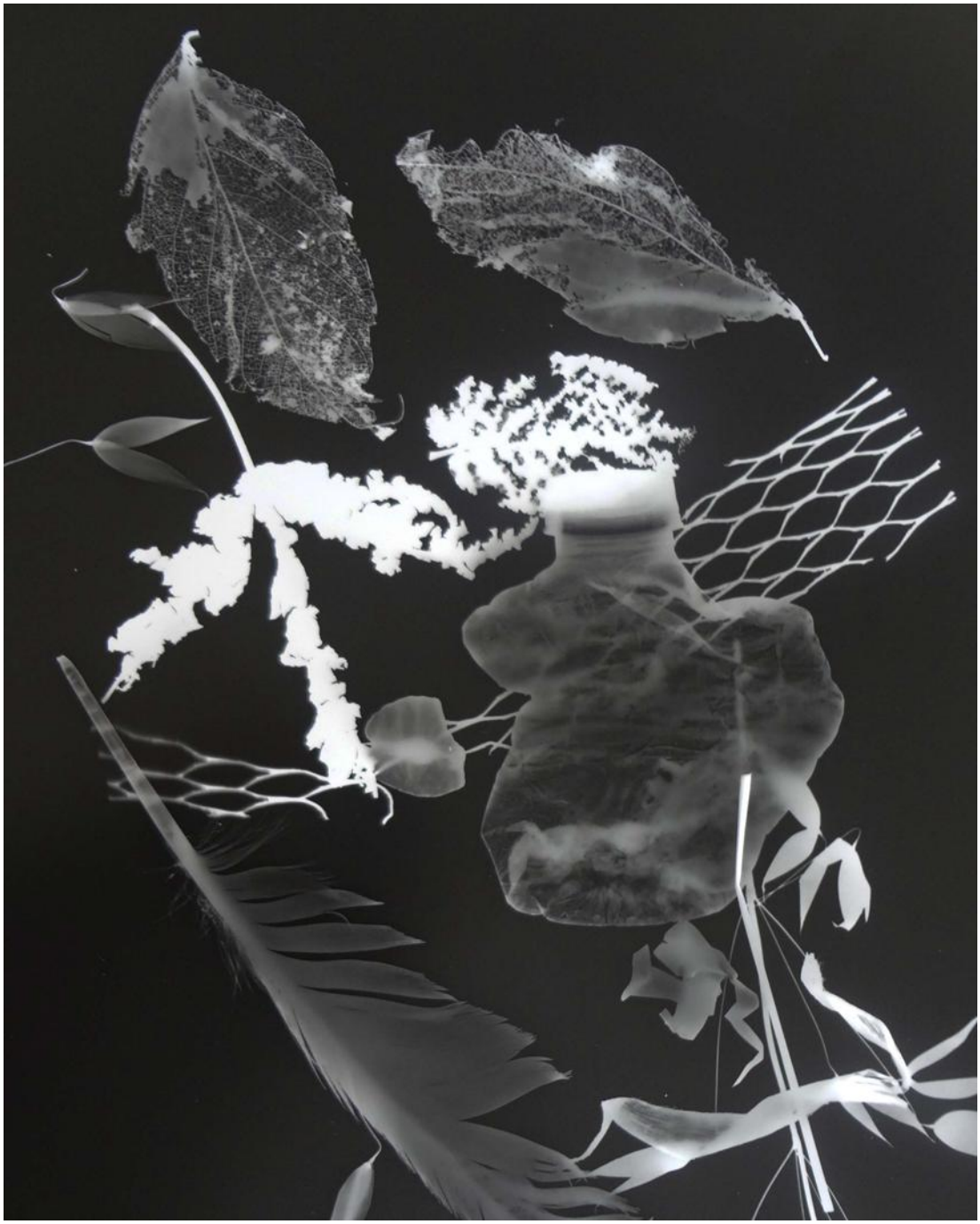
Resim 111: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 112: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 113: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

Resim 114: Fotogram, Şeniz Kabadayı, 2014

TEZDE ADI GEÇEN TERİMLER

Bauhaus Sanat ve Tasarım Okulu: Almanya'da Weimar Cumhuriyeti adı olarak anılan yönetimin 1919-1933 yılları arasında kurulmuş olan bir tasarım okuludur.

Calotype: 1840 yılında W.H.F.Talbot'un geliştirmiş olduğu fotografik yöntem. Gümüş tuzlarına duyarlı kağıda gallic asit ekleyerek pozlama sırasında gizli görüntüyü oluşturmuş aynı zamanda uzun süren pozlama süresini saniyelere düşürmüştür.

Camera Obscura: Dört tarafı kapalı bir karanlık odanın, bir duvarının tam ortasında bir delik açıldığında; delikten giren güneş ışığı, deliğin karşısındaki duvara yansır ve odanın dışında, deliğin önündeki nesnelerin görüntüsü, sağ-sol ve alt-üst ters olarak duvara yansır. Bu basit aygıtın adı Camera Obscura'dır. Camera Obscura dilimizde "Karanlık Kutu" olarak karşılık bulmuştur. Karanlık kutuda görüntünün netliği ve keskinliğini etkileyen deliğin çapı, kutunun büyüklüğü ve nesnenin ışıklılığıdır. Netlik ve keskinlik deliğin çapı ve kutunun büyüklüğüyle ters, nesnenin ışıklığıyla doğru orantılıdır.

Chemigram: Saydam veya yarı saydam bir malzemenin geliştirici banyo içerisine batırıldıktan sonra herhangi bir duyarlı yüzey üzerine bir kaç saniye konulup, daha sonra kağıdın fixer içinde gelişimi durdurularak yapılan fotogram tekniği.

Cliche-Verre: Yunanca "Cam resim"ya da "Cam Klişe" olarak adlandırılan cliche-verre, cam üzerine sanatçı tarafından desenin çizilmesi ve daha sonra camın altına ışığa duyarlı bir kağıdın konulması ile birlikte güneş ya da karanlık oda'da ışığa maruz bırakılarak oluşturulan bir baskı tekniğidir.

Cyanotype: 1842 yılında Sir John Frederick William Herschel tarafından demir tuzlarının ışığa karşı duyarlılığını tespit etmesi ile ortaya çıkan Cyanotype yöntemi ile elde edilen baskılar mavi renkli olduklarından bu yönteme aynı zamanda Mavi Baskı (Blue Print) olarak da adlandırılır ve bu yöntem negatif görünümlüdür. Kâğıdın üzerine kimyasal sürüldükten sonra karanlık odada kurutulup üzerine obje konularak güneşte pozlanma işlemine cyanotype denir ve erken dönem baskı tekniğidir.

Gum bikromat: Bu baskı tekniğinde resim kağıdına suluboya ve zamk sürülerek, potasyum bikromat eklenir. Kağıt kuruduğu zaman negatiften kontak baskı yapılır.

John Herschel: Görüntüyü yakalamak ve sabitleştirmek ile ilgili deneylerle ilgilendi. 1839'da sodyum hiposülfiti kullanmış ve fotoğrafları sabitlemeyi ve kalıcı

hale getirmeyi başarmıştır. 1860'larda Herschel saptama banyosu olarak kullanılan sodyum hiposülfitin saptayıcı özelliğini bulmuştur.

Hebe: 1796, Heykeltraş Antonio Canova, (1757-1822) , "Alte Nationalgalerie Berlin"

İzdüşüm: İzdüşüm bir projeksiyon aracılığıyla bir yüzey üzerine görüntü oluşturma işlemidir. Bu işlem için gerekli olan bir ışık kaynağı ve bir nesnedir. Görüntüyü oluşturacak olan nesnenin izdüşümü yüzey üzerine düşer.

Kontak Baskı: Yıkanmış filmin tüm karelerini fotoğrafçı tarafından baskı seçimi yapılabilmesi amacıyla tüm film şeritlerinin 6 kare kesilerek, fotoğraf kağıdı üzerine konularak yapılan fotografik baskı işlemi.

Louis-Jacques-Mande Daguerre: Daguerreotype tekniğini bulan Louis-Jacques-Mande Daguerre 1835'te gümüş bileşiğini içeren yüzey üzerine oluşan gizli görüntünün civa buharıyla gözle görünür hale getirmeyi başardı. Bu görüntüyü sıcak sodyum klorür çözeltisiyle sabitleştirmesi yöntemini bularak pozlandırma süresini kısalttı.

Luminograms: Işık kaynağının filtreler yoluyla, ışığın hareket ettirilerek yoğunluğunun değiştirilmesi ve yüzeyin modüle edilmesi işlemi. Sanatçı kağıdın üzerinde istenen etkileri yaratmak için şekillendirme yöntemine gidebilir.

Momento Mori: Latince bir deyim. "Ölmen gerektiğini unutma, ölümünü hatırla, fani olduğunu hatırla " anlamlarına gelmektedir.

Platinum-Palladium: Bilinen en ucuz ve en uzun ömürlü fotografik baskıdır. Bu baskının sonuç etkileri üç boyutluluk ve ton zenginliği ile kendini göstermektedir.

Rayogram: Man Ray'in fotogram çalışmalarını kendi soyadı ile örtüştürerek bulmuş olduğu tekniğin adıdır.

Schadography: Christian Schad'ın, kamera kullanmadan yapmış olduğu fotografik denemelerine Dadaistler onun anısına Christian Schad'ın soyadı ile örtüştürerek "Schadographie" olarak adlandırmışlardır.

Schulzegrafi: 1725 yılında Johann Heinrich Schulze'un tarafından denenen ve ışığın etkisiyle yüzey üzerinde şekil ve lekelerin oluşturulması yöntemidir.

Solarizasyon: 1840'larda ortaya çıkan bu teknik, filmin banyo sırasında negatif ya da pozitif filmin kısa bir süre ışıklandırılması ile elde edilen ve estetik amaçla ilk kez Man Ray tarafından kullanılan bir fotoğraf tekniğidir.

Tintype: "Teneke Görüntü" anlamına gelen Tintpe görüntüyü oluşturan cam levha yerine, siyah ya da kahverengiye boyalı demir levha üzerine görüntü oluşturulmaktadır. İngiltere'de Ferrotype, Amerika'da ise Tintype adı verilen bu yöntem 1860'lı yıllarda çok yaygın olarak kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Barrett, Terry (2012) "Fotoğrafı Eleştirmek", Hayalperest Yayınevi, İstanbul
- Barrett, Terry (2009). Fotoğrafı Eleştirmek: İmgeleri Anlamaya Giriş (Çev. Yeşim Harcanoğlu). İstanbul: Hayalbaz Kitap.
- Caudwell, Cristopher (1988) Yanılsama ve Gerçeklik, İstanbul, , Payel Yayınları
- Dizdaroğlu, Tülin (2012) 'Alternatif Fotoğraf", İstanbul, Sokak Kitapları
- Derman, İhsan (2009). Fotoğraf Ve Gerçeklik, İstanbul: Hayalbaz Kitap
- Farber, Richard (1998) Historic Photographic Processes, Allworth Press, New York
- Fotoğraf Neyi Anlatır (2008), Hayalbaz Kitap, İstanbul
- Gold, J- Man Ray, (1997) "Man Ray, Aparture Masters of Photography", Könemann Verlags, Cologne
- Herzogenrath, Wulf, (1983), Bauhausfotografie, İfa
- Higgins, Jackie (1996), Fotoğraf Neden Kusursuz Olmak Zorunda Değildir? Hayalprest
- Kabadayı, Şeniz (2004) "Plastik Sanatlarda Fotomontaj",Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli
- Kılıç, Levent (2008)-Fotoğraf ve Sinemanın Toplumsal Tarihi, Ankara: Dost Kitabevi

  Önsezgin, Kaya, (1975) Plastik Sanatlarda Dada Akımı, Milliyet Sanat Dergisi, Sayı.161, Syf.38

- Medici , Loris (2004) Alternatif /Eski Fotoğraf Baskı Teknikleri I, İfsak-Fotoğraf ve Sinema Dergisi, Sayı-142-143

- Photography's Antiquarian Avant-Garde: 2002, The New Wave in Old Processes by Lyle Rexer

- Şen, Yusuf Murat (2000), Fotoğraf-Resim İlişkisi İçinde Kimlik Arayışı, Sanatta Yeterlik Metni, Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul

- Turan,Ergün (2005) Fotoğraf Dergisi, Işığa Duyarlı Malzemenin (Duyarkatın) Gelişimi-1, İstanbul, Sayı.100

- Uzun, E.Ceren (2007) Dönemin Sanat Akımları İçinde Man Ray ve Fotoğrafçı Kimliği , Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul

2.Elektronik Kaynaklar:

- http://contemporarysquirrel.wordpress.com-14/03/2009
- www.rauschenberg-and-susan-weil/-20/02/2013
- www.allerli.gmxhome.de/history.html-14/03/2009
- http://www.oocities.org/ydenem/juliamargaretcameron.html-14/03/2009
- http://anniehalliday.com/photograms.php-27/08/2010
- http://carbon.cudenver.edu/~bneiman/desktop/moholy.html-27/08/2010
- http://www.fundaciotapies.org-17/01/2009
- http://www.annebarnard.com10/10/2010
- http://www.vam.ac.uk/vastatic/microsites/photography/process-02/03/2012
- http://www.webgirls.com/eva/photograms.html-20/04/2013
- http://www.clevelandart.org/exhibit/legacy/bios/bios-uz.html-10/02/2014
- http://www.sherryart.com/paintings/eva.html-27/08/2010
- http://home.earthlink.net/~theconceptco/flag.html-27/08/2010
- http://artblart.com/tag/photogram-29-12-2013
- http://www.fontcuberta.com27/08/2010
- http://www.luminous-lint.com-20/11/2011
- http://www.diannetanzergallery.net.au-29/04/2013
- http://www.theage. com. au/articles/20/01/2008
- http://www.photogram.org/symposium/englishsummary.html-19/19/2013
- http://www.telegraph.co.uk-29/02/2011
- http://www.designweek.co.uk-29/02/2011
- http://www.artfacts.net/index-19-01-2013
- http://www.abc.net.au/rn/arts/sunmorn/stories-12/02-2012
- http://www.acadarts.utas.edu.au-08/08/2012
- http://www.monash.vic.gov.au2/06/2011
- http://www.mildura.vic.gov.au14/07/2011
- http://www.susanpurdy.net-23/04/2009
- http://www.artbank.gov.au/images/artworks/30/06-2008
- http://www.hht.net.au-20-08-2012
- http://www.stillsgallery.com.au18/03/2009
- http://portfoliofernanda.blogspot.com/2006/09/photograms.html-27/08/2010
- http://martha.casanave.com/cyanotypes-12/02-2012
- http://www.aegraves.com/photograms-12/01/2014
- http://projectionsystems.wordpress.com/2009/04/09/photograms
- http://www.angela-easterling.co.uk-27/08/2010
- http://www.ashiya-27/08/2010
- http://www.photograms.org-19-01-2013
- http://www.annebarnard.com- 19-01-2013

- http://www.webgirls.com/eva/photograms.html-19-01-2013
- http:// www.sherryart.com/paintings/eva.html-19-01-2013
- http://www.seze.net-27/08/2010
- http://www.home.earthlink.net/~theconceptco/flag.html-19-01-2013
- http://www.abc.net.au/arts/visual/stories/s586494.htm-19-01-2013
- http://www.booktease.com/arenaeditions/adamfuss/layouts.html-19-01-2013 http://www.blindspot.com/issue1/fuss.html-19-01-2013
- http://www.supervert.com/essays/art/moholy-nagy-27/08/2010
- http://www.hgb-leipzig.de/theorie/xxjahre_daniels.html-27/08/2010
- http:// www.photo-muse.blogspot.com/2008_03_01_archive.html
- http://www.artnet.com/artwork/426150585/168763/laszlo-moholy-nagy-untitled-positive-photogram.html-19-01-2013
- http://arttattler.com/archivefoto.html-27/08/2010
- http://www.artknowledgenews.com/Museum_der_Moderne_Salzburg.html-29-12-2013
- http://adventuresintheprinttrade.blogspot.com/2007/11/mr-knife-miss-fork.html
- http://www.artknowledgenews.com/Museum_der_Moderne_Salzburg.html
- http:// www.wisconsinhistory.org-27/08/2010
- http://www.contemporarysquirrel.wordpress.com-22-02-2013
- http://www.vam.ac.uk-11-12-2013
- http://contemporarysquirrel.wordpress.com/2011/02/21/blueprints-robert-rauschenberg-and-susan-weil/-12/02-2012
- http://www.michellecharlesart.com
- http://www.chapter.org-29-07-2013
- http://adventuresintheprinttrade.blogspot.com.tr/2007/11/mr-knife-miss-fork.html-27/02/2014
- http://www.artcologne.de/de/artcologne/home/index.php-12/02-2012
- http://www.illuminatednegatives.com-27/02/2014
- http://www.artslant.com-12/02-2012
- http://www.petersvaller.org-27/02/2014
- http://www.freestyle.photo.biz-19-01-2013
- http://www.ffotogallery.org-12/02-2012
- http://www.bl.uk/onlinegallery/features/photographicproject/photographicprocesses-01/02/2013
- http://www.gallerydir.com/art--27/02/2014
- http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/curtis-moffat-working-methods/17/03-2014
- http://www.vam.ac.uk/content/articles/p/photographic-processes/12/02-2014

ÖZGEÇMİŞ

1999 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Ana Sanat Bölümü'nden mezun oldu.
2000 yılında Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Ana Sanat Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı.
2004 yılında Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Plastik Sanatlar Resim Ana Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı.

- **Kişisel Sergi:**

2002 Akademi İstanbul, Kişisel Sergisi "Selçuk Yaşar Sanat Galerisi" Beyoğlu

- **Karma Sergiler:**

2001 KOÜ.GSF. Öğretim Görevlileri Sergisi -KOÜ Galerisi, İzmit
2001 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, "Depremini Bekleyen İstanbul" Karma Sergisi, Beşiktaş
2002 KOÜ.GSF. Öğretim Görevlileri Sergisi -KOÜ Galerisi, İzmit
2003 3.Uluslar arası Öğrenci Trianeli Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
2003 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Yaşayan İstanbul, Yaşayan Mimarlık" Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2004 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Duvarlar" konulu Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2004- "Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Görevlileri Sergisi, Technopark Gosb Art Gallery, Gebze
2005 Üniversite Öğretim Üyeleri tarafından düzenlenen "Sanatçı Öğretim Elemanları Sergisi" 11-21 Nisan 2005 Tophane-i Amire –Karaköy
2005-İstanbul Mimarlık Fakültesi ve Mimarlar Odası işbirliği ile düzenlenen "İstanbul ve Su" Sempozyumu'nda "İçme Havzaları ve Su" konulu karma fotoğraf sergisi
2005- Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından 111 Kadın Fotoğrafçı Sergisi, Darphane-i Amire –Sultanahmet
2005 "Kadınlar İçin Kadınlar Tarafından ve UNFPA ile birlikte "Kadına yönelik şiddete hayır diyor" Cemal Reşit Rey Konser Salonu Fuayesi, İstanbul
2005 "Kadınlar İçin Kadınlar Tarafından" Galata Fotoğrafhanesi, İstanbul
2005 "Kadınlar İçin Kadınlar Tarafından" 3. Uluslararasi Duzce Festivali, Düzce
2005 "Kadınlar İçin Kadınlar Tarafından" 4. Diyarbakır Kültür ve Sanat Festivali, Diyarbakır Sanat Merkezi-Diyarbakır
2005 "Kadınlar İçin Kadınlar Tarafından"Tarih Vakfı Tarihi Darphane Binaları Topkapı Sarayı Avlusu Darphane-i Amire, Sultanahmet İstanbul
2005 3-7 Temmuz 2005'de yapılan UIA (Uluslar arası Mimarlar Birliği kongresinde hazırlanan İstanbul Mimarlık Rehberi Bosphorus@The Prince's Islands Rehberi'nin fotoğraflarının çekimi

2006 Erciyes Üniversitesi ÖYP Üniversiteleri 3.Güzel Sanatlar Fakülteleri Sergi Paneli 10-20 Nisan 2006
2006 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Sokaklar" konulu fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2007 Üniversite Öğretim Üyeleri tarafından düzenlenen "Sanatçı Öğretim Elemanları Sergisi" 3-13 Haziran 2007 Tophane-i Amire –Karaköy
2007 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Cumhuriyet Dönemi Mimari Mirası" 2008 Yılı Mimarlar Odası Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2008 Kasım KOÜ.GSF. Öğretim Görevlileri Sergisi -KOÜ Galerisi, İzmit
2008 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, "Şehir ve Çocuklar", 2009 Yılı Mimarlar Odası Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2008 Mayıs Mail-Art, 'Gelibolu' Karma sergi, Nişantaşı İSTANBUL
2009 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Meydanlar " 2010 Yılı Mimarlar Odası Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2009 Uluslararası Art Forum Kasım-2009 Ankara
2009 Batı Karadeniz Üniversiteleri Birliği I.Kültür ve Sanat Şenliği Kasım 2009 Sakarya
2009 'Baykuşun Kareleri' Karma Sergi, Pera Müzesi Taksim
2009 KOÜ.GSF. Öğretim Görevlileri Sergisi -KOÜ Galerisi, İzmit
2009 Kocaeli 2.Kitap Fuarı Öğretim Görevlileri Sergisi İzmit
2010 Sakarya Üniversitesi, "Ekim Geçidi 9", Karma Sergi, Sakarya
2010 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, "Kültür ve Mekân" konulu 2011 Yılı Mimarlar Odası Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2011 Sakarya Üniversitesi 'Ekim Geçidi 10" Karma Sergi, Sakarya
2011Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Bir İnsan Hakkı Olarak Mimarlık' " 2012 Yılı Mimarlar Odası Yıllığı Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2012 "Yan Yana" Sanatta Yeterlik ve Yüksek Lisans Öğrencileri Karma Sergi, 3 Ocak 2012 İzmit Belediyesi Sanat Galerisi
2012 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Yaşanılabilir Kentler" -2013 Yılı Mimarlar Odası Yıllığı Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği
2012 "Büyük Buluşma 2012" Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Kocaeli
2012 "3.Kültürlerarası Sanat Diyalogları, Fatih Mika ve Öğrencileri Özgün Baskı Teknikleri-Gravür Sergisi", Workshop- Galata
2013 Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Öteki Mimarlık" konulu, 2014 Yılı Mimarlar Odası Yıllığı Fotoğraf Yarışması Jüri Üyeliği